

Josip Lavfižar:

Bled
in
Briksen.

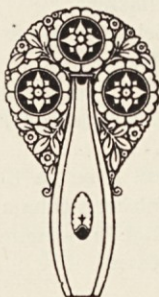
Ratec-Planica
8. 1. 1937.

V spomin poklona:
Jos. Lavfižarja

JOSIP LAVTIŽAR:

BLLED IN BRIKSEN.

ZGODOVINSKA POVEST IZ 17. STOLETJA.

LJUBLJANA 1931.

Odobril škofijski ordinarijat v Ljubljani 19. okt. 1931, št. 4291.

ZALOŽBA PISATELJA.

NATISNILA JUGOSLOVANSKA TISKARNA V LJUBLJANI.
(KAREL ČEČ.)

420110003

VSEBINA.

	Stran
1. Znamenje na nebu	3
2. Zvezdoslovec Herman Fink	6
3. Sklep svetega leta 1625	11
4. Pri Ribičevih	14
5. Sejem svetega Petra v Radovljici	18
6. Jezerski prošt Jurij Burnel	22
7. Puščavnik Adolf Waidmann	25
8. Škof Viljem baron Welsberg potuje iz Briksna na Bled	31
9. Škof Welsberg na blejskem gradu	35
10. Pri knezoškofu Tomažu Hrenu v Ljubljani	44
11. Veliki Šmarin na otoku blejskega jezera	48
12. V Bohinju	52
13. Ljubljanski škof Tomaž Hren na Bledu	57
14. Škof Viljem baron Welsberg odhaja v Briksen	62
15. Grajski oskrbnik Krištof Waidmann — ženin	67
16. Krištofova pot k Ribičevim	73
17. V prijateljski družbi	77
18. In zabučal je vihar	83
19. Nad zvezdami	88
20. Poslednji dogodki	91

CANKARJEVA ZALOŽBA
TRUBARJEV ANTIKVARIAT
LJUBLJANA, Mostni trg 25

Prvo poglavje.

Znamenje na nebu.

Veliko let je že preteklo, odkar se je godila naša povest. Pravijo, da čas mine. To pa ni res. Minemo le mi, toda čas ostane in neprenehoma rodi svoje otroke. Žal, da jih tudi neprenehoma požira.

Bilo je leta 1625. v sredi decembra. Po potu iz Lesec na Bled so korakali trije možje v kožuhih. Roke so tiščali v žepe in sneg jim je škripal pod nogami. Eden je bil Pretnar iz Zagoric, drugi Čebular iz Spodnjih Gorij, tretji pa grajski lovec Tomaž Dorn z Bohinjske Bele. Dorn se je pisal, obče pa so mu rekli Tibingar. Po opravih so bili v Radovljici, zdaj se vračajo domov.

»Stopimo hitreje« — je rekel Pretnar. »Že se mrači.«

Po daljšem odmoru je pripomnil Čebular:

»Mlaj je, zato bo noč še bolj temna. Ne zaostajajmo.«

Le lovcu Dornu se ni omajal jezik, njemu, ki je navadno tako rad govoril v koroški slovenščini. Znal je pa tudi dobro nemški. Doma je bil iz Velikovca in stopil pred nekaj leti v službo briksenških škofov, ker sta bila z blejskim oskrbnikom Krištofom znana še iz prejšnjih časov.

Ko so prišli do savskega mosta, je bila že noč. Stopali so skozi gozdno samoto po klancu navzgor. Ta kraj, ki mu pravijo v Betínju, je še dandanes tako zapuščen, kakor je bil takrat. Ob desni strani pota je v poletnem času šumel potoček, zdaj je bila voda zamrznjena. Na obeh bregovih soteske so stale močno smreke, ki so čakale sekire, pa se takrat ni nihče zmenil zanje.

Vrh klanca se je pokrajina razširila. Nebo je bilo posejano z zvezdami. Med njimi je kraljevala zvezda repatica.

»Že tretjo noč jo gledamo« — je dejal Pretnar. »Ljudje so vsi prestrašeni; nič ne bo dobrega.«

»Pri nas je vse letelo skupaj, ko smo jo prvič videli« — je pripovedoval Čebular. »Pomika se s svojim repom od Višelnice proti Stolu. Ženske so skle-pale roke, otroci so jokali, moške pa smo tiho pre-mišljevali to čudovito stvar. Pravijo, da pomenja njena metla hudo kaznen, ki nas bo zadela. Kazen bo pa toliko hujša, ker rep ni raztegnjen, temveč je v sredi zakrivljen. Pravijo tudi to, da dolgi rep zastruplja zrak in da nas zato čaka kuga.«

Zdaj je šele grajski lovec Dorn posegel vmes.

»Mar ni dovolj velika kaznen sedanja vojna, ki traja že sedem let? Pa še ne bo konca. Povsod ropi in morije. Poleg tega neznosni davki; vse nam hočejo pobrati. Morebiti bo grajski šternkukar kaj več po-vedal o tem. On ima — kakor vesta — na blejskem gradu velik daljnogled, s katerim opazuje zvezde na nebu. Naj mu verjame, kdor hoče. Jaz sem pa precej podoben nevernemu Tomažu, mojemu patronu.«

»Menda prerokuje iz zvezd srečo in nesrečo« — je razlagal Pretnar. »Pa saj ga kmetje ne razu-mejo, ker govori nemški. Nekaj besedi zna tudi po kranjskem, toda jih izgovarja tako nerodno, da se mu smejemo. Poglejta luč na gradu! Tam prebiva ta čudak in študira morebiti vprav zdaj repatico na nebu. Gotovo bomo kaj več izvedeli od njega.«

»Zgoraj svetijo zvezde, spodaj pa stoji norec in čaka na odgovor« — je dostavil hudomušno Tomaž Dorn.

Blizu bobenskega gradiča so se naši trije znanci poslovili. Pretnar je ostal v Zagoricih, Čebular je šel proti Spodnjim Gorjam, Dorn pa je nadaljeval pot ob blejskem jezeru na Bohinjsko Belo. Voda je lahno pljuskala ob samotne bregove, ker jezero še ni zamrznilo ob tem času. Kljub nočni temini so se še dovolj dobro razločevali obrisi cerkvice na otoku. Repatica pa se je tačas že toliko približala Stolu, da je

moral Dorn gledati nazaj, če jo je hotel videti. Ko je prišel do Petranove gostilne, ki je bila takrat neznatna stavba, pol zidana in pol lesena, je stopil vanjo in našel pri mizi tri zakasnele pivec.

»Glej ga, Tibingarja!« — je zaklical eden in mu ponudil kozarec vina.

Dorn ni slišal rad tega imena, vendar ni bil razžaljen, če ga je pijanček tako nagovoril. Ime je dobil od mesta Tübingen na Nemškem. Tja je rad zahajal kranjski reformator Primož Trubar, ki je imel prijateljske zveze z ondotnimi luteranci.

»V Radovljici sem bil po opravkih« — je rekel Dorn mirno in prisedel k družbi. »Videl sem luč v gostilni in zato vstopil, da bi se nekoliko pogrel.«

»Hej, logar, kaj pa hodiš tolikokrat v Radovljico in še naprej v Bégunje?« — je vprašal Dorna drugi pivec. »Prijateljsko te opomnim, da nič dobrega ne slišimo o vaših sestankih.«

»Delate nekaj na skrivnem« — se je vmešal tretji v pogovor. »Pa ni več tako skrito kakor vi mislite. Saj so luterance že pred dvajsetimi leti pregnali iz naših krajev, zdaj pa hočete zopet vpeljati krivo vero. Ampak vas je premalo. Če takrat nič niso opravili, boste zdaj še manj. Če so jih pregnali takrat, ko jih je bilo veliko, jih bodo pregnali tudi zdaj, ko bi vse skup preštel na prstih obeh rok.«

Dornu niso bili všeč ti očitki, vendar je še molčal.

»Menda obhajate v begunjskem gradu tudi neko službo božjo« — je zopet začel prvi. »Rad bi vedel, kaj vam pridiguje tisti prerok iz Tübingena. Mislim pa tako: Če se je naša vera ohranila že stoletja, mora biti vendar prava. Kako misliš ti?«

»Jaz zvesto opravljam svojo službo« — je rekel Dorn — »in zato nobenemu nič mar ni, kam zahajam.«

»Tisto je res« — je pripomnil prvi. »Toda Krištof, oskrbnik blejskih posestev, ni tvojih nazorov. Veš, da je on tvoj gospodar. In kaj bo rekel škof iz Briksna, ki je lastnik teh posestev?«

Vnel se je hud prepir, ki ga je končal stari Petran, ko je stopil v hišo. Dovolj dolgo je že poslušal

»Še vina na mizo!« so vpili gostje.

»Ne zamerite možje, da vas opomnim na pozno uro« — je rekel Petran mirno. »Pijače imate dovolj, pravzaprav že preveč; spodobi se, da gremo spat. Nič več ne prinesem.«

Dornu je bilo gostilničarjevo govorjenje všeč, ker ga je rešilo opravičevanja. Plačal je in odšel. Tudi oni trije so bili kmalu na prostem. Vpili so še nekaj časa nad krčmarjem in nad Dornom; ta dva jim pa nista odgovarjala. Zato so šli svojo pot naprej.

»Ljudje torej vedo, da se družim z evangelijskimi« — je mrmral Dorn pred seboj. »Tako malo nas je, in nam vendar ne dajo miru.«

Slabe volje je dospel do lovske koč, ki je bila pod veliko skalo zgrajena, tako da je nekaj skalovja nadkrilovalo koč, nekaj koč pa je bilo pod lesenim nadstrešjem. Odklenil je vrata in izkresal luč. Nikogar ni imel pri hiši, da bi mu bil zakuril sobo in skuhal večerjo. Le dva priklenjena lovska psa sta ga pozdravljala. Imel je sicer ženo, to je pa, ker mu ni bila všeč, odslovil in postal samotar. Hodil je kot logar briksenških škofov, gospodarjev blejskih posestev, po koprivniških in gorjuških gorah, nadzoroval gozde in zasledoval divjačino. Službo je vestno opravljal. Zato mu je grajski oskrbnik Krištof zaupal in ga prišteval najbolj zanesljivim graščinskim uslužbencem.

Tisto noč, preden je šel Tomaž Dorn spat, je pogledal še enkrat po jasnem nebu, da bi opazil zvezdo-repatico. Pa se je že skrila za goré.

Drugo poglavje.

Zvezdoslovec Herman Fink.

Ako bi primerjali Bled, kakršen je dandanes, z nekdanjim Bledom, bi videli silen razloček. Ostale so samo naravne lepote, ki jih človeška roka ni mogla spremeniti, vse drugo je novodobno.

Zamislimo se tristo let nazaj, ko so se vršile naše zgodbe. Vse je bilo še tako deviško, kakor je prišlo iz Stvarnikove roke. Ni bilo hotelov, ne vil, ne urejenih cest, ne drevoredov. Že itak rajsko lepi kraj je bil še lepši zato, ker se ga ni dotaknila moderna kultura. Jezero z gotsko Marijino cerkvico na otoku, grad briksenških škofov nad jezerom, dom sv. Martina na vzvišenem jezerskem obrežju, preprosto župnišče pod mogočno sivo steno, raztresene ribiške kočice na vodni obali, v bližnji okolici pa kmetске hiše, obseščene s sadnim drevjem: — ali ni bila to idila, ki bi jo morali dolgo iskati kje drugje na svetu? Poleg tega pa povsod mir, ki ga je kalilo le enakomerno pljuskanje jezerskih valčkov ob samotnih bregovih.

Kmetски domovi 17. stoletja so bili v blejski okolici tako podobni drug drugemu, da bi bil gospodar lahko zamenjal lastno hišo s sosedovo. Zidani samo v pritličju so imeli okrog velikih vrat kamenit in višnjevo pobarvan okvir. Tudi okna, navadno prav majhna in z železjem zavarovana, so imela višnjeve okvire. Hišni podzidek je bil rumen. V obokano vežo je peljalo troje stopnic. Na vnanih stenah sta bili podobi sv. Martina na konju kot patrona župnije in sv. Florijana z golido v roki kot varuha ognja. Na nekaterih hišah je bil naslikan tudi Kristus na križu. V zgornjem oddelku ali v prvem nadstropju so imele hiše lesen »štibelc« in pred njim lično izrezljan hodnik. V notranjščini spodnjega stanovanja so stale pri mizi in pri peči dolge klopi. Na stenah so visele svete podobe, slikane na steklo. Med hišno opravo je bila na častnem mestu živo pobarvana skrinja, ki je imela ob vzglavju letnico in podobo jezerske ali višarske Matere božje. Poleg vrat sta bila obešena žličnjek in posodica za blagoslovljeno vodo, iznad stropa pa je gledal na mizo sv. Duh, zavarovan s steklom. Blizu peči so stali kolovrati. Zvečer so razsvetljevali hišo s trskami, ki so gorele v stenski votlini pri vratih. Ti votlini so rekli »leva«.

Zdaj pa pojdimo na grad, ki obvladuje, stoječ na visoki pečini, vso blejsko okolico in si oglejmo družino na ti zračni postojanki.

Poleg Krištofa Waidmanna, ki je imel tista leta posestva briksenških škofov v najemu, je bil glavni veljak hlapec Šimen. Njemu se je pokorilo pet nižjih uslužbencev, tem pa je bil podložen štirinajstletni Mihec, služabnik služabnikov. V njega so letele vse strele, kadar je bilo v gradu kaj narobe. Žensko gospodinjstvo je vodila razumna Agata kot predstojnica poslom in kot nadzornica v kuhinji. Nji je bilo podrejenih šest dekel, ki so rade pripoznale modra navodila svoje gospodinje. Ker je bil Krištof samskega stanu in brez lastne družine, smo našteli vse osebe, ki jim je bilo izročeno delo na tem velikem posestvu. Ob košnji in žetvi pa je najemal Krištof še druge pomočnike, da so izvršili vse pravočasno.

Posebej nam je omeniti izrednega gosta, ki je stanoval v gradu, pa ni pripadal skupni družini, temveč je bil popolno sam svoj človek. Ime mu je bilo Herman Fink. Kot nečak takratnega briksenškega kanonika Viljema barona Welsberga, ali bolj določno povedano, kot sin njegove sestre, je imel na gradu popolno oskrbo, seveda na račun kanonika Welsberga. Ko pa je bil Welsberg leta 1628. imenovan za briksenškega škofa, je postal Fink še bolj neodvisen od Krištofa.

Fink je štel takrat triintrideset let; bil precej velike postave in bledega, gladko obritega obraza. Dolgi črni lasje so mu segali čez tilnik. Ošpičena konca bele srajce sta mu stala pod brado navzgor, okoli vratu pa je imel privezan črn svilen robec. Navadno je nosil sivkasto obleko. Pozimi je bil ogrnjen s temnim suknenim plaščem, katerega levi konec je metal čez desno ramo, da je bil bolj zavarovan pred mrazom. Kdor ga je srečal, je pogledal še enkrat za njim, ker ga je vnanjost izdajala za tujega človeka. Grajska družina ga je spoštovala zaradi njegovega resnega vedenja. Navadno je hodil s knjigo v roki; zato so obče sodili, da mora biti zelo učen mož. Študiral je v Innsbrucku na Tirolskem, vseučilišče pa obiskoval v Padovi na Laškem, kjer je spoznal veliko odličnih učenjakov takratne dobe. Saj se je v tedanjih časih tudi mnogo naših duhovnikov izobraževalo na

visokih šolah v Padovi. Zato so govorili poleg latinščine in nemščine popolnoma dobro tudi italijanski jezik in zato se je naš grajski znanec najbolje razumel z duhovnimi gospodi v blejski okolici.

Poprej je bil par let profesor v Briksnu. Ta poklic ga pa ni veselil. Rajši kakor v družbi učencev je živel v družbi knjig. To mu je bilo toliko bolj mogoče, ker zaradi ugodnih premoženjskih razmer ni potreboval postranskih dohodkov. Ko mu je njegov stric Welsberg, takrat še kanonik v Briksnu, oskrbel stanovanje in hrano na blejskem gradu, kjer bi se lahko nemoteno posvetil znanosti, je prav rad to ponudbo sprejel in se preselil leta 1625. na Bled.

Njegova najljubša veda je bila zvezdoznanstvo (astrologija). Za to stroko ga je navdušil padovski vseučiliški profesor Seni. V Padovi je študiral kot Finkov sošolec tudi glasoviti vojskovodja Wallenstein. Seni, poleg svoje učenosti precej praznoveren mož, je prerokoval Wallensteinu iz stanja zvezd sijajno bodočnost. To se je v resnici zgodilo. Wallenstein je postal ob času tridesetletne vojne (1618 do 1648) glavni poveljnik nemško-avstrijskih čet, ker ga je cesar Ferdinand II. smatral kot rešitelja svojega prestola. Wallensteinovemu povabilu, naj ga Seni obišče, se je Seni odzval in leta 1629. prišel iz Padove na Češko. Slavni vojskovodja je želel, da bi mu učenjak Seni iz znamenj na nebu razodel tudi to, kdaj in kako bo končana ta dolgotrajna vojna. Ni znano, kaj mu je Seni povedal; menda nič dobrega. Po preteku petih let je bil namreč Wallenstein v mestu Eger na Češkem umorjen (25. febr. 1634).

Po zgledu svojega učenika Senija se tudi Herman Fink ni bavil samo z zvezdoslovjem kot takim, temveč je znamenja na nebu semintja spravljal v zvezo z vsakdanjimi dogodki. Izbral si je za svoja opazovanja najvišje stanovanje na blejskem gradu, nesel daljnogled prav v podstrešje in odkril streho, da je neovirano preiskoval stanje zvezd. Čestokrat so videli še o polnoči razsvetljeno njegovo sobo, kjer je prelistoval knjige in iskal novih podatkov.

Podnevi se je rad sprehajal okoli jezera, večkrat ga je peljala Ribičeva Rezika s čolnom tudi v cerkev na otoku. Priljubljena mu je bila pot na Rečico, v Gorje in celó v Radovno. Ljudje so mu rekli »grajski šternkukar«. Rad bi bil govoril ž njimi, toda znal je samo nekaj običajnih izrazov. Pozneje je skušal izgovarjati daljše stavke, ki so mu pa delali hudo preglavico. Nemci sploh nimajo posebnih zmožnosti za priučenje tujih jezikov.

Skoro nikdar pa ni hodil Fink sam. Vedno je imel pri sebi spremljevalca, ki je šel poleg njega, hitel naprej ali ostajal za njim. Ta tovariš je bil čuvaj Karo, svetločrne dlake, belih lis in zeló dobrovoljne narave. Karov gospodar je bil grajski oskrbnik Krištof Waidmann, pes pa se je rad držal tudi zvezdoslovca. Kjer se je prikazal Karo, tam tudi šternkukar ni bil daleč.

Kadar je prišel na grad nazaj, je segel Fink vselej na polico in vzel v roko debelo, v svinjsko kožo vezano knjigo z naslovom »Astronomia nova« (Novo zvezdoslovje). Imel je še več drugih knjig podobne vsebine, ta pa mu je bila posebno ljuba, ker jo je rabil kot učno knjigo v Padovi. Spisal jo je leta 1609. Janez Kepler, tisti Kepler, ki je odkril pravila o gibanju planetov (zvezd premičnic).

Fink se je bal, da bi mu nekega lepega večera repatica ne izginila za vselej, ker je zahajala vsako noč nižje za Stolom. Zato mu ni zadostovalo, da bi jo bil ogledoval samo z blejskega gradu, temveč s kake večje višine. Najbolj pripravna za to opazovanje je bila gora Višelnica ob severni strani jezera in ne daleč od gorjanske cerkve. Najel je grajskega malega hlapca Mihca, da mu je v košu nesel daljnogled, sam pa je šel poleg njega. Ni treba omenjati, da je bil tudi Karo v spremstvu. Ob štirih zvečer — bilo je sv. Štefana dan — ko se je začelo temniti, je dospel Fink na vrh Višelnice. Sneg in mraz sta prizanašala tisto zimo. Blaženi mir je bil razlit po gorah in dolinah, iz mnogoštevilnih zvonikov pa so doneli na uho pozdravi angelskega češčenja.

Repatica je bila ob petih zvečer navpično nad Stolom, toda že zelo blizu nad njegovim vrhom. Tisto noč se je kazala v posebno čistih obrisih. Zvezdoslovec je postavljaj daljnogled na vse strani, da bi dobil najboljšo lego, meril je in pisal, da bi natanko določil stališče zvezde ta dan in to uro. Zadovoljen je dovršil svoje delo, vendar pa sklepal iz raznih okoliščin, da bo repatica kmalu izginila. To se je tudi zgodilo. Sledeče tri noči je bilo oblačno, četrto jasno noč pa ni videl repatice nihče več. Prvič se je prikazala 12. decembra, 30. decembra pa je zatonila za vselej na obzorju.

Tretje poglavje.

Sklep svetega leta 1625.

Blejski župnik Matija Orehar je oznanil v cerkvi sv. Martina v nedeljo po božiču leta 1625. sledeče:

»Sv. Silvestra dan 31. decembra bomo obhajali slovesni sklep svetega leta. Povabim vas, ljubi farani, da pridete v obilnem številu k službi božji, ki se začne ob enajstih zvečer. Najprej bo pridiga, o polnoči pa slovesna maša z zahvalno pesmijo »Te Deum laudamus«. Ob tem času bo zvonilo pri farni cerkvi, pri cerkvi na jezeru in pri vseh petih podružnicah. Vi veste, da so papež Urban VIII. razglasili sveto leto s posebnim namenom zato, da bi izginilo Lutrovo krivoverstvo, da jenja huda vojna, ki se vedno bolj širi v našem cesarstvu in da bi bili vsi potrjeni v krščanskem življenju. Naj omenim še to, da je bila letos dovršena največja cerkev na svetu, cerkev sv. Petra v Rimu. Zidali so jo več kakor sto let z doneski kristjanov vesoljnega sveta. Papež Urban jo bodo v novem letu slovesno posvetili. Naj nas ta veličastna hiša božja združuje v ljubezni do poglavarja sv. Cerkve in v verski edinosti.«

Ljudje so pazljivo poslušali župnikovo oznanilo. Nenavadno je bilo to, da se bo začela služba božja ob enajstih zvečer; po drugi strani pa so zopet rekli,

da je prav umestna ta odreditev, ker bo o polnoči sklep svetega leta.

Prišel je 31. december. Še pred enajsto uro zvečer je bila cerkev skoraj polna, ob enajstih pa popolno natlačena. Na prižnico je stopil prošt jezerske cerkve Jurij Burnel, ki ga je župnik Orehar v posebnih prilikah rad naprosil kot slavnostnega govornika. Burnel je znal prav po domače povedati, da ga je vsak lahko razumel. Začel je:

»Ob nenavadnem času, ko druge noči počivamo, smo se zbrali danes v častitljivi cerkvi sv. Martina k službi božji. Znano vam je, zakaj obhajamo to redko slovesnost. Konec svetega leta! Hvala Bogu za vse milosti, hvala vam, do teh milosti niste zamudili! V procesijah ste obiskovali cerkve grajske župnije. Pričujočo uro, ko se potapljajo zadnje dragocene minute v večnost, ne pozabimo dobrot božjega usmiljenja. Sovražniki verske edinosti so hoteli raztrgati obleko svete Cerkve, papež pa so kot vrhovni cerkveni poglavar na široko odprli zaklade milosti božje, da bi to obleko, kolikor je bila poškodovana, zopet popravili in nas sprejeli v eno samo družino. Ja, hude rane je vsekali Martin Luter tudi naši deželi, toda skoraj vse so že zaceljene; tiste pa, ki še niso, se bodo zacelile polagoma. Saj vi, kar vas je starejših, dobro veste, da je bilo tudi v blejski okolici več takih, ki so jih premotili Lutrovi nauki. In koliko jih je zdaj?«

Na to vprašanje je odgovoril nekdo v cerkvi:

»Še zdaj jih je nekaj.«

Vsi so pogledali na moško stran, kjer je sedel v prvi klopi stari Šimnovec, vzgleden krščanski mož in dolgoletni cerkveni ključar. On je spregovoril te besede.

»Ja,« mu je pritrdil prošt Jurij Burnel in nadaljeval pridigo. »Ja, še zdaj je nekaj krivovercev, ki jih pa moramo ljubiti, kakor smo jih poprej ljubili. Opomnim vas besedi sv. Avgušтина: »Bratje moji!« — tako je nagovarjal vernike — »glas vašega škofa doni na vaša ušesa. Prosim vas vse, ki ste v eni Cerkvi: Ljubite tudi tiste, ki niso naši in molite zanje, da stopijo v našo družbo.«

»Tudi naš prevzvišeni gospod knezoškof Tomaž« — je nadaljeval pridigar — »so storili vse mogoče, da bi pripeljali izgubljene sinove v naročje duhovne matere. S težkim srcem so gledali, kako je trosil sovražnik ljuliko med pšenico, pa niso poznali drugega pripomočka, kakor da so šli na potovanje po ljubljanski škofiji in da so kot vrhovni dušni pastir po mestih in vaseh sami oznanjevali besedo božjo. Obiskovali so cerkve, učili po hribih in dolinah. Velikokrat od jutra do popoldneva niso slekli škofove obleke. Pozabili so na lakoto in žejo ter imeli dostikrat kosilo in večerjo ob enem. Govorili so na javnih prostorih, opisovali zmote krivih prerokov in prosili ljudstvo, naj ostane zvesto veri svojih očetov. Veliko so dosegli s svojo apostolsko gorečnostjo. Reči moramo, da je poslala božja previdnost naši deželi tega neustrašenega oznanjevalca prav takrat, ko ga je najbolj potrebovala.«

Prošt Burnel je še dolgo pridigoval in ljudje so ga ves čas pozorno poslušali. Ob sklepu pa je zbral vso govorniško umetnost ter zaklical s povzdignjenim glasom:

»Vem, da ste vi, moji poslušalci, vdani katoliški Cerkvi. Vendar vas prosim, da ob zadnji uri svetega leta — saj bo pravkar polnoči — glasno odgovorite na vprašanje: »Ali hočete tudi v prihodnje in do svoje smrti ostati njeni zvesti otroci?«

Zopet je stari Šimnovec odgovoril s krepkim glasom:

»Hočemo!«

In vsa cerkev je za njim ponovila tiste besede:

»Hočemo!«

»O hvala« — je sklenil govornik — »hvala za vašo obljubo, ki naj jo Gospod Bog podpira s svojo vsemogočno milostjo. Amen.«

Potem je bila slovesna maša, ki jo je opravil župnik Orehar. Ob sklepu so vsi zapeli zahvalno pesem. S petjem se je združevalo veselo pritrkavanje zvonov.

»Lepo je bilo,« so govorili Blejci iz cerkve gredé in še več dni po novem letu.

Pa še o nekem drugem je bilo tiste dni v župniji veliko govorjenja. V cerkvi so namreč videli o polnoči grajskega lovca Tomaža Dorna, ki so ga poznali kot pristaša luteranske vere, tistega Dorna, ki je hodil poslušat v Bégunje evangelijskega predikanta. In zdaj je bil v župnijski cerkvi pri pridigi in maši o polnoči! Neverjetno! Kakor evangelijski cestinar je bajé klečal v kotu pod korom ter še oči ni upal povzdigniti proti nebesom. Nenavaden dogodek. Pa še več. Takoj prvi dan novega leta je prišel Dorn k župniku in ga prosil, naj ga sprejme v družbo župljanov. Rekel je, da obžaluje svoje dejanje, da je vzel svojo ženo zopet nazaj in da rad popravi pohujšanje, ki ga je naredil z odpadom. Župnik je bil prepričan o Dornovem odkritosrčnem priznanju. Z veseljem ga je sprejel med svoje vernike, ker je bilo Dornu treba veliko samozatajevanja, da je preklical svoje zmote.

Ko so ga ljudje poprej kot odpadnika gledali po strani in se mu celo izogibali, so mu bili zdaj zopet prijazni. Nihče mu ni več rekel Tibingar, temveč ga je vsak klical z njegovim pravim imenom.

Četrto poglavje.

Pri Ribičevih.

Poleg jezera, ne daleč od župnišča, je stala lesena kočica s slamnato streho. Gledala je naravnost proti jezerski cerkvi in tja proti oddaljenim bohinjskim goram. Ves dan jo je obsevalo solnce in brez prenehanja so šepetali okrog nje vodni valčki. Blizu kočice je bilo zgrajeno neznatno gospodarsko poslopje, ob njegovem koncu pa sta se gibala dva čolna, eden večji in eden manjši, privezana ob ograji. Nekaj sadnega drevja je dajalo prijetno senco ti mali mirni naselbini, ki so ji rekli »Pri Ribičevih«.

Gospodar, krepek mož, čeprav že nekoliko osivelih las — pisal se je Miklavž Cvetek — je poleg ribiškega posla vozil tudi romarje v cerkev na jezeru.

Žena mu je umrla pred nekaj leti in mu zapustila edino hčerko Reziko, ki je bila zdaj stara sedemnajst let. Miklavžu je vodila gospodinjstvo njegova sestra Mina, razumna žena v starejših letih.

»Kje se mudi tako dolgo?« je vpraševala Mina in gledala po jezeru, če že vesla Rezika domov.

»Vidiš jo!« je rekel Miklavž, ki je imel izvrstne oči na daljavo. »Pa ni sama v čolnu. Pelje nekoga, zelo podobnega grajskemu šternkukarju.«

Ko je prišel čoln bližje, je Ribič spoznal, da se ni motil.

Solnce je stalo že precej nizko nad gorami. Vse je bilo tiho, le vesli, ki jih je sukala Rezika, sta se slišali v enakomernih udarcih. Na obrežju je dal zvezdoslovec Fink deklici prevoznino in morebiti še kaj več, potem pa je korakal po bregu navzgor ter med temnimi sencami smrekovih in bukovih debel prispel v svoje stanovanje. Čeprav je imel grad na obali tri lastne čolne, je zahajal Fink vendar večkrat k Ribičevim, da ga je kdo prepeljal na otok; najrajši je imel seveda Reziko za spremljevalko.

Ta vitka rdečelična deklica je pa tudi tako prijazno gledala v svet, da se je morala vsakemu prvi hip prikupiti. Bila je preprosta Gorenjka, modrega vedenja in brez priučenih manir, edino taka, kakršna je vzrasla ob dobri vzgoji staršev na divnih jezerskih bregovih. Imela je bogastvo brez denarja: lepoto in nedolžnost. Ni se je še dotaknila slana, ki zamori mlado cvetje. Razvijala se je kakor vijolica, skrita v grmičju. Ni pa se zavedala svoje lepote, saj je deklica le tako dolgo lepa, dokler sama tega ne vé. Najlepša roža, ki nič se ne boža.

In kako krasen mesec maj! Pesnik bi bil zaklical:

Čez zlato pogorje, čez rosno ravan
privriskal, prisméjal se mladi je dan,
in rožice vže so iz sanj zadehtele,
in ptičice vse na čast maju zapele.

Drugi dan je bila nedelja. Miklavž je prišel po jutranji božji službi domov in vzel s police knjigo, da je prečital še enkrat, kar je razlagal župnik Orehar

v cerkvi na podlagi evangelija tretje nedelje po veliki noči. Takrat je znal malokdo čitati. Naučili so se le tisti, ki so hodili prostovoljno v župnišče, kjer sta jim župnik ali njegov duhovni pomočnik kazala črke in jih navajala k zvezi črk v besede. Ribič je imel že od mladosti veliko veselje do izobrazbe. Prisvojil si je gladko tekočo sestavo besedi v stavke. Knjiga, njegova last, je imela naslov »Evangelia inu Listuvi«. Spisal jo je leta 1613. jezuitski pater Janez Čandik, rojen v Višnji gori. Škof Tomaž Hren je knjigo pregledal, tu ali tam kaj popravil in jo izročil v tisk ljubljanskim jezuitom. Po vseh cerkvah ljubljanske škofije so duhovniki veliko let iz nje čitali vernikom liste in evangelije ob nedeljah in praznikih. V ti knjigi nahajamo precej čist slovenski jezik — da — najlepši, kar so ga pisali v prvih dveh stoletjih slovenskega slovstva. Jezuit pater Janez Čandik, pisatelj te knjige, je poučeval pri sv. Jakobu v Ljubljani mladino v verskih resnicah. Spoznal je, da ne zadostuje samo poučevanje brez knjige, temveč da morajo imeti duhovniki tudi knjigo, po kateri naj bi ljudstvu razlagali evangelij. Prva izdaja je izšla v 3000 izvodih in bila pozneje večkrat ponatisnjena. Tako je prišla v roke tudi Miklavžu Cvetku, ki jo je z veseljem pregledoval in večkrat na glas čital iz nje. Njegova sestra Mina je bila že nekoliko prestara za tako učenje; z velikim veseljem pa se je poprijela abecede mlada Rezika. Nenavadno hitro jo je naučil oče Miklavž, tako da ga je hčerka kmalu prekosila v ti znanosti.

Tisto nedeljo se je prav pogosto oglašal iz stolpiča jezerske cerkve »zvon želja«. Ta naslov so mu dali zato, ker je imel vsak romar, ki je zvonil ž njim, neko določeno željo z upanjem, da se mu bo spolnila. Miklavž je imel to nedeljo prav malo časa za čitanje. Že štirikrat sta peljala z Reziko božjepotnike na otok in se vračala zopet s polnim čolnom nazaj. Šele popoldne so odšli po blagoslovu zadnji obiskovalci domov.

Med temi se je pripeljal k Ribičevim tudi Škantarjev Jaka z Rečice. Bil je nekoliko slaboumen, pa

se ni zavedal svoje duševne omejenosti, ki mu je bila prav zato vir dobrih dohodkov.

»No, Jaka, kako se je obnesla danes tvoja cerkvica?« so ga izpraševali pri Ribičevih.

»Ni bilo slabo,« je odgovoril in postavil štiri-voglati zabojček na klop pred hišo.

Jaka je namreč nosil na hrbtu cerkvico, sestavljeno iz štirih deščic ter poslikano zunaj, še živahnejše pa znotraj z raznimi podobami. Lična so bila tudi vrata, ki so imela ključavnico kot varstvo Jakove zakladnice. Na notranjih stenah so bili naslikani zavetniki blejske župnije. Najlepši prostor je zavzemala jezerska Mati božja z Jezusom v naročju. Poleg nje je bil župnijski patron sv. Martin na belem konju. Sv. Martinu so sledili: sv. Štefan na Kupljenku in na Blejski Dobravi s kamenjem v roki, sv. Jakob v Ribnem kot romar, sv. Lenard v Bodešičah z verigami in sv. Andrej na Rečici razpet na križu. Slike niso bile umetniške, vendar pa dostojne. Nad cerkvijo je stal stolpiček, v katerem sta visela dva zvončka. Jaka je zvonil ž njima, da je bila stvar bolj slovesna. Prazni prostor na stenah je bil ozaljšan s suhimi venčki v najbolj živahnih barvah. Kadar se je zbralo več gledalcev okrog cerkvice, je prižgal Jaka v njej tudi drobno svetilko. Vse skupaj je bila to ljubka stvar, ki jo je vsak rad pogledal, nekoliko težka sicer, toda Jaka jo je nosil tako potrpežljivo, kakor bi mu bila v največjo zabavo.

»Poglej, kako sta dva venčka že stara,« je rekla Rezika Jaku. »Saj se že nič več ne pozna, kakšne barve sta bila.«

»Rezika,« je odvrnil Jaka, »ti si me vedno rada imela. Zato vem, da mi boš dala dva druga, čisto nova. Ti jih imaš dovolj v skrinji.«

»Kar malo počakaj, brž ti prinesem dva prav lepa.«

Deklica je odhitela v hišo in prinesla venčka, vsakega v eni roki. Vzela je stara dva iz kapelice in pritrdila nova na njuno mesto. Jaku se je kar žaril obraz, ko je videl kapelico tako okrašeno. Z besedami se ni znal zahvaliti za to dobroto, oči pa so

izdajale, kako veselo je sprejel ta dar iz Rezikine ljubeznive roke.

»Zdaj vidiš,« je dostavila Miklavževa sestra Mina, »kako dobra ti je Rezika. In kadar boš zopet česa potreboval za cerkvico, ti bo vselej rada dala.«

Jaka je še enkrat hvaležno pogledal deklico, potem pa naložil dragoceno imovino in odšel na Rečico.

Peto poglavje.

Sejem svetega Petra v Radovljici.

Cerkev v Radovljici je že od davnih časov posvečena sv. Petru, prvaku apostolov. Zato se je tisti ponedeljek po sv. Petru in Pavlu vsako leto vršil običajni sejem. Ta dan je prišlo v Radovljico več tisoč ljudi. Trgovci so pripeljali različno blago, kmetje pa prignali mnogo živine na prodaj. Dobil je, karkoli je kdo želel. Usnje in mezljan iz Tržiča, lonce in sklede iz Ljubnega, sita iz Stražišča, platno in medene hlebčke iz Škofje Loke, sukno, svilo in polhovke iz Ljubljane. Posebno veliko odjemalcev je imel mož z vsakovrstno drobnarijo. Vpil je venomer, da je bil že ves hripav: »Le vkup, le vkup, romarji sv. Petra! Pri meni dobite vse, kar potrebujete. Moje geslo je: Dobro blago, nizke cene, velik promet!«

Ljudje pa so kupovali tudi take stvari, ki jih zdaj ni več. Na primer: Prah posušenih krastač, ulovljenih med šmarnimi mašami; škorpijonovo olje proti kačjemu piku; mazilo iz stare tolšče, smole in voska za rane; razne koreninice za čaj itd. Ker je v tedanjih časih večkrat razsajala kuga in ni bilo nobenega zdravila zoper njo, so ljudem taka mazaška sredstva, posebno prah posušenih krastač, zelo dobro došla, čeprav so bila sama sleparija. Ob ti priliki je nekaj sejmovalcev obiskalo tudi zagovornika, ki je imel leseno hišico pri mostu čez Savo v Kamno gorico. Z različnimi znamenji in z mrmranjem nerazumljivih molitvic je ozdravljjal razne bolezni (hude

rane, otročje gliste, živinske garje ...). Takrat je bilo praznoverstvo zelo razširjeno.

Nad visokimi hrastovimi in z železno pločevino obitimi vrati radovljiške graščine je bila iztegnjena lesena roka z mečem. Ta je prodajalce opominjala, da je vsaka nepoštenost kazniva. Poleg tega je tudi mestni policaj ropotal z bobnom od enega kraja Radovljice do drugega. Razglaševal je, da morata biti mera in tehtnica pravični.

Ob osmih zjutraj je bila božja služba v ondotni gotski cerkvi, ki je še dandanes taka, kakršna je bila takrat. Sveto mašo je imel ljubljanski prošt Gašper plem. Bobek. Ljubljanski prošti so bili namreč tudi radovljiški župniki. Bivali so pa večinoma v Ljubljani in dohajali le o gotovih časih v Radovljico. Zato so imeli tukaj namestnike (vikarje).

Po cerkvenem opraviu se je začelo živahno vrvenje na glavnem trgu pred graščino pa tja do travnika zunaj mesta, kjer je bil prostor za živino. Pred grof Thurnovim vrtom je igralo nekaj muzikantov. In da je imelo ljudstvo še več zabave, je razkazovalo par našemljenih glumačev svojo umetnost. Samoumevno je, da so imeli tudi berači »svoj dan«.

Sejem sv. Petra je bil v bližnji in daljnji radovljiški okolici tako velikega pomena, da je veljal kot merilo raznih dogodkov. Ne sicer v takem obsegu kakor štetje let po sezidanju starega Rima, vendar pa v takem oziru, da so rekli: To se je zgodilo toliko in toliko tednov pred radovljiškim sejmom ali toliko tednov po sejm.

Grile, mešetar z Lancovega, je imel na živinskem trgu važno besedo. Sukal je klobuk na vse strani ter hvalil in grajal kakor mu je kazalo, večkrat po pravicah, dostikrat pa tudi lažnjivo, da je zbližal prodajalca in kupovalca. Zaslužil je toliko denarja, da ga je kar premetaval po žepih. Ko se je začelo ljudstvo popoldne razhajati, ni Grile še nič mislil na dom. Dobil je nekaj tovarišev, s katerimi se je zabaval v gostilni pri Lectarju. Če bi bil takrat že tobak razširjen po naših krajih kakor je zdaj, bi rekli, da so

ga možakarji tlačili v pipe in zažigali s kresilno gobo. Tega pa ne moremo reči, ker bi prišli navskriž z zgodovino. Zakaj prav v tistih časih je imel tobak veliko nasprotnikov. Med temi je bil posebno papež Urban VIII., ki smo ga že enkrat omenili v naši povesti. Vladal je od leta 1623. do 1644. ter skušal zatreti kajenje tobaka celó z duhovskimi kaznimi. Preganjal je tobak tudi angleški kralj Jakob I. Oba sta ga opisovala kot velikega sovražnika zdravju, kot škodljivca možganom, pljučam in želodcu, toda ni nič pomagalo.

»Pa pravijo, da so slabi časi,« je vpil mešetar Grile in naročal vedno nove pijače. »Kadar vse poženemo, bomo šli pa čez Jamnik v selske in poljanske hribe beračit. Tam so dobri ljudje.«

»Tebi je lahko, ker ti nima gosposka kaj vzeti,« se je oglasil Justin iz Lesec. »Mi pa moramo vzdrževati podivjano vojaštvo in graščakom dajati desetino. Letos smo morali prezimiti tri regimente pešcev. Kdo je plačeval za vse te žolnirje, če ne kmetje? Deset let že traja vojska, pa še ni konca klanja med ljudmi. Naj se koljejo rajši psi med sabo.«

»Cesar Ferdinand je popolno potrt,« je segel v pogovor Čuš iz Predtrga. »Nobenemu ne zaupa več, ker mu je menda nezvest celó njegov najboljši vojskovodja. Ta bi rad sam postal češki kralj. Ne vem, kako se že piše.«

»Wallenstein!« je klical Grile.

»Kaj pa menite o desetini, ki jo graščaki tako strogo izterjujejo od nas?« je vpraševal Pretnar iz Zagoric. »Če bi se mi uprli kmetje? Le vkup, le vkup, uboga gmajna! Potem pa še posebej kontribucije, ki jih moramo plačevati za vojne namene.«

»Se boš upiral revež,« je kričal zopet Grile. »In ti, Pretnar z Zagoric, še najmanj. Ti si se zadnjič kar tresel, ko je blejski valpet Koderman malo zarohnel nad tabo.«

»Pojdem pa sam do škofa, ki pride letos iz Tirol,« je odvrnil Pretnar. »In vse mu povem, kako delajo z nami.«

»Kdo? Škof bo prišel iz Tirolov?« so se začudili vsi zaporedoma.

»Da, škof iz Briksna, škof baron Welsberg, ki je gospodar blejskih posestev,« je pripovedoval Pretnar. »On bo razsodil vse naše pravde. In vem, da jih bo pravično razsodil.«

»Kje si izvedel, da pride škof na Bled?« so silili vanj.

»Sam grajski glavar Krištof Waidmann je pravil, da pride briksenški škof baron Welsberg še pred Vel. Šmarnom na Kranjsko. Potem mora biti že res.«

»Kako upa popotovati v tako nevarnih časih?« je poizvedoval Justin. »Ni še en mesec, odkar so na savskem mostu v Betinju oropali jeseniškega mesarja in ga vrgli v vodo.«

»Kaj tisto! Ubili ga pa vendar niso. Saj je priplaval iz Save in prišel domov,« je razlagal Čebular iz Spodnjih Gorij. »Na poti čez Poljane na Javornik so pa dobili pod leskovim grmom kramarja s Koroške Bele s prerezanim vratom. To so hudobije, da človek ne bo upal nikamor od doma. Tolovaji se pa vrh tega še bahajo, da pošiljajo ljudi po pošti kar gorke k vragu.«

»Vam bom še jaz nekaj povedal,« je začel Pristavec iz Mošenj. »Pa nekaj prav čudnega. Saj veste, kje je tisto zidano znamenje pri cesti ob koncu gozda nad Mošnjami. Postavili so ga pred nekaj leti v čast sv. Janezu Nepomuku. Ko smo šli križevo sredo s procesijo na Otok, smo videli, da je bila svetnikova glava tako globoko priklonjena, kakor bi bil hotel svetnik stopiti iz znamenja. In kaj smo izvedeli? Dva razbojnika sta napadla prejšnji večer prav pri tem znamenju Jernača z Dobrega polja. Naenkrat je svetnik nagnil glavo in razbojnika sta zbežala. Še danes je glava tako skrivljena kakor je bila takrat.«

»Kdo pa so ti roparji?« je vprašal Pretnar.

»To so vojaki, ki vhajajo iz vojske,« je pojasnjeval Pristavec. »Pravijo jim dezterterji. Že v vojski so se navadili tolovajstva, zdaj pa prav tako napadajo samotne popotnike, pri katerih čutijo kaj denarja.«

Take pogovore so imeli možje. Toda niso ostali dolgo v gostilni, ker so jih dogodki zadnjih dni strahili, da bi se tudi njim ne pripetila kaka nesreča. Še Grilec z Lancovega, ki ga niso prištevali bojazljivcem, je postal bolj pohleven in šel zgodaj domov. Tudi on se je bal za življenje in za srebrni drobiž, ki ga je primešetaril ob velikem sejmu sv. Petra v Radovljici.

Šesto poglavje.

Jezerski prošt Jurij Burnel.

Pri cerkvi Matere božje na blejskem otoku so bili vedno nastavljeni kaplani, ki so jim rekli »prošti«. Ta naslov pa ni pomenjal nič drugega nego samo to, da so predstojniki Marijinega svetišča. Njih dolžnost je bila opravljanje božje službe in dušna oskrba romarjev. Prošte so postavljali briksenški škofje v sporazumu z briksenškim stolnim kapitljem. Ker je bil otok njih lastnina, so izvajali iz pravice posestva tudi duhovsko pravico (jurisdikcijo) nad otokom. Ljubljanski škofje so težko gledali te razmere. Blejski otok z Marijino cerkvijo sta bila namreč popolno izvzeta iz njih duševnega delokroga ter sta pomenila škofijo v škofiji. Pomagati pa si niso mogli, ker je papež Inocencij VIII. s pismom z dne 3. septembra 1485 briksenškim škofom naravnost pripoznal duhovske pravice nad blejsko cerkvijo in proštijo. Ljubljanski škofje so na tistem prenašali to neprijetnost, poleg tega pa vedno upali, da jo bodo odpravili s prijateljsko pogodbo, ako ne kmalu, pa vsaj pozneje. Videli bomo v teku povesti, da jih upanje ni varalo.

Božja pot na blejskem otoku je čakala najbolj žalostne čase v luteranski dobi (1560—1609). Ne bomo opisovali zapuščenosti, v kateri je samevala Marija dolgih 50 let. Prošti so zanemarjali božjo službo in se tudi sami vdajali Lutrovim naukom. Briksenški škofje bi bili radi zboljšali to obupno stanje, toda kako daleč sta bila Bled in Briksen drug od drugega!

Tudi ljubljanski škofje bi bili radi kaj storili v tem oziru, če bi ne bili imeli zvezanih rok.

Lepša slika se je pokazala leta 1609., ko je bil imenovan Jurij Burnel za jezerskega prošta. Zapisniki ga hvalijo kot gorečega duhovnika, ki je visoko povzdignil božjo pot v svojem skoraj 30 letnem delovanju (1609—1638). S podporo briksenških škofov in z miloščino romarjev je popravil Marijino cerkev, da je postala zopet vredno bivanje jezerske kraljice.

Obiščimo gospoda Burnela v njegovem stanovanju na otoku.

V usnjatem naslonjaču sedi poleg mize in prelistuje knjigo, vezano v rjavem usnju. Na mizi ima uro na s peskom, da bolj marljivo izrablja čas. Jutri bo nedelja in spomin Marijinega obiskovanja, ko bo treba povedati romarjem kaj spodbudnega.

»Hvala Bogu, da zopet hodijo na božjo pot!« je vzdihnil Burnel. »Rad še kaj storim v njih dušno korist.«

Gospod prošt ni bil več v mladostnih letih. Glava in brada sta kazala že precej sivih las, napovedovalcev petdesetega leta. Tudi postrežnica Marijana je tekmovala glede starosti s svojim gospodarjem. Prinesla je pravkar opoldansko kosilo v sobo in ostala nekaj časa pri vratih, če ji bo gospod kaj naročil.

»Marijana!« je rekel s krepko besedo. »Ti že veš, kaj čaka tebe in mene. Ne bo več dolgo, ko nas obišče naš vrhovni gospod, prevzvišeni škof baron Welsberg s Tirolskega. Tebi je ta dežela neznana, ker še nikjer nisi bila. Toliko ti lahko povem, da se bo moral škof deset dni voziti, preden bo došel na Bled. Upam, da boš imela pravočasno vse oskrbljeno, ker bo škof obiskal tudi naše stanovanje.«

»Gospod prošt,« je odgovorila Marijana, »vse bo osnaženo, pomito, urejeno.«

»V ponedeljek naj pa prideta z Bohinjske Bele dva zidarja«, tako je nadaljeval Burnel, »tista dva dobra delavca, saj oba poznaš. Popravila bosta, kar je odpadlo ometa ob vnanji strani cerkve in zvonika ter pobelila stene. Znotraj pa cerkev ne potrebuje pre-

novljenja, ker je vse v redu. Le pajčevine morajo biti odstranjene in perilo zlikano. To pa je mežnarja in mežnarice skrb, ne tvoja.«

»Zanesite se, gospod, da boste z vsem zadovoljni,« je rekla Marijana in odšla v kuhinjo.

Med obedom je še veliko premišljeval, kako bo s tem in onim, da ne bi česa pozabil. Potem je dovršil brevir in odšel v cerkev, kjer je bilo zbranih precej romarjev. Ko je zvonilo ob štirih delopust, je imel Burnel že vse opravljeno v cerkvi.

Domov grede se je mudil pri slikarju, ki je prenavljal obledele barve solnčne ure na zvonikovi vnanji steni. Takrat ni bilo pri zvonovih ur, kakršne imamo dandanes. Nihalo je iznašel še le italijanski zvezdoslovec Galilei, ki je umrl leta 1642. Zato so bile v javni rabi le solnčne ure. Te nam še dandanes točno kažejo dnevne čase.

Burnel je opazoval slikarja pri delu in poslušal njegovo razlago, kako mora biti solnčna ura narejena, da je zanesljiva. Slikar je upodobil nad uro tudi večje število angeljev s trobentami, ki naj bi naznanjali, kako hitro mine čas. Pri senci pa, ki jo je metala železna palica ob solnčni razsvetljavi na dvanajsto številk, je začrtal slikar latinsko besedo »qua?« Ta je pomenila vprašanje, ob kateri uri bo dovršeno življenje tistega, ki uro ogleduje.

Drugi dan se je pripeljalo toliko ljudi na otok, da je bila cerkev polna. Puščavnik Adolf je imel mašo zjutraj ob šestih, prošt pa slovesno službo božjo ob desetih. Govoril je ljudem tako k srcu, da je nastalo glasno ihtenje. Po pridigi pa je oznanil, da pride jutri velika procesija iz Kroke.

Kroparji so se imenitno izkazali. Kdor je mogel je šel od doma. Procesijo je vodil njih župnik Lenard Mulej. Z navdušenim petjem so se pomikale lepo urejene vrste proti cerkvi, kjer jih je sprejel pri glavnem vhodu prošt Burnel. V teh ljudeh tiči že od nekdaj prirojena pobožnost, ki jo kažejo s tem, da spoštujejo duhovne, da hodijo radi v cerkev in tudi z veseljem kaj žrtvujejo za lepoto hiše božje.

Škof Tomaž Hren je bil Kroparjem posebno naklonjen. Nekega dne je prijahal ta apostolski mož iz Selc čez Jamnik v Kropo. Vse ljudstvo mu je šlo naproti. Hren je začel kar na prostem pridigovati. Prosil je ljudi, naj ne poslušajo huterancev, ki so prav ob tistem času razširjali svoje nauke. In res so ostali Kroparji zvesti katoličani. Kot priznanje za njih stanovitnost jim je Hren 10. julija leta 1620. ustanovil lastno župnijo. Ker je Kropa poprej pripadala kot podružnica veliki radovljiški župniji, so se Kroparji ne malo ponašali s to odliko. Njih prvi župnik je bil zgoraj imenovani Lenard Mulej, vladajoč župnijo od 1620 do 1630. Škofu Tomažu Hrenu pa so se oddolžili s tem, da so mu postavili kamenit spomenik, ki stoji še danes na javnem prostoru tam, kjer drži pot iz Kroepe na Jamnik.

Po opravljeni božji službi so imeli romarji zabavni sestanek pred cerkvijo; župnika Muleja pa je povabil Burnel v proštijško hišo na prijateljski razgovor. Gospoda, približno enaka po letih, sta imela veliko pripovedovati drug drugemu. Mulej je hvalil svoje Kroparje, kako so mu iz srca vdani, proš pa je bil tudi vesel, da je mogel svojemu staremu znancu, ki ga že dalj časa ni videl, nekoliko postreči.

Sedmo poglavje.

Puščavnik Adolf Waidmann.

Večina ljudi išče družbe in zabave. Adolf Waidmann je bil v tem oziru izjema. Sklenil je živeti po besedah sv. Hieronima, ki je nekje zapisal: »Solitudo paradisus«. (Samota je raj.)

O Adolfu moramo najprej povedati, da je bil mlajši brat grajskega oskrbnika Krištova Waidmanna. Služboval je kot kaplan na Spodnjem Štajerskem, kmalu pa je pustil dušno pastirstvo ter si izbral puščavniško življenje. Ljudje so ugibali, kaj je privedlo Adolfa, da je postal samotar, toda pravega ni mogel nihče povedati. Ravnal se je menda po izreku: »Ne

svetu sovražno, ne svetu prijazno, temveč vzvišeno nad svetom«. Ali pa je bil, čeprav še tako mlad, že prepričan, da je posvetna sreča podobna tlakomeru, ki se vedno vzdiguje in vedno pada.

Stanovanje si je izbral na otoku blejskega jezera, kamor so dohajali božjepotniki, ni pa še bilo nobenega hrupnega življenja. Blaženi mir je vladal po vsem okraju. Ondi so prebivali sami slovenski oratarji; gospodarila sta le plug in motika.

Ko mu je jezerski prošt Jurij Burnel dovolil, da sme prebivati na otoku in mu dal za stanovanje malo sobico v prostijskem poslopju, je bil Adolf ves srečen. Da bi pa v prihodnje ne delal Burnelu nadloge, je prosil svojega brata Krištofa, naj mu sezida hišico, kjer bi ostal vse dni svojega življenja tja do blažene zadnje ure. Krištof je ugodil bratovi želji, ter mu zgradil ob severnem koncu otoka hišico, ki stoji še dandanes. Tu je našel, kar je iskal; živel je le v premišljevanju in molitvi.

Pri maši mu je stregel stari mežnar Slivnik. Ta je s posebno vnemo opravljal mežnarsko službo. Slivnik je nosil po takratni šegi hodično srajco, obrobjeno pri rokavih z rdečim trakom, kratke hlače, višnjeve nogavice, rdeč telovnik s svetlimi gumbi, črn kratek jopič z visoko stoječim ovratnikom in nizke čevlje.

Puščavnikovo pohištvo je bilo čisto preprosto. Postelja s slamnico, miza, dva stola in klečalnik, vse iz smrekovega lesa in nepobarvano. Nad klečalnikom je viselo sv. razpelo, ki je služilo Adolfu kot ogledalo, na pobeljeni steni je bila obešena podoba Matere božje, na drugi steni pa slika sv. Antona puščavnika. Ako privzamemo še kup nabožnih knjig na mizi, smo omenili vso Adolfovo hišno opravo. Da — tam pri peči je stala še omara, ki se ji je poznalo, da sega njena starost v davne čase. Samotar si je v mali kuhinji sam pripravljaj jedi, ker ni bilo v hiši žive duše. Semintja so prišli kaki romarji in prenočili v praznih dveh sobah, po opravljeni božji poti pa so zopet izginili iz zidovja.

Morebiti bi kdo rad izvedel, kakšen je bil jezerski puščavnik po vnanjosti. Sloka mladostna postava z bledim, nekoliko podolgovatim obrazom je kazala, da ima Adolf komaj trideset let. Dobro se mu je prilegala kratka svetlorjavkasta brada, v višnjevih očeh pa bi bil opazil pomirjenje, lastno človeku, ki je pretrgal vsako zvezo s svetom. Obleka mu je bila popolnoma enostavna. Temnosiva halja do pet, prepasana s črnim jermenom, ob jermenu rožni venec in sandali na bosih nogah: — to je bilo vse kar je nosil samotar.

Zakaj je postal puščavnik in zakaj si je izbral tako življenje? Vprašanji brez odgovora. — Grajski oskrbnik Kristof, njegov brat, bi bil že znal povedati, pa ni veliko govoril o tem. Največ je menda vedela Ribičeva Mina, ki je o neki priliki ujela na ušesa, da je Adolf iz bogate rodovine, da je v Celovcu pel novo mašo, da je bil tri leta na Spodnjem Štajerskem v neki župniji za kaplana, da je zapustil vse skupaj in si izbral puščavniško življenje. Toliko je vedela Mina, in potem je bila na koncu s svojim pripovedovanjem.

Marsikdo je prišel že zaradi tega na otok, da bi videl tega čudnega človeka. Ljudje so mu prinašali tudi darove, saj je potreboval to ali ono za živež. Vse je rad sprejel s hvaležnim odgovorom: »Bog plačaj!« Le denarja ni hotel. Izbral si je prostovoljno uboštvo, dobro vedoč, da je denar zapeljiv in se ne strinja s puščavniškim življenjem. Vse te okoliščine so ljudi potrjevale v misli, da je Adolf svetnik. Polagoma je nastala celo govorica, da ima večkrat nebeške prikazni. To pripoveduje tudi kranjski zgodovinar Valvazor, živeč v tistem stoletju. V osmem oddelku svoje knjige »Ehre des Herzogthums Krain« piše Valvazor, da je videl Adolf v gotovih časih po noči nadnaravne reči.

Sicer pa Adolf ni le molil in čital, temveč tudi delal. Povedali smo že, da si je sam kuhal in oskrboval vsa druga dela. Veliko veselje je imel z vrtnarstvom. Zasajal je mlada drevesa in gojil cvetlice. Na otoku se je videlo, da ima skrbnega gospodarja. Pota posejana s peskom, vse lično opleto, okoli cerkve pa gredice in polno cvetja.

Popoldansko solnce je pošiljalo svoj žar skozi okna hišice, v kateri je sedel samotar ter prelistoval Kempčanovo knjigo »De imitatione Christi« (O nasledovanju Kristusa.) V njej je pravkar čital:

»Največji svetniki so se umikali človeški družbi in rajši v samoti služili Bogu, kakor pa prebivali med šumečim svetom. Kolikorkrat si med ljudmi, tolikokrat prideš slabši nazaj. Lažje je molčati, kakor se z besedo ne pregrešiti. Čim rajši si doma, tem ljubši ti bo dom. Zapri vrata za seboj in kliči k sebi Gospoda, svojega najboljšega prijatelja. Ostani ž njim v celici, ker nikjer ne najdeš toliko miru.«

Adolf je uprl oči navzgor in premišljeval o tem, kar je pravkar čital. Le dobre misli — kakšna sreča! Nobenih želj — o slast največja!

Tačas je vstopil njegov brat Krištof.

»Bog te sprejmi« — je rekel Adolf, vstal izza mize in podal Krištofu roko.

Kakšen razloček! Puščavnik bledega obraza in v spokorni halji, Krištof pa polnih rdečih lic in opravljen po običaju takratne višje gospode. Nič ni kazalo sorodnosti med bratoma; še na potezah obraza ni bilo posebne sličnosti med njima.

»Sedi, dragi moj« — ga je vabil Adolf in pri-maknil stol k mizi.

»Dalj časa se že nisva videla, čeprav sva soseda« — je odvrnil Krištof. »Ti v službi božji, jaz pa v obilici posvetnih opravkov. Kadar mi ni vse po volji, blagrujem tebe, ki prebivaš v samoti. Toda kljub temu bi ne menjal s tabo. Kaj bi bilo s svetom, če bi bili sami puščavniki?«

»Kdor more, naj bo« — je dostavil Adolf. »Življenjske skušnje kažejo človeku pot. Porazi nam delajo značaj.«

Krištof je površno gledal po knjigah na mizi.

»Te so tvoje prijateljice, drugih ne maraš« — je rekel s prijaznim nasmehom. »Čudno, da si se tako korenito spremenil. Radi tistih neprijetnosti ni bilo treba, da si postal samotar. Svet je tako lep. Saj ne živijo na njem samo slabi, temveč tudi dobri ljudje.«

»Ne kesam se« — ga je prekinil Adolf. »Marsikdo skusi veliko hudega, večkrat pa zadostuje ena sama skušnja za vse življenje. Delam po svojem prepričanju. Da bi le ostal stanovit.«

Na to Krištof:

»Samoto imaš lahko tudi med ljudmi, ki te ne poznajo in te zato ne ljubijo in ne sovražijo. Ni dobro na svetu, pa tudi ni tako slabo kakor si predstavljaš. Čemu gledaš vsako stvar le od temne strani? Preveč bi bilo žalostno, ako bi imeli o človeštvu vsi nazore, kakršne imaš ti.«

»Jaz ne sovražim ljudi« — je odvrnil Adolf. »Med njimi pa nočem živeti, čeprav bi se mi morebiti boljše godilo kakor zdaj. Sicer pa ni vselej srečen tisti, ki ima vsega v obilnosti, temveč tisti, ki je z malim zadovoljen. In če sem z malim zadovoljen, sem bogat.«

Videlo se je, da je samotar v dnu srca prepričan o svoji odločitvi. Zato Krištof ni več govoril o tem. Obrnil je pogovor na drug predmet.

»Ali veš« — je vprašal brata — »da pride briksenški škof Viljem baron Welsberg v kratkem na Bled?«

»Danes zjutraj mi je mežnar Slivnik povedal to novico s pristavkom, da sta, kar pomnijo stari ljudje, šele dva briksenška škofa prišla na Bled ogledovat svoja posestva. Ta bo torej tretji. Mene« — je nadaljeval Adolf — »to nič ne moti. Hišico si mi sezidal ti s svojim denarjem; prostor, na katerem stoji, pa ni tvoja last, temveč pripada škofijskemu zemljišču. Zaradi tega ne bo menda kakega ugovora. Glede svojega pušcavniškega življenja se tudi ne bojim očitanja. Prosim samo tebe, dragi brat, da urediš račune, da boš mogel kot oskrbnik briksenške imovine dati odgovor o svojem gospodarstvu.«

»Mislim da je vse v redu« — je zatrdil Krištof. »Malenkosti, potrebne poprav, bom še lahko oskrbel. Vesel sem, da so me iz Briksena pravočasno obvestili o škofovem prihodu. Poročilo pravi, da se pripelje na Bled okrog 4. avgusta. Družba bo štela 26 oseb in 40 konj. Naj je do tistega časa vse pripravljeno, kar taka družba potrebuje.«

»Imel boš dosti skrbi, da gladko izteče, kar zahtevajo od tebe« — je pripomnil puščavnik.

Krištof je vstal in se napravil za odhod. Brat ga je spremil do jezera, kjer je čakala Ribičeva Rezika s čolnom na grajskega gospoda. Ta je bil ves zamišljen, kako bi priredil škofu Welsbergu udobno bivanje na blejskem gradu. Toda v družbi te ljubeznive deklice je skoraj pozabil, kar ga je težilo. Ko sta se odpeljala, jo je Krištof izpraševal razne reči. Rezika mu je točno odgovarjala, da ni pričakoval tako pametnih besedi od kmetskega dekleta. Bog ni dal Reziki samo prikupljive vnanjosti, temveč tudi toliko lepih duševnih lastnosti, da je bila neka izjema med sovrstnicami njene mladosti.

Vse to je vzbudilo v Krištofu prijateljsko sočuvstvovanje z Ribičevo hčerko, sočuvstvovanje, ki je že mejilo na pravo ljubezen. Do zdaj je govoril ž njo samo enkrat, to je bilo binkoštni ponedeljek pred jezersko cerkvijo. Opravljena je bila v slikoviti narodni noši, imela pečo na glavi, v roki pa bel robec, obšit s čipkami. Ko so se ljudje nekoliko razšli od službe božje, jo je Krištof prijazno ogovoril. Rezika je bila iznenadena, da se gospod graščak zanima zanjo, vendar je mirno odgovarjala na njegova vprašanja. Krištofu je bilo žal, da se je deklici takrat mudilo domov in zato je bil danes toliko bolj vesel, da ga je peljala čez jezero. Imel je že dalj časa nekaj pri sebi, kar bi ji dal ob ugodni priliki za spomin. To priliko je uporabil danes. Vzel je iz žepa rdečo škatljico in jo podaril Reziki. Ta je ni upala takoj sprejeti. Na Krištofovo prigovarjanje, da je nji namenjena, je vzela podarjeni spomin in se lepo zahvalila.

Ko sta priveslala do nabrežja, ji je Krištof podal roko in odšel proti gradu. Rezika pa je hitela domov ter pokazala očetu in Mini, kaj je prejela od grajskega gospoda. Mina ni mogla dolgo premagovati radovednosti. Odprla je škatljico in ugledala v njej zlat rožni venec. Rezika je vprašala, zakaj ji je dal

gospod tako dragocen dar. Mina pa ji je smehljaje povedala, da zato, ker je gospoda Waidmanna pripeljala čez jezero.

Osmo poglavje.

Škof Viljem baron Welsberg potuje iz Briksna na Bled.

Še tisto leto, ko je postal Welsberg škof v Briksnu na Tirolskem, je potoval na Bled, kjer je imela briksenska škofija obširna posestva. Mesto Briksen leži skoro v sredini Tirolov. Razpoloženo je v precej široki rodovitni dolini, obkroženi z gorami. Čeprav šteje sedanje mesto samo 6000 prebivalcev, je pa škofija veliko bolj obsežna kakor ljubljanska. V briksenski škofiji je nad 800 svetnih duhovnov in okrog 500 redovnikov. Škofijska cerkev z dvema visokima zvonikoma je bila razširjena leta 1754. Briksen ima popolno nemško prebivalstvo. Kljub temu je pripadel po svetovni vojni Italiji.

V god sv. Ane 26. julija 1628 je odšel škof Welsberg z velikim spremstvom od doma. Vsega skupaj je bilo 26 oseb, 40 konj in primerno število vozov. Pot s Tirolskega na Kranjsko je bila glede takratnih razmer, ko ljudje še niso poznali železnice, dolgotrajna in težavna. Ako pomislimo, da se je ob času tridesetletne vojne klatilo po avstrijskih in nemških deželah ne samo veliko rokovnjačev, temveč tudi pristnih roparjev, moramo reči, da je bilo potovanje precej nevarno. Prav zato je vzel škof večje število dobro oboroženih spremljevalcev s seboj. Gotovo mu je marsikdo odsvetoval tako opasno pot, toda Welsberg je moral biti zelo pogumen človek, da se ni strašil neprilik na potovanju.

Slika, ki je visela nekaj v sobi blejskega gradu, nam ga kaže kot moža, starega nekaj nad štirideset let. Visoko čelo in živahne črne oči ga izdajajo kot razumnega in podjetnega plemenitaša. Gosti črni lasje in kratko pristrižena brada s fino prisukanimi brkami

pod nosom dovršujejo njegovo možatost. Samo iz križca na prsih, knjige v roki in čipkaste duhovske obleke sklepamo, da imamo pred seboj kneza katoliške cerkve.

Med njegovimi spremljevalci sta bila kanonik dr. Eder kot pooblaščenec briksenškega kapitlja in škofov tajnik Kolb. Zakaj Welsberg ni potoval samo zato, da bi si ogledal posestva briksenške škofije v blejski okolici in se prepričal, kako gospodarijo oskrbniki s cerkvenim imetjem, temveč tudi zato, da bi poravnal spor, ki je že veliko let trajal med briksenškimi in ljubljanskimi škofi. Sporno vprašanje je bilo (kakor smo že poprej omenili) to, komu pripadajo duhovske pravice na otoku: ali briksenškim ali ljubljanskim škofom?

Druge osebe, ki so potovale s škofom, so bile sledeče: Njegov zdravnik, popotni maršal, dva kuharja in devetnajst hlapcev.

Vso družbo bi lahko imenoval karavano, potujočo v vzhodni smeri od Briksna proti razvodju med jadranskim in črnim morjem. Ob izviru Drave je šla pot vedno navzdol. Ti samotni dolini pravijo Pusterthal (Pusta dolina). Nekdaj je bila obljudena s Slovenci, saj imajo še dandanes ondotna krajevna imena slovenske korenine.

Konjem ni bilo treba več težko vleči, ker so vozovi sami drčali proti nižavam od Dravi. Dnevna vožnja je trajala navadno osem ur. Gostiln takrat ni bilo veliko; sicer jih pa družba, dobro oskrbljena z živežem, ni potrebovala. Potrebovala je samo prenočišč, in ta je že dobila. En kuhar in dva hlapca so potovali vedno naprej, da je bilo ob škofovem prihodu vse preskrbljeno. Julijevi in avgustovi dnevi so bili dolgi, zato je ostajalo dovolj časa za počitek in zabavo. Škofovi služabniki so radi igrali s kartami, višji gospodje pa so imeli drugo bolj duhovito igro, ki ji pravimo šah. Pri ti igri ne odločuje sreča, temveč bistroumnost. Šah je bil že v tistih časih zelo razširjen. Iznašli so ga Indijci, v Evropo pa prinesli Arabci v davnih stoletjih. Dokazano je, da Grki in Rimljani šaha niso poznali. Zato ni resnično splošno

mnenje, da so ga tudi v Evropi igrali že ob Kristusovem času.

Briksenška družba je prispela v Beljak, glavno mesto gornje Koroške, dne 31. julija 1628. Bila je torej šesti dan na potu od Briksna do Beljaka. Škof Welsberg je ostal tukaj dva dni. Všeč mu je bilo to mesto ob Dravi zaradi živahne trgovine med Benečijo in avstrijskimi deželami. Prav tako mu je ugažala lepa okolica, obrobljena ob severni strani z zelenimi planinami, ob južni pa s skalnatimi vršaci. Tudi beljaška velika gotska cerkev z visokim zvonikom je vzbujala škofovo zanimanje za to monumentalno stavbo.

Naši popotniki so premišljevali v Beljaku, po kateri cesti naj bi šli čez Karavanke na Kranjsko: ali po oni, ki pelje v Celovec in čez Ljubelj, ali po oni, ki pelje iz Beljaka naravnost čez Koren v savsko dolino. Cesta čez Ljubelj v Tržič je bila boljša, vendar pa še precej slaba, ker so jo razširili šele sto let pozneje (1728) o prihodu cesarja Karla VI. na Kranjsko. Poleg tega je bila ta pot daljša kakor pot čez korensko sedlo. Zato so se odločili za vožnjo čez korensko sedlo (1071 metrov nad morjem). Domov pa so potovali čez Ljubelj.

Ko so se pripeljali čez reko Ziljo, je postajala strmina vedno večja, pot pa še slabša. Vendar so konji premagali vse ovire na ta način, da so morali v najhujših klancih popotniki stopiti iz vozov in peš hoditi na vrh. Tukaj so ugledali savsko dolino in velikane Julijskih Alp v ozadju. Cesta jih je pripeljala v selo Koren in potem v večjo vas Kranjsko goro, kjer so bile takrat večinoma same lesene hiše.

Kranjska gora je imela lepo gotsko cerkev z eno ladjo. Župnišče je bilo le deloma zidano, prav tako gostilna pri Vrbanaju. Kranjskogorski župnik Jakob Čubé je sprejel prišlece kolikor mogoče prijazno. Škof, kanonik dr. Eder in škofov tajnik Kolb so prenočili v župnišču, ostali so dobili stanovanje v Vrbanajevi gostilni in sosednih hišah. Drugo jutro je izročil Welsberg župniku Čubetu zlat križec v pri-

znanje gostoljubnega sprejema. Potem je vsa tovarišija odrinila proti Jesenicam.

Zgornjesavska dolina je bila zelo samotna. Saj je še sedaj ondotno potovanje dolgočasno, koliko bolj je bilo v sedemnajstem stoletju. Turist najde tukaj krasne točke gorskih oblik, kdor pa nima čuta za naravne lepote, smatra to okolico za puščavo.

Z Jesenic je družba nadaljevala pot v Lesce in dospela od tu čez savski most na Bled. Bilo je že proti večeru 4. avgusta, ko se je bližala župni cerkvi sv. Martina pod blejskim gradom. Sprejeli so jo »inter sonitum campanarum et inter explosiones tormentorum« (z zvonjenjem in s streljanjem iz topičev). Tako beremo v župnijskem zapisniku iz leta 1628.

Nekaj uslužbencev škofovega spremstva je došlo že prejšnji dan na Bled. Povedali so, da se pripelje škof drugi dan popoldne. Zato se je zbralo k pozdravu veliko ljudi pred cerkvijo. Vsi so želeli poznati pravega gospodarja blejskega gradu in z gradom združenih posestev. Pod tisto mogočno steno nad cerkvijo in pred župnijskim dvorcem so pričakovali Blejci visokega gospoda.

Pri sprejemu so bili navzoči:

Prošt ljubljanskega stolnega kapitlja Gašper pl. Bobek. Ta je v imenu škofa Tomaža Hrena pozdravil vladiko iz Briksna.

Prošt z blejskega otoka Jurij Burnel.

Mihael Popal, župnik iz Srednje vasi v Bohinju.

Tobija Stajdler, župnik iz Zaspega.

Matija Orehar, domači župnik. Podpisoval se je rad z nemškim imenom Nusser.

Oskrbnik blejskih posestev Krištof Waidmann.

Zvezdoslovec Herman Fink, Welsbergov nečak.

Adolf Waidmann, puščavnik na otoku blejskega jezera.

Vsi so šli v cerkev, kjer je zapel škof zahvalno pesem in podelil blagoslov. Visoki cerkveni dostojanstvenik je napravil s prijaznim vedenjem najboljši vtis na ljudstvo.

Deveto poglavje.

Škof Weilsberg na blejskem gradu.

Drugo jutro po škofovem prihodu je bilo nebo brezoblačno in gore so kazale vse svoje veličastvo. Bled je že sam na sebi krasen; še lepši pa je, kadar plava nad njim solnčni sijaj. Škof je ogledoval z visokega grajskega stališča divno okolico in rekel gospodom, ki so bili zbrani okrog njega:

»Lepo je na Tirolskem, toda težko bi našel drugje tako ljubezniv kraj. Tukaj je raj na zemlji.«

»Res nekaj izrednega« — je dostavil kanonik dr. Eder. »Še lepše kakor smo pričakovali.«

»Ako bi bilo ljubo Vaši Prezvzišenosti« — je pripomnil nekoliko boječe župnik Orehar — »bi pojasnil razgled s te višine.«

»Prav rad bi izvedel kaj več,« je odvrnil Welsberg.

Tedaj je župnik imenoval najvišje gore, opisal doline in temne gozde, predvsem pa cerkev na otoku. Škof je bil še bolj zavzet ob tem pripovedovanju.

Pozneje je sprejel oskrbnika Krištofa in ga mnogo izpraševal o stanju posestev in poslopij, o številu grajskih uslužbencev in o njih plači.

»Bodite usmiljeni z ljudmi« — je dejal Krištofu. »Siromakom delite drva brezplačno. Naj pobirajo po gozdih suhljad, kolikor je potrebujejo. Tudi živeža dajte revežem, kadar vas prosijo. Naše imetje ne sme biti brez dobrih del. Kako pa je z duševnim stanjem grajskih prebivalcev? Ali spolnujejo krščanske dolžnosti? Ali ste jim tudi vi zgled lepega vedenja?«

Krištofu ni mogel nihče česa očitati v tem oziru, toda hvaliti ni mogel samega sebe. Rekel je mirno:

»Vaša Prezvzišenost bo izvedela od nepristranskih prič odgovor glede moje osebe. Po svoji vesti pa mislim, da ne zaslužim graje. Potrebni reveži dobijo podporo, kadar za njo prosijo. Grajski uslužbenci so zanesljivi in pošteni ljudje. Seveda niso vsi taki, kakršni bi morali biti. Vsak nedostatek pa odpravim,

ako izvem zanj. Saj bodo kmetje sami povedali Vaši Prevzvišenosti svoje pritožbe in prošnje.«

Welsberg: »Kako pa je z Lutrovo vero?«

Krištof: »Kolikor mi je znano, je skoro popolnoma zatrta. Pravijo, da so še trije evangelijski v tukajšnji okolici.«

Welsberg: »Je kdo teh v vaši službi?«

Krištof: »Nobeden. Le grajski lovec Tomaž Dorn je bil nekaj časa vdan lutrovcem. Ob sklepu svetega leta 1625 pa je spoznal svoje zmote, da ga je župnik sprejel zopet med vernike.«

Welsberg: »Prav. Povejte Dornu, naj pride jutri k meni.«

Krištof: »Da — mu bom sporočil.«

Welsberg: »Kdo stanuje na otoku razen prošta in mežnarja?«

Krištof: »V majhni hiši, ki ji pravijo eremitaža, in sem jo sezidal jaz na svoje stroške, biva duhovnik Adolf Waidmann, moj brat.«

Welsberg: »Videl sem ga včeraj pri sprejemu. To je menda tisti v sivi halji. Izgleda kakor puščavnik. Kaj dela na otoku?«

Krištof: »Mašuje vsak dan, sicer pa živi v molitvi in premišljevanju, popolno ločen od sveta. Je v resnici puščavnik kakor ste ga Prevzvišeni sami imeli za takega.«

Welsberg: »Kakšne ima dohodke? Ali dobiva podporo ljudi?«

Krištof: »Ljudstvo ga spoštuje zaradi njegovega svetega življenja in mu marsikaj podari. Kadar pa nima dovolj, mu dam jaz.«

Welsberg: »Lepa je bratovska ljubezen. Rad bi puščavnika bolje poznal. Naj pride tudi on jutri k meni.«

Krištof: »Da — kakor ukažete Prevzvišeni.«

Welsberg: »Vam pa, gospod Krištof, naročam, da oskrbujete grajska posestva tudi v prihodnje tako vestno kakor do zdaj. Zanašam se na vas, ker sem slišal že od druge strani, da ste poštenjak. Sprejemajte v službo le take ljudi, ki so na dobrem glasu. Saj so vam na izbiro. Bog vas blagoslovi.«

Krištof se je priporočil in odšel vidno vesel in z vdanim poklonom.

Welsberg je imel to srečno lastnost, da je šel vsak, ki je imel opraviti ž njim, zadovoljen od njega.

»Ni napačen človek« — je govoril škof sam s seboj. »Je olikanega vedenja in že z obraza mu čitam odkritosrčnost. Slišal sem, da misli vzeti v zakon neko preprosto dekle iz tega kraja. Nič ne dene. Ako je dekle pošteno, on pa resen kandidat, ne more nihče oporekati.«

Pogledal je skozi okno in zagledal župnika Oreharja na dvorišču.

»Domine parochie!« — mu je zaklical. »Počakajte, prosim, takoj pridem.«

Zaprl je vrata in šel po stopnicah k njemu. Peljal ga je na vrtiček pod grajskim zidovjem.

»Sediva na klop« je dejal. »Tukaj sva sama in se lahko marsikaj pogovoriva.«

Orehar je bil iznenaden, da je škof tako prijazen do njega, vaškega župnika.

Welsberg: »Vi ste dušni pastir župnije, ki je izročena sv. Martinu v varstvo. Upam, da vršite zvesto svojo službo Bogu v čast in v zveličanje duš. Sicer nimam dolžnosti govoriti o tem, ker imate svojega predstojnika knezoškofa Tomaža Hrena v Ljubljani. Vendar bi vas rad vprašal to in ono. Koliko let že delujete v tej župniji?«

Orehar: »Že dvaintrideseto leto. Na Bled sem prišel leta 1596.«

Welsberg: »Je župnija velika?«

Orehar: »Precej velika. Razen župne cerkve je še šest podružnic. Najbolj oddaljena je Blejska Dobrava že onstran v savski dolini.«

Welsberg: »Imate duhovnega pomočnika?«

Orehar: »Zdaj nobenega, pa ga upam kmalu dobiti.«

Welsberg: »Kako se razumete s proštom pri Materi božji na jezeru?«

Orehar: »Prav dobro, saj je Jurij Burnel vse hvale vreden. Zvesto opravlja božjo službo in tudi romarjem rad postreže v dušnih zadevah. On je vešč našega

kranjskega jezika, ko nekateri poprejšnji prošti niso razumeli božjepotnikov. Poleg tega ima še duhovnega pomočnika, mladega puščavnika Adolfa Waidmanna, ki je brat vašega oskrbnika Krištofa.«

Welsberg: »Sem že slišal. Bodite vreden namestnik tistega, ki vas je odbral izmed sveta, da oznanujete njegov evangelij in privedete vernike v njegovo kraljestvo. Pa kaj bi vas učil, saj imate že dolgo dušno pastirovanje za seboj.«

Tedaj je Welsberg vstal in odšel z župnikom z vrta nazaj na dvorišče. Župnik se je poslovil, škof pa je stopal v zgornje prostore, kjer je prebival njegov nečak zvezdoslovec Herman Fink. Govorila sta že prejšnji večer pri sprejemu, a danes je hotel škof izvedeti kaj več o Finkovem bivanju na Bledu.

»Herman je vedno pri knjigah« — je izpregovoril škof, stopivši v njegovo sobo. »Pohvalim te zaradi tega.«

Zvezdoslovec je v naglici delal prostor na mizi in Welsbergu poljubil roko.

»Sporočil sem ti že včeraj pozdrave od doma, posebno od matere« — je nadaljeval škof. »Veseli bodo, da si na Bledu zadovoljen, saj si nisi mogel izbrati lepšega kraja za bivanje. Nihče te ne moti na tej višini. Zdaj si že skoraj tri leta tukaj. Kdaj se vrneš v Briksen?«

»Prevzvišeni, še ne kmalu. Nabral sem veliko gradiva o zvezdoznanstvu in zdaj urejujem spise, da o priliki objavim, kar sem zabeležil posebnega.«

»Imaš dovolj virov, da deluješ na njih podlagi?«

»Imam jih za potrebo. Prav dobro mi služi glasovita knjiga, ki jo je izdal leta 1543. Nikolaj Kopernik z naslovom »De revolutionibus orbium coelestium«. (O gibanju nebeških svetov.) Težko sem jo dobil in draga je bila, pa bi je sploh ne imel, če bi me Vi, Prevzvišeni, ne bili podprli z denarjem. Vedno Vam bom hvaležen za to dobroto in za vse druge.«

»To je tisti Kopernik, kajne, ki je izgovoril besedo, kakršne kdo drugi takrat ne bi bil upal izgovoriti« — je pripomnil Welsberg.

»Da — tisti Kopernik, ki so rekli o njem ljudje, da ni pri zdravi pameti, ko je trdil, da stoji solnce v miru in da se le zemlja suče okoli solnca.«

»Kakšne knjige imaš še?« — ga je vprašal škof dalje.

»Tudi knjiga »Astronomia nova« (Novo zvezdoslovje), ki jo je spisal veliki matematik Janez Kepler in jo dal tiskati leta 1609. v Pragi, je v moji posesti. V nji je opisan planet Mars. Razložena so tudi pravila, po katerih se gibljejo planeti. Ta pravila je dognal Kepler na podlagi lastnih, zelo težkih računov.«

»Kaj pa danski zvezdoslovec Tycho Brahe, ki ga je cesar Rudolf II. poklical na svoj dvor v Prago?«

»Tudi njegovi spisi so mi znani.«

»In italijanski astronom Galilei?«

»Ta je moj stari znanec; poslušal sem v Padovi njegova predavanja. Saj živi še danes v svoji vili pri Florenci. Zelo ga preganjajo, ker je odločen pristaš Kopernikovega nauka, da se zemlja suče okrog solnca.«

»Le tako naprej« - je pohvalil Welsberg Hermana. »Tudi ti znaš kedaj postati slaven mož. S pridnostjo in vztrajnostjo boš vedno bolj napredoval. Povabim te s sabo v Briksen.«

»Prosim, da me Vaša Prezvzišenost oprostí, ako ostanem na Bledu še nekaj časa.«

»Pa ostani, ker ti tako ugaja« — je pritrdil Welsberg.

Herman je spremil škofa do njegovega stanovanja. Zelo je bil vesel, da mu je dovolil nadaljnje bivanje na gradu.

Drugi dan dopoldne je sprejel Welsberg še Tomaža Dorna in puščavnika Adolfa Waidmanna, k sklepu pa deputacijo kmetov z Bleda in iz Bohinja.

Dornu se je čudno zdelo, da ga je povabil škof na grad. Nekoliko ga je skrbelo, kako se bo vedel, toda ker si ni očitaj kaj slabega, je brez strahu stopil pred visokega gospoda.

»Vi ste grajski lovec« ga je nagovoril Welsberg.

»Da — Prezvzišeni.«

»Ste že dolgo v tej službi?«

»Sedmo leto.«

»Pravili so mi, da zvesto vršite svojo službo. Izrečem vam svoje priznanje. Slišal sem pa tudi, da ste zahajali v družbo evangelijskih. Kaj vas je privedlo do tega?«

Tomažu je postalo nekoliko gorkeje, vendar se mu na glasu ni poznalo, da ga je to vprašanje razburilo.

»Poslušal sem jih, ker so znali tako lepo govoriti, in posledica je bila, da sem sprejel njihove nazore.«

»Župnik mi je povedal, da ste prišli k njemu in obžalovali svoje zmote.«

»Da — Prezvizišeni. In on me je sprejel nazaj v katoliško cerkev.«

»Hvalite milost božjo« je z vidnim veseljem dostavil Welsberg. »Sprejmite v spomin to blagoslovljeno svetinjo.«

Izročil mu je zlat medaljon z Marijino podobo. Tomaž Dorn se je iskreno zahvalil in ginjen zapustil škofovo stanovanje.

Welsberg pa je stopal po sobi gor in dol ter pre-mišljeval sklep 118. psalma: »Erravi sicut ovis, quae periit; quaere servum tuum, quia mandata tua non sum oblitus.« (Zašel sem kakor ovca, ki se je izgubila; poišči svojega hlapca, ker nisem pozabil tvojih zapovedi.) Lažje je pasti kakor vstati. Ta pa je vstal. Naj ostane stanoviten do konca.«

Prišel je škofov služabnik s poročilom, da čaka zunaj puščavnik Adolf Waidmann.

»Tudi tega moram sprejeti. Naj pride!«

Bledga obraza je stopil Adolf v sobo. Praznične obleke ni mogel dejati na sebe, ker je ni imel. Zадostovati je morala njegova vsakdanja samotarska oprava, kakršno nosi človek, ki ga ne slepi sijajna vnanjost. Kdor bi ga bil videl v skromni sivi halji, prepasanega s črnim jermenom; kdor bi bil opazil njegove rjave sandale na bosih nogah ali gledal puščavnikovo suho postavo in njegovo resnobno vedenje ter primerjal vse to z lepo obleko, z živahnim kretanjem in s cvetočim licem cerkvenega kneza in plemenitaša, bi bil rekel: Kakšen razloček! Toda Welsberg ni kazal visokosti napram skromnemu samotarju. Ljubeznivo mu je odkazal prostor na baržunastem naslonjaču,

sedel poleg Adolfa in ga izpraševal o marsičem. Prvi vtis, ki ga je imel škof, ko je videl puščavnika včeraj pri sprejemu pred župno cerkvijo na Bledu, je bil zelo ugoden. Prav tako drugi vtis pri današnjem obisku. Welsbergu je bilo Adolfovo neprisiljeno vedenje zelo simpatično. Zato se je še on neprisiljeno pomenkoval ž njim. Pa tudi Adolfu je odpadel vsak pomislek, ko je videl prijaznost visokega gospoda in spoznal sočutje, ki ga je imel ž njim.

»Bivate že delj časa na otoku?« je vprašal škof puščavnika.

»Tretje leto, Vaša Prezvzišenost.«

»Kje ste bili poprej, ako mi je dovoljeno tudi to vprašanje?«

»Zgodba mojega življenja je združena z raznimi dogodki, čeprav imam šele trideset let. Usoda je delala kruto z mano, da morebiti tega nisem zaslužil. Vendar pa sem sprejel vse iz božje roke.«

»Seveda« — ga je prekinil škof. »Kdor pozna višje bitje, ki vlada stvarstvo, hodi tudi v temnih dnevih mirno po poti življenja.«

»Rojen sem na Spodnjem Štajerskem v plemeniti rodbini, ki je imela lepa posestva ob vznožju vinskih goric. Z bratom Krištofom, Vašim oskrbnikom, sva se šolala v Gradcu. Po dovršenih višjih razredih sem vstopil v bogoslovje, Krištof pa si je izbral pravniške študije. Da bi se temeljitejše izobrazil, sem odšel na bogoslovno učilišče v Bologno, ker bi me bili stariši radi videli v kaki višji duhovski službi. Pa vse nade so se razblinile v nič. V Bologni sem obolel. Zdravniki so mi svetovali, naj se ne bavim preveč z učenjem, ker tega ne prenaša moja šibka narava. Naj grem rajši na deželo v sveži zrak, kjer se mi bo utrdilo zdravje. Odšel sem torej domov in dobil službo duhovnega pomočnika na kmetih. Dlje časa sem bil zelo zadovoljen v dušnem pastirstvu in deloval z vso vne-
mo, osobito še zato, ker župnik kot star gospod ni mogel več veliko storiti v blagor ljudstva. Toda vsi lepi načrti so bili polagoma uničeni. Nastopali so sovražniki in ruvali zoper moje delovanje. V začetku sem potrpel. Ker so pa temne sile postajale vedno

hujše ter napadale tudi mojo mašniško čast, se nisem mogel več bojevati zoper premoč. Zamrzel mi je svet in želel sem kot samotar živeti v miru. Ker se mi je v dolgotrajnem boju poslabšalo tudi zdravje, sem prosil svojega brata Krištofa, upravitelja Vaših posestev, naj bi mi oskrbel miren kotiček v tukajšnjem kraju. In tako sem prišel na otok blejskega jezera.»

Škof je potrpežljivo poslušal puščavnika in rekel naposled:

»Imam sočutje z zgodbo, ki ste jo povedali. Ni sicer tako usodna, kakor si jo predstavljate, saj moramo vsi trpeti in se vojskovati. Mensch sein, heisst ein Kämpfer sein. (Kdor je človek, je borec.) Vendar pa je ta skušnja za vaše slabe živce dovolj huda. Želim, da bi našli v samotarskem življenju srečo, ki vam do zdaj ni bila naklonjena. Želim pa tudi, da bi se z jezerskim proštom bolje razumela kakor do zdaj. Slišim namreč, da ne živita v prijateljskem sporazumu. Ne bom preiskoval, kdo je kriv nesoglasja, mislim pa, da moj blagohotni opomin ne bo brezuspešen. Kar sem povedal vam, bom povedal tudi proštu. Bog ni v sovraštvu, ampak v ljubezni.«

Puščavnik bi bil lahko navedel kak vzrok v svoje opravičenje, toda je z ozirom na vzvišeno škofovo osebo pustil vsak izgovor ter se dostojno priporočil.

»Preveč občutljive narave se mi zdi samotar,« je premišljeval Welsberg, ko je odšel Adolf. »Kar mi je pripovedoval, ni tako kruto. Saj je sličnih doživljajev in razžaljenj dovolj v našem stanu. Če bi vsak izvajal tako korenite posledice, bi se preveč zmanjšalo število delavnih duhovnikov.«

Še ena in precej važna deputacija je prišla ta dan v grajsko poslopje. Bilo je pet kmetskih odposlancev iz blejskega in bohinskega okraja. Njih imena, ohranjena v briksenškem arhivu, so sledeča: Pretnar iz Zagoric, Šoklič z Rečice, Zupan z Bohinjske Bele, Torkar z Bohinjske Bistrice in Odar s Češnjice. Prosili so oskrbnika Krištofa, naj jih predstavi grajskemu gospodarju škofu Welsbergu.

Welsberg jih je prijazno sprejel. Za tolmača je bil Pretnar iz Zagoric, ki je znal nekoliko govoriti

nemški jezik. Pri mizi pa je sedel škofov tajnik Kolb in vodil protokol.

»Nimamo vzroka,« je rekel Pretnar po uvodnih vdanostnih besedah, »da bi kaj očitali grajskemu gospodu Krištofu, ki ga poznamo kot dobrega in pravičnega oskrbnika Vaših posestev. Ali je res, možje?«

Vsi so pritrdili, da je gospod Krištof poštenjak v vsakem oziru.

»Zapišite, gospod tajnik, kaj pravijo posestniki o upravitelju Waidmannu,« je pripomnil škof Kolbu.

»Pritožiti pa se moramo o grajskem valpetu Kodermanu,« je nadaljeval Pretnar. »Ta je brezsrčen človek, ki iztirjuje desetino do zadnjega snopa in do zadnjega zrna, naj je letina dobra ali slaba.«

»Pišite, gospod Kolb,« je opozoril škof tajnika.

Odar s Češnjice je spomnil Pretnarja, naj pove pritožbo zaradi lova.

»V Bohinju imajo grajski lovci veliko psov,« je pripovedoval Pretnar, »psov, ki delajo posestnikom občutno škodo. Šumarji napravijo večkrat skupen lov in pripeljejo s sabo celo krdelo pasje rodovine. Kadar gonijo divjačino, drvijo psi po poljih in pohodijo žito, da bi ga toča ne pobila huje. Ako pa kmetje zahtevajo povrnitev škode, jim nihče nič ne da.«

»Ali pišete, gospod tajnik, kar pripoveduje posestnik Pretnar?« je vprašal Welsberg zapisnikarja.

»Da, vse po vrsti, Prevzvišeni.«

Potem se je obrnil zopet do mož z besedami:

»Le povejte, kar vas teži. Vse bom dāl preiskati in napake odpraviti. Jaz hočem, da ste zadovoljni z grajsko upravo.«

Tedaj je zašepetal Torkar z Bohinjske Bistrice Pretnarju, naj pove, kako je z ovci na paši.

»Psi pa delajo še drugo škodo,« je začel Pretnar. »Ko drvijo sem in tja, nadlegujejo tudi živino na paši, posebno ovce. Večkrat pridirjajo med čredo in jo preženejo na vse strani. Ovce se razkropijo daleč po planinah in ne upajo več nazaj. Na ta način jih je prišlo že veliko v izgubo. Podavili so jih volkovi ali raztrgali medvedje.«

Tako je pripovedoval Pretnar in navedel še več drugih nedostatkov. Ob koncu je v imenu vseh kmetovalcev prosil škofa, naj milostno upošteva pritožbe in jih razsodi v korist domačemu prebivalstvu.

Welsberg je bil usmiljen gospod. Kmalu je prišla odpomoč in vse je šlo na bolje.

Deseto poglavje.

Pri knezoškofu Tomažu Hrenu v Ljubljani.

Kmalu po prihodu na Bled je ukazal škof Welsberg napreči konje, da se pelje v Ljubljano. Smatral je za svojo dolžnost, da obišče najprej vladiko Tomaža Hrena. Welsberga sta spremljala pri tem obisku kanonik dr. Eder in tajnik Kolb. Konji so bili po dolgotrajni poti s Tirolskega že dovolj odpočiti, da vožnja z Bleda v Ljubljano, vračunši počitek v Kranju, ni trajala več nego šest ur.

Ob treh popoldne je obstala Welsbergova kočija s štirimi belci pred škofijsko palačo v Ljubljani. Ljudje so občudovali sijajno vprego in spoštljivo pozdravljali tirolskega cerkvenega kneza. Hren ga je pričakoval pri glavnem vhodu palače. Prejel je namreč obvestilo, da ga Welsberg obišče. Škofa sta se iskreno pozdravila in odšla v gorenje prostore. Seveda je Welsberg najprej pripovedoval, kako se mu je godilo na potovanju iz Briksna na Bled.

Hren: »Zelo sem vesel Vašega prihoda. Želel bi, da ostanete dalj časa pri meni.«

Welsberg: »Prav rad sprejem Vaše prijazno vabilo. Jutri še ostanem v Vaši častiti družbi, potem pa se moram vrniti na Bled, ker bomo obhajali Veliki Šmarin. Ta praznik bi rad imel božjo službo na otoku. In tudi birmoval bom; upam, da ne boste imeli zoper to nobenega ugovora.«

Hren se je delal, kakor bi rad dovolil, v resnici pa je težko gledal, da imajo Briksenčani tudi duhovske pravice v ljubljanski škofiji.

Potem sta se razgovarjala o tekočih zadevah. V kakšnem nepokoju živi cesar Ferdinand II., kako velik davek je naložen na hiše in zemljišča, kako hitro pada veljava denarja, kako je kranjska dežela popolno izžeta, poleg tega pa še nobenega upanja ni, da bi bil konec vojne.

Welsberg: »Hvaležno se spominjam Vaše apostolske gorečnosti glede krivoverstva v Vaši škofiji. Saj ste ga skoraj popolnoma iztrebili.«

Hren: »Deo gratias! Veliko smo storili v tem oziru.«

Hren, ki ni rad slišal hvale o svojih zaslugah, je obrnil pogovor na drugo stran. Vprašal je Welsberga:

»Kako so Vam, carissime frater in Christo, všeč naši kraji?«

Welsberg: »Iznenaden sem nad prirodno lepoto kranjske dežele. Bled pa sploh išče tekmeča v tem oziru.«

Hren: »Tudi ljudstvo je dobro. Obiskal sem vso škofijo in se prepričal, da napreduje versko življenje.«

Welsberg: »Kaj pa duhovščina? Kako izvršuje svoj poklic?«

Hren: »Luteranstvo je zmotilo tudi tega ali onega dušnega pastirja, pa to pripada že preteklosti. Sedanji duhovniki niso vneti samo za svoj poklic, temveč so tudi izobraženi gospodje. V Gradcu, v Padovi in v Bologni imamo bogoslovne šole. Posebno goreče delujeta za katoliško stvar redova jezuitov in kapucinov; rekel bi, da sta odločilna za vse naše duševno življenje. Z mladostnim ognjem in z veliko vztrajnostjo sta zastavila svoje moči za verski prepoved ljudstva. Jezuitje vplivajo z dobrimi šolami na višje stanove, kapucini pa delajo požrtvovalno med preprostimi ljudmi.«

»Tudi v briksenški škofiji napredujemo v tem oziru,« je dejal Welsberg. »Naši deželi je luteranstvo zelo prizaneslo. Ljudstvo je ostalo katoliško, peščica zapeljancev pa je spoznala zmoto in se nas oklenila, tako da je Tirolska popolno očiščena. Pripovedovali pa so mi, da je na Bledu in v okolici še nekaj pripadnikov evangeljske vere.«

Hren: »Še so nekateri, ki pa ne prihajajo več v poštrev. Morebiti bodo izginili sami od sebe. Lovec Vaše graščine — piše se Dorn — je dal vsi blejski župniji izgled pravega spreobrnjenca. Prišel je skesan k župniku Oreharju in ga prosil, naj ga sprejme v družbo vernikov.«

Welsberg: »Sem že govoril z Dornom in mu izrazil svoje priznanje.«

Ko sta škofa dovršila ta pogovor, je načel Welsberg tisto važno stvar, ki je zadevala razmere med briksenško in ljubljansko škofijo, stvar glede cerkve Matere božje na jezeru.

»Oprostite, Prevzvišeni,« je rekel Welsberg, »da sprožim, ko imam čast osebno z Vami govoriti, vprašanje, ki že veliko let kot nerešena točka...«

»Že vem, že vem,« je prekinil Hren Welsberga. »Se bo li dosegel sporazum med obema škofijama?«

Welsberg: »Seveda, kajpada, in caritate christiana.«

Hren: »Gotovo, ako bo na obeh straneh dobra volja. Spoštujem Vašo oblast v blejskem okraju. Cesar Henrik Sveti je bil zelo naklonjen briksenškemu škofu, da jim je zapustil tako velika posestva v najlepšem kraju naše dežele. Gotovo bi pa ne bil videl rad, če bi zaradi tega nastali prepiri.«

Welsberg: »Gotovo ne. Saj zaradi posestva samega ni nobenega nesporazuma. Drugačna stvar je zaradi duhovskih pravic. Toda prepričan sem, da bo Vaša Prevzvišenost našla pot, ki nas pripelje k obojestranski zadovoljivi rzsodbi.«

Hren: »Kakšna bi bila ta pot?«

Welsberg: »Ne boste zamerili, Prevzvišeni, ako dodam neko pripombo. Glede posestev, ki jih imamo na Bledu, in glede mnogih uslužbencev, ki imajo kruh na teh posestvih, bi bilo moje skromno mnenje, da pripada otok tudi v oziru duhovnih pravic briksenški škofiji.«

Hren: »Torej ne ljubljanski? To bi bila trditev, s katero bi se ne mogel nikoli sprijazniti. Zaradi posestva kot takega ne more imeti Vaša škofija nikakili

duhovnih pravic do vernikov, ki pripadajo ljubljanski škofiji.«

Welsberg: »Zelo bi želel, da bi se sporazumeli na lep način.«

Hren: »In kakšen bi bil ta način? To Vas upam že v drugič vprašati.«

Oba cerkvena kneza sta molčala na to vprašanje. Tudi kanonik dr. Eder, ki je bil kot pooblaščenec briksenškega stolnega kapitlja pri ti obravnavi navzoč in je do sedaj dostavil večkrat kako pametno opazko, ni prišel do besede. Poznalo se je, da Hren ni bil voljan deliti svojega mnenja z Welsbergom. Končno je vendar našel izhod z dostavkom:

»Najboljša in najkrajša rešitev spornega vprašanja bi bila ta, da pripade otok ljubljanski škofiji, v cerkvi naj pa imajo briksenški škofje pravico nositi »pontificalia«, to je pastirsko palico in mitro. Za popravo cerkve, mežnarije in proštijekega poslopja bi pa tudi mi skrbeli.«

Welsberg je bil pri ti Hrenovi razlagi zelo iznenaden, pa se je premagal in mirno dostavil:

»Odložimo določitev za poznejši čas, ko bomo zadevo boljše premotrili. Vidim, da so naša mnenja precej različna.«

Ker je Hren spoznal, da nič ne doseže, sta se škofa razgovarjala o drugih rečeh.

»Izražam svojo zahvalo,« je rekel Hren Welsbergu, »da ste me blagovolili obiskati v Ljubljani. Prav rad Vam bom vrnil obisk, četudi me nadleguje že dalj časa trganje po udih. Ali ostanete dolgo na Bledu?«

Welsberg: »Še en teden po Velikem Šmarinu. Okolica mi je tako všeč, da se bom težko ločil od nje.«

Pri večerji je Hren z zanimanjem poslušal, kar mu je pripovedoval Welsberg o Tirolah in posebej o briksenški škofiji, ki je bila ustanovljena že v sedmem stoletju. Veliko let so stolovali ondotni škofje na gori Säben in se od tu preselili na ravnino v mesto Briksen. Zavetnika škofije sta sv. Ingenuin in Albuin, ki jima je posvečena tudi kapela na blejskem gradu.

Hren: »In župna cerkev na Koroški Beli.«

Tedaj je Hren vprašal Welsberga:

»Kako ste zadovoljni s sedanjim oskrbnikom blejskih posestev, s Krištofom Waidmannom? Slišim, da je zanesljiv človek.«

Welsberg: »Do zdaj ni bilo nobene tožbe zoper njega.«

Hren: »Na gradu stanuje tudi zvezdoslovec Herman Fink, Vaš bližnji sorodnik.«

Welsberg: »Sin moje sestre. Je zelo študiran in ves zatopljen v zvezdoslovje.«

Hren: »Lepa veda, gotovo najbolj duhovita izmed vseh drugih.«

Welsberg: »Znani astrolog Seni ga je v Padovi tako navdušil, da mu nobena reč ne hodi po glavi kakor samo ta znanost. Je pa tudi nekoliko čudak, ker napoveduje iz zvezd prihodnost. Tuintam je že kaj zadel, pa menda le slučajno. Pravi, da zelo rad prebiva na gradu, ki je zaradi daljnega obzorja posebno ugoden za tako opazovanje.«

Drugi dan je ogledal Welsberg znamenitosti Ljubljane, popoldne pa se je s prisrčnim poslovom od škofa Tomaža Hrena odpeljal nazaj na Bled.

Enajsto poglavje.

Veliki Šmarin na otoku blejskega jezera.

Veliki Šmarin so vedno slovesno praznovali na otoku blejskega jezera. Saj je ta dan najveličastnejši vseh Marijinih praznikov. Tisto leto pa (1628), ko je bival na Bledu briksenški škof Viljem baron Welsberg, so obhajali ta god s posebnim sijajem. Na otoku je stala takrat še stara gotska cerkev, ker so sedanja zidali nekaj let pozneje.

Iz vseh krajev so prispeli ljudje na Bled. Razglašeno je bilo, da škof Welsberg ne bo imel samo pontifikalne službe božje na otoku, temveč bo tudi birmoval.

V jutru 15. avgusta je plavalo po jezeru polno čolnov. Ž njimi so dohajali romarji, botri in birmanci.

Nihče ni hotel ostati doma. Že prejšnji dan je dospelo več procesij. Zelo številno je pripeljal cerkveni ključar Pohar z Rodin. Trije krepki fantje so prinesli od tam veliko bandero s podobo Matere božje na eni strani, na drugi strani pa s podobo papeža Klemenca, patrona rodinske župnije. Pohar je v procesiji molil rožni venec, da se je slišalo daleč okoli. V molitvi ni pozabil tudi tistih, ki so še »lutriš vere«. Vse jutro je zvonilo pri obeh blejskih cerkvah in gromenje možnarjev je odmevalo po bregovih.

Otoški mežnar Slivnik je imel toliko dela, da ni mogel vsemu kaj. Zato je naprosil dva pomagača, da sta mu stala na strani v naporni službi. Še mlad človek bi ne bil opravil vsega, kaj šele stari Slivnik. Možiček je letal v svojih višnjevih nogavicah semintja, gorindol, da je bila vsaka stvar na pravem kraju. Pred cerkvijo so stale v dolgi vrsti smrekice, notranjščina pa je bila opremljena z raznim nakitjem. Posebno veliki oltar z Marijino podobo je odseval v vsi lepoti. Prošt je naročil Slivniku že en teden poprej, naj pripravi cerkvene obleke za 15 duhovnikov. pa še rajši več kakor manj, ker znajo priti tudi taki, ki še niso naznanjeni. Slivnik je pregledoval cerkveno opravo, pa je videl, da ne bo zadostovala. Zato je obhodil bližnje cerkve in dobil na posojilo toliko obleke, da je je bilo dovolj.

Kmalu po osmi uri zjutraj je priplaval sem od grada velik čoln, okrašen z zelenjem in cvetjem. V njem se je peljal škof Welsberg s spremstvom. Na obrežju otoka je čakala praznično oblečena množica in pozdravljala cerkvenega kneza iz daljnih Tirollov. Pri vhodu v cerkev ga je sprejela duhovščina.

Najprej je bila pridiga. Ker cerkev ni mogla sprejeti vseh ljudi, so postavili zunaj cerkve oder za govornika. Po navadi tistega časa so zapeli vsi navzoči pesem pred pridigo:

»O Buh, Gospud nu Ozha! Jest verjem, upam, lubim Te! ...«

Na leco je stopil kapucin pater Rajmund, ki ga je prošt Burnel naprosil, da bi kot sloveč govornik prevzel ta dan pridigo na blejskem otoku. Pater Raj-

mund je bil krepke postave in mogočnega glasu, saj vsak ni zmožen na prostem govoriti, da bi ga razumela vsa množica. Razložil je zbranim vernikom pomen Velikega Šmarina. Sam je bil ginjen in zato je omečil tudi poslušalce do solz. Pridigo je sklenil s sledečimi besedami:

»Nekdaj so venčali rimsko-nemške cesarje s trojno krono. V mestu Ahen na Nemškem so jim položili na glavo železno krono v znamenje vladarjeve moči. V Milanu na Laškem so jih venčali s srebrno krono zaradi njih časti. V Rimu pa so jih kronali papež z zlato krono v znamenje cesarskega veličanstva. Tako je tudi sv. Trojica venčala Marijo s trojno krono: z železno zaradi njene mogočne priprošnje, s srebrno v znamenje njene velike časti in z zlato v spomin tistega veličanstva, ki ga je dosegla kot kraljica angelov in svetnikov v nebesih. Amen.«

Ob sklepu govora je zapelo vse ljudstvo: »Sa Bugam zhastimo Mario naiprei...«

Pri slovesni pontifikalni maši je stregla mnogoštevilna duhovščina visokemu gospodu. Tudi skromni puščavnik Adolf Waidmann je stal v belem koretlju ob oltarni steni in gledal ves ta sijaj. Ljudje so imeli pri maši rožne vence v rokah. Mašne knjižice so jim bile še neznane, ker skoraj nihče izmed preprostega ljudstva ni znal čitati ob tistih časih. Po dovršeni službi božji in po končanem birmovanju je hotel vsak zvoniti z malim zvoncem, čegar vrv je visela s cerkvenega stropa. Vmes so peli romarji:

»O Maria, pouna gnade, spomni se nu poslushaj te ludi, koku toshijo nadluge materi...«

Škof je povabil duhovščino v proštijško hišo k skupnemu obedu in pravitako se je začel tudi med ljudmi čas prijateljskega razgovora. Nekateri so zasedli mize na prostem in si naročevali kosilo pri sejmarjih, drugi so plegli po tleh in se krepčali s hrano, ki so jo prinesli od doma s seboj. Mično je bilo gledati to pisano družbo v slikovitih narodnih nošah, postavne fante s širokokrajnimi klobuki in rdečelične mladenke v belih »aftehih« in pečah. Po tratah pa je skakljala otročad z igračami in z medenimi

štruklji. Vsi so se veselili kraljevega solnca, ki je danes posebno prijazno gledalo na jezersko cerkev ter obsevalo z zlatimi žarki zbrano družbo.

Zabave je bilo dovolj. Par glumačev je izvajalo ljudem mnogo smeha. Nadomeščali so jim muzikante, ki jim ni bilo dovoljeno motiti svetega miru na otoku. Prosto pa se je gibal Škantarjev Jaka z leseno cerkvico ter razkazoval ljudem med bengljanjem zvončkov svetnike in svetnice blejske župnije od sv. Martina na konju pa do sv. Marjete z zmajem na vrvici.

Ribičeva Rezika je prepustila danes vesljanje močnejšim rokam. Pridružila se je veseli tovarišiji v spremstvu tete Mine. Kako je bila Rezika lepa v praznični narodni obleki! Marsikdo je pogledal za njo in vpraševal, čegava je ta deklica. Tudi ona je gledala po neznanih ljudeh, ki jih je danes toliko došlo k Mariji na jezero. Teta Mina pa je imela vedno pozorno oko na Reziko in jo zato začela priganjati na odhod. Deklica bi bila rada še dalje ostala v družbi, toda beseda tete Mine ni poznala odlašanja. Poslovili sta se pri znancih in šli k jezeru. Tukaj sta opazili puščavnika Adolfa. Ko so namreč drugi gospodje še sedeli pri škofovi mizi v proštijški hiši, se je Adolf priporočil in odšel k jezerskemu nabrežju.

»Danes je bilo lepo na otoku« — je dejal s prijaznim pogledom na Mino in Reziko.

»Zelo lepo,« je rekla Rezika in lica so se ji nekoliko pordečila. Večkrat je že videla puščavnika in tudi govorila ž njim, ni pa se spomnila, da bi jo bil kdaj tako prijazno pogledal.

»Gresta tako kmalu domov s teto?«

»Rezika bi bila rada še ostala, pa je bilo že dovolj zabave,« je odvrnila Mina.

»Teta je tvoja druga mati,« je rekel puščavnik Reziki. »Le poslušaj jo, želi ti dobro. Mladina potrebuje variha. Modra postaneš šele po skušnjah, ki jih pa zdaj še ne moreš imeti.«

Rezika je predevala ta čas zlati rožni venec iz ene roke v drugo.

»Gotovo ga imaš za spomin?« je vpraševal Adolf.

Takoj pa mu je bilo žal zaradi tega vprašanja. Zato ni čakal odgovora, temveč se je obrnil k Mini, ki je že sedela v čolnu in držala veslo v roki.

»Kmalu bosta doma,« ji je dejal.

Tedaj je sedla tudi Rezika v čoln in prišla za drugo veslo.

»Z Bogom!« je klical puščavnik za njima in odšel proti svoji hišici.

Ko je prišel domov, mu je očitala vest neko nepravilnost.

»Preveč sem govcril ž njo,« mu je hodilo na misel. »In čemu sem jo izpraševal, če je dobila rožni venec v spomin. Še nisem popolno odmrll svetu. Dosti bo še treba premagovanja in vaje v popolnosti.«

Obmolknil je za nekaj časa.

»Saj sem gledal na njej le nedolžnost,« je nadaljeval in se tolažil v hipnem razburjenju. »Morebiti pa vendar ni bilo brez greha? Vnanjost in minljivost me še priklepata na svet. Kdaj — o Gospod — bom očiščen vsega, kar me loči od Tebe? Kako slabi so moji sklepi!«

V roko je vzel Kempčana in čital 31. poglavje tretje knjige: »Loči se od posvetnih misli, da najdeš Stvarnika.«

Dvanajsto poglavje.

V Bohinju.

Dan po Velikem Šmarinu je bil odločen za obisk bohinjske doline. Welsberg je namreč želel ogledati tudi tista posestva, ki jih je imela briksenška škofija v oddaljenih krajih. Poleg tega bi bil rad videl od blizu Triglav, kralja Julijskih Alp in pa gorsko samoto, v kateri je stisnjeno bohinjsko jezero.

V prvi kočiji so sedeli: škof Welsberg, kanonik dr. Eder in oskrbnik Krištof Waidmann. V drugem vozu so bili: škofov tajnik Kolb, zvezdoslovec Herman Fink in grajski lovec Tomaž Dorn. Cesta ni bila

prav slaba, ker so vozili po njej železne izdelke iz bohinjskih fužin.

Vožnja je šla ob blejskem jezeru proti Petranovi gostilni in od tu pod Babjim zobom v gorsko kotlino na Bohinjski Beli. Škof se je zanimal za cerkev, stoječo precej visoko pod Babjim zobom. Krištof mu je pojasnil, da se pravi ondodni naselbini »Na Kupljenku« in da pripada cerkev kot podružnica blejski župniji. Posvečena je sv. Štefanu in slovi zaradi tega, ker jo obiskujejo kmetje iz daljne okolice s posebnim namenom, da bi imeli srečo pri konjih. V zid okrog cerkve so bili vdeleni železni obroči, kamor so privezovali konje med službo božjo. Kmetje, ki so prihajali na konjih k sv. Štefanu, so imeli ob ti priliki posebno lepa sedla.

Od Bohinjske Bele naprej se je dolina tako stisnila, da je bil prostor komaj za cesto in za Savico, ki teče tukaj mimo. Ti soteski pravijo Štenge. Šele po dolgi vožnji so se začele odmikati gore. Vozova sta obstala pred cerkvijo Matere božje na Bitnjah. Slovela je že takrat zaradi svoje starosti in zaradi romarskih shodov ob Marijinih praznikih, posebno v Velikem Šmarinu. Naši popotniki so ogledali cerkev in pokopališče, na katerem so nekdanj pokopavali mrliče iz vse bohinjske doline.

Na Bohinjski Bistrici se je odprla prostorna ravnina, obdana z visokimi gorami. Oskrbnik Krištof in lovec Dorn sta Welsbergu razkazovala, kako daleč sega briksenška posest. Vladika je iznenaden ogledoval velike prostore in pripoznal, da zna ceniti šele zdaj zemljiško vrednost njegove škofije.

Družba je nadaljevala vožnjo proti bohinjskemu jezeru in se divila veličastnim planinskim prizorom. Poleg cerkve sv. Janeza Krstnika, kjer teče Savica iz jezera, je čakala velika množica ljudi škofovega prihoda. Miha Popal, župnik iz Srednje vasi, je podal škofu posodico z blagoslovljeno vodo. Welsberg je blagoslovil navzoče in stopil v cerkev, zidano v zgodnjem gotskem slogu in okrašeno s starimi slikami. Še danes je taka, kakršna je bila takrat. Pravijo, da so jo zgradili v štirinastem stoletju.

Potem je obiskal škof tudi cerkvico sv. Duha, oddaljeno skoraj pol ure od sv. Janeza. Slišal je, da je to svetišče v neki zvezi s Tirolskim. Vsakemu se namreč čudno zdi, kakšen pomen bi imela cerkev v tem samotnem kraju, kjer ni nobenega človeškega stanovanja. Pravljica govori, da veliko let zaporedoma niso obrodili v Bohinju poljski pridelki. Zato so šli možje v Briksen na Tirolsko vprašat, kaj bi storili, da bodo boljše letine. Tukaj so jim svetovali, naj ob južni strani jezera zidajo cerkev v čast svetemu Duhu in naj kvaterne srede zaobljubijo kot dneve, ob katerih ne bodo delali. Pošiljajo naj tudi vsako tretje leto določeno miloščino na Tirolsko. Storili so tako in polje je zopet obilno obrodilo.

Na povratku je stopil škof še v cerkev sv. Pavla pri Stari Fužini, se potem odpeljal k materi fari v Srednjo vas in rad sprejel župnikovo vabilo, naj blagoveli pri njem ostati na obedu.

Welsberg je bil ta dan tako dobre volje, da je prišteval izlet v Bohinj najlepšim spominom svojega potovanja. Veliko reči bi bil rad izvedel, in zato je imel župnik Popal mnogo posla, da mu je na vprašanja točno odgovarjal.

»Vi ste kakor kralj v ti dolini,« je rekel škof med obedom Popalu. »Velika je vaša župnija in tudi težavna. Z duhovnim pomočnikom imata oba dosti dela. Koliko je družnic?«

»Sedem, Prevzvišeni. In nekatere so precej oddaljene.«

»Župnijska cerkev je gotovo premajhna za toliko prebivalcev,« je omenil škof.

»Seveda,« je odgovoril Popal. »Leta in leta se že pogovarjamo o novi cerkvi, kakšna naj bi bila in kje naj bi stala, pa ne pridemo do zedinjenja. To vprašanje se bo še dolgo vleklo, preden začnejo z delom.«

»Kakšni so župljani?« je poizvedoval Welsberg. »Ste zadovoljni z njimi?«

»Lahko jih pohvalim,« je odvrnil župnik. »So preprosti in dobri ljudje, ki pridejo malokdaj iz bohinjske doline med svet. Njih opravilo sta poljedelstvo in živinoreja. Nekaj je tudi takih, ki kuhajo v

gozdih oglje in ga vozijo v fužine. V poletju prebiva mnogo župljanov na planinah pod Triglavom. Tukaj kosijo seno, pasejo živino in izdelujejo sir, da ga rabijo za dom ali ga prodajo delavcem.«

»Lepe planine imate,« je živahno pritrdil škof. »In veličastne gore s kraljem Triglavom! Prav kakor pri nas na Tirolskem ali v Švici. Gotovo je veliko divjačine v vaših gorah?«

»To najbolj ve grajski lovec Tomaž Dorn,« je pripomnil župnik.

Dorn, ki je bil tudi na obedu, je spoznal, da sme zdaj on govoriti.

»Zelo se je namnožila, Prevzvišeni,« je začel pripovedovati, ker je videl, da Welsberg pozorno posluša. »Čeprav je nekaj divjih lovcev, ki odneso marsikakega gamsa, je vendar še veliko divjačine v bohinjskih gorah.«

»In medvedov?« je vprašal škof.

»Glede medvedov sem hvaležen kmetom, da jih sami lovijo. Kopljejo globoke jame in pokladajo na dno užitne stvari, ki jih žival kmalu zavoha. Vrhove jam pokrijejo z vejami. Medved stopi na veje in se vdere v dno jame, iz katere ne more več splezati. Tako pride živ kmetom v roke. Škoda, ki jo dela ta zverina, je zelo velika. Kadar pride med čredo ovac ali koz, večkrat vse podavi. Precej kosmatincev smo že odrli, veliko pa se jih še klati po tukajšnjih gozdih. Poleg medvedov imamo tudi rise, ki so mačje narave, toda večjega in močnejšega trupla. Zelo so nevarni zajcem in srnam; razdraženi bi pa napadli tudi človeka.«

Dorn je še mnogo pripovedoval o lovskih dogodkih, resničnih in morebiti tudi z lovsko domišljijo opremljenih. Gospodje bi ga bili radi dalj časa poslušali, toda so morali odriniti. Vsa družba se je zahvalila gostoljubnemu župniku Popalu za njegovo prijaznost in odšla nazaj na Bled.

Noč je padla na zemljo, ko so se pripeljali do blejskega jezera. Na neskončnih nebeških prostorih so migljale zvezde, ki jih je po imenu našteval Herman Fink svojima tovarišema tajniku Kolbu in To-

mažu Dornu. Dorn je stanoval na Bohinjski Beli, danes pa je bil tako dobre volje, da je spremljal gosode prav do Bleda.

»Poglejte, gospod Dorn, proti severnemu nebu,« je začel Fink razlagati grajskemu lovcu. »To svetlo ozvezdje, ki ga obdajajo štiri druge manj svetle zvezde, je Kasiopeja. Pred nekaj leti so videli blizu Kasiopeje novo, še bolj svetlo zvezdo kakor je Venus, pa je sijala samo 17 mesecev in potem izginila za vselej.«

Dorn je poslušal in molčal.

»Ako pogledate še bolj proti severu, boste opazili drugo, tudi precej svetlo zvezdo, ki ji pravimo Herkules. V njegovem spremstvu je 227 manjših tovarišic, ki jih dobro oko lahko razloči. Vi imate gotovo ostre oči. Kadar boste imeli čas, jih preštejte; vam bo v veliko zabavo.«

Dorn je samo poslušal in molčal, mislil pa je, da jih ne bo nikdar štel.

»Ob vzhodni strani od Herkula miglja zvezda z imenom Lira, zapadno od Herkula pa opazite zvezdno skupino, ki ji pravijo Krona. Vsa skupina je zvezdana v podobi kroga, odtod ime Krona. Najbolj vidna zvezda te družbe je Gemma, kar pomeni biser. Lesketa se kot najfinejše izbrušen žlahten kamen.«

Lovec se je dolgočasil, ker je govoril Fink v precej učenjaškem tonu. Z večjim zanimanjem pa ga je poslušal škofov tajnik Kolb, ker je poznal Finka še iz Briksna kot strokovnjaka v zvezdoslovju.

Pri tej priliki se je spomnil Dorn tistega zimskega večera leta 1625., ko je šel v družbi Pretnarja iz Zagoric in Čebularja iz Spodnjih Gorij iz Radovljice na Bled. Po poti so ogledovali zvezdo repatico in se spominjali Finka, ki je že takrat bival na blejskem gradu ter z daljnogledom opazoval to nebeško prikazen.

»Vprašal bi vas, gospod Fink, kakšne posledice je imela tista čudna zvezda z dolgo in široko metlo?« je poizvedoval Dorn od zvezdoslovca.

»Pa še prav hude in jih ima še zdaj,« je razlagal Fink. »To veste, da traja vojna v čeških in nemških

deželah že deset let, pa nič ne kaže, da bi bil kmalu konec. Eni pravijo, da bo trajala še dvajset let. Ne držim preveč na prerokovanja iz znamenj na nebu, nekaj pa vendar. Nobena stvar ni tako očitna kakor zvezde. Vidiijo jih vsi ljudje na svetu, zato napovedovanje prihodnjosti iz njih znamenj ni brez pomena. Vsi stari narodi so bili prepričani, da imajo zvezde vpliv na človeško usodo. Tudi rimski cesarji so bili tega mnenja. Ne smemo pa iti predaleč. Znano je, da cerkveni očetje zanikujejo vpliv zvezd na človeška dejanja. Pravijo namreč, da taki nazori nasprotujejo naši prosti volji.«

Fink bi bil še veliko govoril o tej zadevi, pa ni bilo mogoče, ker se je družba tačas že pripeljala do blejskega gradu.

Trinajsto poglavje.

Ljubljanski škof Tomaž Hren na Bledu.

Čeprav sta se škofa Welsberg in Hren prijateljsko poslovila, je bilo vendar Hrenu hudo, da ni mogel doseči sporazuma glede duhovnih pravic na otoku blejskega jezera.

Ni ga pa težila samo ta skrb, temveč ga je vznemirjalo tudi splošno žalostno stanje na Kranjskem. Kakor je bil po eni strani vesel, da je luteranstvo skoro popolnoma prenehalo, tako ga je po drugi strani mučila misel o velikem oškodovanju ljudstva zaradi dolgotrajne vojske. Vsak dan so dohajala poročila o vrednostnem padanju denarja in o naraščanju draginje. Vojska ni hotela ponehati, in prav v tistih časih je nastalo usodno geslo: »Vojska naj preživlja vojsko«. Več evropskih držav je bilo zapletenih vanjo. Tudi po ljubljanskih ulicah je pel boben, ki je klical mladeniče in može za dobro plačo v Wallensteinov tabor. Stroške so morale plačevati seveda posamezne dežele, poleg tega pa še sprejemati podivjane žolnirje v nastanitev in prezimovanje. Večkrat so bili med domačimi prebivalci in med vojaki, zbranimi iz vseh vetrov skupaj, krvavi spopadi, ker

so vojaki preveč oblastno nastopali. Po pravici so se ljudje domačih vojakov prav tako bali kakor sovražnikovih. In kakšna je bila šele moralna pokvarjenost!

Vse to je stopalo Hrenu pred oči in težko mu je bilo pri srcu. Vrh tega je bil že precej v letih in tudi slabega zdravja. Več tednov je ležal v postelji zaradi protina; kadar pa je mogel, je zahajal v toplice Doberna na Spodnjem Štajerskem.

Tomaž Hren je bil rojen kot sin uglednih meščanskih staršev v Ljubljani 13. novembra 1560. Študiral je v Gradcu, na Dunaju in v Padovi. Leta 1588. ga je sekovski škof Brenner v Sekovi na Zgornjem Štajerskem posvetil v mašnika. V Ljubljani je bil Hren stolni kanonik in pridigar. Imel je prav tisto službo, ki jo je imel nekdanj Primož Trubar. Ljubljanski škof je postal leta 1598. Bil je mož izredne delovnosti in odločnosti ter velik bojevnik proti luteranstvu. Večkrat so ga krivoverci napadli na javnih cestah. V Kamniku so ob neki priliki ponoči streljali v njegovo sobo. Kljub temu je ostal neustrašen ter zastavil čast in poštenje, da je le dosegel, kar je dobrega nameraval.

Značaja je bil veselega, ljubil šalo in dovtip, velikodušno podpiral dijake in umetnike ter zapustil sloves pobožnega in apostolskega cerkvenega kneza. Umrl je leta 1630. Pokopali so ga v ljubljanski stolnici. Ko so leta 1701. podrli stolnico, so prenesli njegovo truplo v Gornji grad, kjer označuje kraj njegovega počitka kamenita plošča z vdolbenimi besedami: »Ego autem hic exspecto resurrectionem mortuorum et vitam venturi saeculi.« (Jaz pa tukaj pričakujem vstajenje mrtvih in življenje prihodnje dobe.)

Toliko o osebnosti velikega škofa.

»Kaj pa,« tako je premišljeval Hren v svoji sobi dalje, »kaj pa, če bi govoril z Welsbergom še enkrat o ti sporni točki? Da, še enkrat hočem z njim govoriti. Vrnil mu bom obisk, kakor sem mu obljubil in se peljal k njemu na Bled. Ne grem lahko od doma, toda stvar zasluži, da se potrudim zanjo. Saj je prišel Welsberg tudi s tem namenom s Tirolskega.«

Sedel je k pisalni mizi in sporočil škofu, da ga bo obiskal 17. avgusta ob petih popoldne na Bledu. Potem je poklical služabnika in mu dal pismo z dostavkom, naj ga takoj odpošlje na Bled.

Določeni dan se je Hren ob osmih zjutraj odpeljal iz Ljubljane. Namenjen je bil, da ostane nekaj časa pri arhidijakonu Kušmanu v Kranju. Mestni župnik in arhidijakon Blaž Kušman (Cusmanus) je bil precej iznenaden zaradi škofovega prihoda, še bolj pa vesel, da je ostal Hren par ur v kranjskem župnišču. Saj sta se s škofom poznala že več let, ker je Hren Kušmana 1. novembra 1620 vpeljal kot župnika v kranjsko mestno cerkev.

Po obedu je škof nadaljeval vožnjo proti Bledu, kamor je dospel 17. avgusta točno ob petih popoldne. Welsberg je skazoval visokemu gostu vso mogočo pozornost. Ako bi bil kdo primerjal oba cerkvena dostojanstvenika, bi bil videl velik razloček med njima. Welsberg šele začetnik v škofovskem poklicu in v vsi moči krepkih let, Hren pa utrujen radi starosti, še bolj pa radi obilnega trpljenja, ki mu je bilo usojeno v dolgem višjepastirskem delovanju. Še mu je žarelo oko in še mu je bil neskajen veliki duh in tudi sloka postava mu je bila vzravnana pokoncu kakor v letih mladosti, toda brada je bila prepletena s sivimi nitmi in prav tako so se poznali že beli sledovi v kratkih, lično zasukanih brkah pod nosom.

Drugi dan sta šla kanonik dr. Eder in tajnik Kolb maševat v jezersko verkev, škofa pa sta opravila jutranjo daritev v kapeli sv. Ingenuina in Albuina na gradu.

Četudi se ta dva svetnika skupaj imenujeta, nista bila ne brata po krvi in ne tovariša po letih. Enaka sta si bila le po svetem življenju in po tem, da sta bila oba prednika briksenških škofov. — Ingenuin je vladal škofijo ob času papeža Gregorija Velikega in umrl leta 605. Albuin je nosil višjepastirsko palico mnogo pozneje. Bil je iz rodovine koroških mejnih grofov in živel ob času rimskonomškega cesarja Henrika II. Svetega. Ko je bil poprej sedež škofije na višini Säben, ga je Albuin

prestaval v Briksen, kjer je še zdaj. Umrl je Albuin okrog leta 1004., torej prav ob istem času, ko je podaril cesar Henrik II. posestva v blejski okolici briksenški škofiji. Prepis te važne podaritve je hranjen v blejskem župnijskem arhivu. Cesar Henrik je določil v podarilnem pismu, naj daje Albuin desetino blejskih dohodkov svojim kanonikom, po Albuinovi smrti pa naj pripadeta dve tretjini škofom, ena tretjina pa kanonikom. Od tega časa je bila zgodovina Bleda v vedni zvezi z Briksnom. Že takrat je stalo v blejskem okraju več cerkva in drugih poslopij. Vse te zgradbe so prišle v last briksenški škofiji. Cesar Henrik je zase obdržal samo grad, pa je tudi tega pozneje podaril Albuinovim naslednikom.

Po zajutru sta se Hren in Welsberg sprehajala pod grajskim zidovjem in govorila o marsičem. Bil je navzoč tudi kanonik dr. Eder kot pooblaščenec briksenškega stolnega kapitlja. Končno je prišla na vrsto glavna točka, ki je zaradi nje obiskal Hren Welsberga. Zadevo je začel Hren z opazko:

»Lepa so Vaša posestva, prečastiti brat moj v Gospodu. Nekaj pa vendar kalí naše obojestransko zaupanje, to namreč, da nimamo še določene jurisdikcije, kar se tiče jezerske cerkve. Prišli ste ne samo zato na Bled, da ogledate tukajšnja posestva, temveč tudi s tem namenom, da bi se dosegel medsebojni sporazum glede duhovskih pravic na otoku.«

Welsberg: »Da, Prevzvišeni. Koga bi bolj veselilo kakor mene, ako bi šel s to zavestjo domov, da se je zadeva na lep način uredila. Na kakšni podlagi bi obravnavali to vprašanje?«

»Hren: »Ni treba druge podlage nego dobre volje. Znano je Vaši Presvetlosti, da je cesar Friderik IV. v navzočnosti kardinala Nikolaja iz Kuze in drugih veljakov podpisal dne 6. decembra 1461 v Gradcu listino, s katero je ustanovil ljubljansko škofijo.«

Welsberg: »Kajpada mi je znano. Saj je bil kardinal Nikolaj iz Kuze takrat briksenški škof. In prav zato je bil priča te listine, ker se je dotikala posestev briksenških škofov v blejskem okraju.«

Hren: »Tako po ti ustanovitvi, ki jo je potrdil papež Pij II. 6. septembra 1462, se je začel dolgotrajni prepir zaradi duhovske oblasti nad cerkvijo Matere božje na otoku in zaradi vprašanja, kdo sme nastavlјati jezerskega prošta.«

Welsberg: »Teh prepиров pa bi ne bilo treba, ako bi bili upoštevali papeževo določbo z dne 16. marca 1459, ki je izšla že dve leti pred ustanovitvijo ljubljanske škofije. Po ti določbi so bile potrjene stare duhovske pravice briksenških škofov nad jezersko cerkvijo in proštijo.«

Hren: »Priznavam brez pridržka. Priznavam pa tudi, da si je lastil te pravice še pred letom 1461. oglejski oča, pod čigar oblast so spadale vse dežele južno od Drave, torej tudi vsa Kranjska.«

Welsberg: »Na kakšen način naj bi torej pripadla ljubljanski škofiji duhovska pravica nad jezersko cerkvijo in nad proštijo?«

Hren: »Na čisto lahek način. Rekel sem že poprej, da je treba samo nekaj dobre volje. Ali ni že to velika težava, da mora briksenška škofija iz take daljave skrbeti za cerkev na otoku in za nastavljanje sposobnega duhovnika jezerske cerkve?«

Welsberg: »To težavo so pripoznali vsi moji predniki in premišljevali, kako bi bili rešeni bremena, ki ga morajo nositi v ti stvari. Prosim Vas, Prevzvišeni, modrega sveta.«

Hren: »Cerkev Matere božje naj pripade kot blejska podružnica ljubljanski škofiji. Gotovo bo bolj oskrbovana, kakor je bila do zdaj. Prav tako naj prošta na jezeru nastavlja ljubljanski škof, ker on najbolj pozna svojo duhovščino. Jezerski duhovnik mora biti izgleden mož in znati naš kranjski jezik, ker bi sicer ne mogel izvrševati dolžnosti dušnega pastirja.«

Welsberg: »Ne oporekam Vašim nazorom. Vprašanje je samo, kakšno odškodovanje bi dobila briksenška škofija za ta odstop in kdo bi skrbel za proštove dohodke?«

Hren: »Vi nam odstopite otok in kar je na njem brezplačno, mi pa bomo skrbeli za vse drugo. Vsaka

stranka naj sprejme nekaj žrtev, potem smo najboljši prijatelji.«

Welsberg: »Lepa hvala, Prezviseeni, za Vaše pojasnilo. Sklepati o tem pa danes še ni mogoče, ker je stvar važnega pomena. Odložimo jo za poznejši čas.«

Cerkvena kneza sta zaključila brezuspešni razgovor in se pomenkovala o drugih rečeh.

Opoldne so imeli gospodje mnogo zabave, ker je povabil Welsberg večje število gostov k svoji mizi. Škof Hren je spoznal ob tej priliki tudi zvezdoslovca Finka, o katerem je povpraševal že takrat, ko je bil Welsberg pri njem v Ljubljani.

»Vi ogledujete nebesa,« je rekel Hren Finku. »Krasna veda, ki zasleduje čuda božjega stvarstva.«

»In povzdiguje človeka v višave ter ga približuje Bogu,« je odvrnil Fink na škofovo opombo.

»Cenim vas, da ste si izbrali to znanost za svoj življenjski poklic,« je blagroval vladika zvezdoslovca. »Kajne: Creatura clamat Creatorem«. (Stvar vpije, da je Stvarnik.)

Herman Fink je bil zelo vesel škofove pohvale.

Kmalu je prišel čas odhoda. Tomaž Hren — četudi ni nič opravil — se je prijazno poslovil od zbrane družbe, Welsberg pa ga je spremil do Radovljice in se od tu vrnil na Bled.

Štirinajsto poglavje.

Škof Viljem baron Welsberg odhaja v Briksen.

Pred odhodom z Bleda je obiskal Welsberg še enkrat otok, da se je poslovil od Marijine cerkve in uredil marsikako drugo zadevo. Spremljali so ga: kanonik dr. Eder, tajnik Kolb, grajski oskrbnik Krištof in škofov nečak Fink. V drugem čolnu, ki sta ga vodila Ribič in njegova hčerka Rezika, je sedel župnik Matija Orehar.

Mežnar Slivnik je imel zopet dosti posla, ker je bil Welsberg precej natančen v pregledovanju cerkvene oprave. Vsako omaro mu je moral odkleniti in vsak predal odpreti. Slivnik je tožil, da so nekateri mašni plašči zastareli, da je cerkveno perilo obrabljeno, oltarni prtovi v slabem stanju itd. Škofu se je dobro zdelo, da Slivnik tako skrbi za cerkev. Zato mu je obljubil, da bo kmalu preskrbljena z vsem potrebnim. Dal mu je tudi lep spomin v zlatem drobižu.

Kanonik dr. Eder je ugotovil, da je cerkev premajhna in da zato ne zadostuje svojemu namenu. O večjih shodih — tako je slišal pripovedovati — mora stati polovica ljudi na prostem.

»Bomo pa skrbeli za novo,« je odgovoril Welsberg s poudarkom.

To se je po preteku nekaj let tudi zgodilo.

Potem je šel v proštijško hišo, ki je enako cerkvi klicala po popravi. Prošt Jurij Burnel ga je sprejel pri vhodu. Škof je pohvalil proštovo dosedanje dušno-pastirsko delovanje in ga bodril, naj postreže božjepotnikom v vseh potrebah. Omenil je tudi nesporazum med proštom in puščavnikom. Prosil je prošta, naj potrpi z Adolfom in živi ž njim v bratski slogi. Odpustimo, da bo tudi nam odpuščeno. Dalje je obiskal mežnarsko preprosto stanovanje in tudi puščavico, v kateri je samotaril Adolf Waidmann.

Preden so zapustili otok, je stopil Welsberg z vso družbo še enkrat v cerkev ter se priporočil Marijinemu varstvu. Opravil je molitve za srečno potovanje in jih sklenil z besedami: »Angelis suis Deus mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis.« (Svojim angelom je zapovedal Bog o tebi, naj te varujejo na vseh tvojih potih.)

Pred cerkvijo je čakalo veliko ljudi, ki so škofa pozdravljali. Med njimi je bila tudi Ribičeva Rezika. Vsa vesela je pripovedovala, kako je srečna, da je tudi ona poljubila roko visokemu in ljubeznivemu gospodu.

Drugi dan zjutraj je bilo na blejskem gradu živahno vrvenje. Prišel je čas, da se popotniki vrnejo na Tirolsko. Na Bled so dospeli 4. avgusta in bivali

tukaj 16 dni. Dne 20. avgusta pa so bili pripravljeni za odhod. Ko je šla karavana iz Briksna na Kranjsko, je štela 26 oseb in 40 konj, in ko je odhajala z Bleda, je bilo število prav tisto, ker se ni nikomur pripetila kaka nezgoda. Tudi zdaj so peli zvonovi pri župni cerkvi sv. Martina in pri Marijini cerkvi na jezeru, toda ti glasovi niso bili tako veseli kakor o prihodu. Slovo je vedno združeno z otožnim čuvstvom. Naročila, priporočila in podajanje rok so običaji pri vsaki ločitvi. Še škofu Welsbergu, ki ni bil našega rodu, so se svetile solze v očeh, videčemu to verno kranjsko ljudstvo, kako kleči pred njim in ga prosi blagoslova. Pa je bil tudi zelo radodaren. Veliko denarja je razdelil potrebnim. Ko so mu rekli, da ne bo mogel priti nazaj v Briksen, je odgovoril: »Kar dam, to imam.«

Pri povratku si naša družba ni izbrala potovanja skozi gorenjsko dolino, koder je prišla, temveč cesto na Tržič in čez Ljubelj na Celovec. Ta cesta je bila mnogo boljša kakor ona skozi Kranjsko goro in čez korensko sedlo v Beljak. Škof je želel pri tej priliki ogledati marljivi obrtniški kraj Tržič, o katerem je slišal večkrat pripovedovati.

Blizu Naklega so se obrnili popotniki proti severu in dospeli v ozko dolino, obdano z visokimi gorami. Mislili so, da pridejo v samotno sotesko, toda kako presenečenje! Ugledali so Tržič, od koder so jim udarjala na uho težka kladiva ondotnih kovačnic.

Tržiški župnik Jurij Vidé je bil pravočasno obveščen o škofovem prihodu, ker mu je poslal župnik Orehar sledeče pismo:

Na Bledu, 14. avgusta 1628.

Častiti brat v Gospodu, dragi prijatelj!

Naznanjam Ti, da zapusti briksenški škof Welsberg 20. t. m. Bled in se pripelje ta dan opoldne v Tržič. Prosim, da naročiš v stari dobri gostilnici pri Železnikarju kosilo za pet oseb. S škofom se namreč vozita kanonik dr. Eder in tajnik Kolb. Welsberg pa vabi na obed tudi Tebe in Tvojega duhovnega pomočnika. Za drugo škofovo spremstvo oskrbi kosilo tam, kjer veš, da

lahko postrežejo. Upam, da dobijo konji, 40 po številu, dovolj prostora. Presvetli želi prenočiti v župnišču, da opravi zjutraj sv. mašo. Iz Tržiča se odpelje 21. avgusta dopoldne.

Lepo bi bilo, da bi se mu z duhovnim pomočnikom in z drugim ljudstvom poklonili pred cerkvijo sv. Andreja. Škof ne kaže visokosti ne v govorjenju in ne v vedenju, zato naj Te ne skrbi, kako boš ž njim občeval.

Z upanjem, da boš vse uredil, kakor sem Te prosil, Te iskreno pozdravlja Tvoj

stari znanec
Matija.

Okoli poldneva se je pripeljala vsa družba v Tržič. Župnik Jurij Vidé je po navodilu pisma oskrbel slovesen sprejem pred cerkvijo sv. Andreja. O Tržičanih je znano, da radi vprašujejo, kdo in odkod je tujec, s toliko večjim zanimanjem so ogledovali Tirolce. Tem je pa tudi ugajalo, da so jih sprejeli tako prijazno.

Popoldne je bilo dovolj časa za sprehod po trgu. Kamor je škof prišel, so ga živahno pozdravljali. Veselilo ga je, videti toliko pridnih rokodelcev iz raznih strok obrtništva. Župnik mu je pripovedoval, da živijo vsi delavci v zadrugah, da ima vsaka zadruga svojega načelnika, pa tudi cerkvenega zavetnika. Kovačem je patron sv. Florijan, strojarjem sv. Frančišek Solan, čevljarjem sv. Krišpin, tesarjem sv. Jožef, mesarjem sv. Tomaž Akvinski. Ob godu dotičnega svetnika pridejo vsi zadružniki v cerkev; pri procesiji hodijo za svojo zastavo; prav tako spremljajo umrle ude na pokopališče. Svoje izdelke prodajajo doma in na sejmi, vozijo jih čez Ljubelj na Koroško in čez Koren v Beljak. Tržiškimi hišnim posestnikom pravijo »purgarji«. Svojim duhovnikom so iz srca vdani, obiskujejo radi božjo službo in kažejo posebno veselje do nabožnih slovesnosti. Kranjski jezik govorijo v narečju, ki je precej različen od govorjenja po drugih krajih; mnogi med njimi znajo tudi nemški.

Župna cerkev, v kateri je škof 21. avgusta maševal, je bila zgrajena v gotskem slogu. Govorili so že takrat, da jo bodo razširili ali sezidali novo. Odkladali pa so to delo skoraj dvesto let, ker sedanja je bila dovršena šele leta 1815.

Takoj po škofovi maši so nadaljevali Tirolci potovanje. Cesta jih je peljala vedno navzgor, da je dosegla na vrhu Ljubelja 1370 metrov nad morjem. To cesto je dal zgraditi avstrijski nadvojvoda Karel na iastne stroške že leta 1560. Cesar Karel VI., oče Marije Terezije, jo je ukazal leta 1728. razširiti, na vrhu podreti predor, narediti zvezo med skalnatimi stenami in klance znižati. V spomin na to izboljšanje ceste in v spomin, da se je Karel VI. na poti iz Celovca v Ljubljano dne 25. avgusta 1728 — torej vpravo sto let pozneje kakor Welsberg — peljal čez ta prehod, so postavili na vrhu dve piramidi.

Na vrhu Ljubelja je meja med Kranjskim in Koroškim. Tukaj je postal škof nekako otožen in velel ustaviti kočijo.

»Mi nimamo lepših krajev, kakršen je Bled« — je rekel spremljevalcem. »In to ljudstvo! Saj nas je sprejemalo tako prisrčno kakor doma.«

»Tudi jaz imam ta vtis« — je dostavil kanonik dr. Eder.

»Čutim prijetno vez med Bledom in Briksnom« — je nadaljeval Welsberg. »Naša škofija je posestnica velikih zemljišč v blejskem in bohinjskem okraju. Videli smo vse to in spoznali, da imamo lepe dohodke iz ustanove, ki jo je zapustil cesar Henrik Sveti. Zato nam mora biti draga in ljuba ta lepa kranjska dežela, od katere jemljemo zdaj slovo. Iz srca želim, da bi jo videl še enkrat.«

Tedaj je škofa prevzela ginjenost. Stopil je iz voza, se odkril in obrnil proti jugu. Naredil je velik križ ter blagoslovil kranjsko deželo.

V tem slovesnem trenutku ni bilo slišati drugega nego ropotanja vozov, ki so drčali navzdol proti dravski dolini. Potovalci so obiskali Celovec, se peljali poleg celovškega jezera v Beljak in od tu nadaljevali pot v Briksen.

V zapiskih nikjer ne čitamo, da bi bil prišel škof Welsberg pozneje še kdaj na Bled. Držal pa je dano besedo v oziru Marijine cerkve na jezeru. Oskrbel jo je z vsem potrebnim, da ga mežnar Slivnik ni mogel dovolj prehvaliti.

Želja, ki jo je gojil Welsberg, da bi dosegel spravo med ljubljansko in briksenško škofijo v spornem vprašanju, kateri škofiji pripada cerkev na blejskem jezeru, se mu žal ni spolnila. Sporazum pa je bil sklenjen nekaj let pozneje, ko sta se 10. junija 1688 briksenški škof Janez grof Klemen in ljubljanski škof Žiga grof Herberstein tako zedinila, da pripada otok ljubljanski škofiji, briksenški škofje imajo pa pravico v jezerski cerkvi nositi »pontificalia« (slovesno škofovsko opravo). Ta važna listina je shranjena v arhivu župnijske cerkve sv. Martina na Bledu in nosi ime: »Compositio amicabilis« (prijateljski sporazum).

Petnajsto poglavje.

Grajski oskrbnik Krištof Waidmann — ženin.

Krištof in Adolf Waidman sta bila — kakor smo že omenili — sinova imovitih staršev na Spodnjem Štajerskem. Najstarejši brat je podedoval veliko domače posestvo, onadva pa sta z bogato doto obiskovala višje šole v Gradcu. Adolf, po naravi mehkega značaja, je stopil v bogoslovje ter postal duhovnik. Krištof pa, pogumnega in podjetnega duha, si je izbral poklic gospodarske stroke. Po dovršenih pravnih študijah je šel pogledat nekoliko po svetu. Pot ga je pripeljala tudi na Bled, kjer mu je bilo tako všeč, da je kupil gradič na Bobnu ter se tukaj ustanovil. Ko so oddajali leta 1622. zemljišča briksenških škofov v najem, je plačal vsoto 600 florintov ter postal z določenimi pogoji za dobo šestih let najemnik ali upravnik teh posestev. V začetku je imel veliko težav, da je vse uredil; pozneje pa je z razumom in z

dobrimi posli dovedel njive, gozdove in poslopja v mnogo boljše stanje nego je bilo poprej. Njegov brat Adolf pa ni našel v duhovski službi tiste zadovoljnosti, kakršno je pričakoval, zato je prišel k Krištofu na Bled in se naselil kot samotar pri jezerski cerkvi.

Krištof je uvideval vedno bolj, da ne bo mogel voditi obširnega posestva brez dobre soproge. Imel je na izbiro dovolj nevest, zadostno omikanih in premožnih. Vendar ga pri tej stvari ni vodil razum, temveč je prevladovalo srce. V začetku ni nikomur odkril svojega mišljenja, pozneje pa je postalo obče znano, da se je odločil za Ribičevo Reziko, ki je bila takrat stara 19 let.

Šel je k župniku Oreharju in mu povedal kot odkritosrčnemu prijatelju svojo namero. Župnik se ni preveč čudil, ker je izvedel to novico že od druge strani. Prvi važni pomislek pa je imel v tem oziru, da Rezika za njega, akademično izobraženega gospoda in upravnika velikih posestev, ni dovolj omikana.

»Naglica bi ne bila dobra« — je rekel Krištofu. »Pripomnil bi, da potrebujete soprogo, vsaj približno enako vašemu stanu. Kako se bo gibala preprosta Rezika v tovarišiji, s katero nima nobenega sorodstva glede občevalnih navad gosposkih ljudi?«

»Temu bi se polagoma privadila« — je odvrnil Krištof.

»Priznam« — je nadaljeval Orehar. »Za silo bi se privadila, toda dvomim, da bi se mogla zares uživati v povsem spremenjene razmere.«

Krištof je molčal na to opazko. Zato je imel župnik priliko povedati še kaj več.

»Zakoni se ne sklepajo površno, temveč z dobrim premislekom vseh okoliščin, ki pridejo v poštev. Ta zveza velja do smrti. Da je Rezika lepa, pravi vsak, ki jo pozna. Toda lepota je minljiva in traja malo časa.«

»Oprostite« — je segel Krištof župniku v besedo. »Oprostite, ako dostavim, da ne gledam samo Rezikinega obraza, temveč tudi njene duševne lastnosti.«

»Sem vašega mnenja« — je dostavil župnik. »Ima tudi veliko drugih vrlin. V vzgled bi jo lahko postavil

njenim vrstnicam. Skromna je, nedolžna, molčeča. Ribičeva rodovina je sploh vsega spoštovanja vredna. Poznam te ljudi že več let in jih poznam kot poštene.«

»Zato bi vas prosil« — je rekel Krištof in pogledal župnika tako zaupno, kakor bi pričakoval od njegaja brezpogojne pritrditve — »zato bi vas prosil, ako bi mi povedali bolj naravnost svoje mnenje. V srcu imam hud boj, ki bi ga rad izvojeval do gotovosti.«

»Upoštevam vašo razdvojenost, dragi moj gospod« — je pritrjeval Orehar. »Toda določenega odgovora vam ne morem dati, zakaj to je vprašanje, ki ga morate končnoveljavno rešiti vi sami in nihče drugi. Povedal sem vam svoje nazore. Vplivati ne smem na vašo odločitev, še manj pa ovirati vašo prostost.«

Župnik je rad videl, da ga je Krištof prosil sveta. Ta pa je odhajal nemirnega srca iz župnišča. V težkem premišljevanju je stopal proti gradu in čutil, da je nesrečen, čeprav ima vsega dovolj.

»Prehudo mi je« — tako je govoril sam s seboj — »da bi živel še dalj časa v tem razdoru. Ha! Pravi jo, da je brez dote. Kdo neki vprašuje po doti? Ima pa drugo premoženje, ki je več vredno kakor posvetno blago. Da, res sem se ustrašil, ko mi je prišla Rezika prvič na misel. Odbijal sem ta napad, toda bolj ko sem se mu branil, bolj mi je silil v dušo. Ali ne bom raztrgal te vezi? Na izbiro imam tri druge, bogate in omikane neveste. Čemu vprav ta, revna in preprosta?«

Krištof bi bil rad obrnil razmišljevanje na drug predmet, toda zaman. Samo to mu je razburjalo notranjščino. In ko je stopal skozi glavna grajska vrata, je imel trdni sklep: Ribičevo, pa nobene druge.

Iz vse okolice so naznanjevali zvonovi opoldansko pozdravljenje. V obednico je stopila oskrbnica Agata z belim predpasnikom in pogrnila mizo za gospoda. Krištof je imel vedno kako prijazno besedo za svojo zvesto strežnico, danes pa je niti pogledal ni. Zato je začela Agata:

»Vidim, da ste slabe volje. Se vam menda ni primerilo kaj neprijetnega?«

Agata je govorila zato tako prostodušno, ker je poznala Krištofovo dobro srce.

»Nič neprijetnega,« je odgovoril Krištof brez premisleka. »Soparica pritiska in nebo je polno oblakov. Kaj bo s senom, ki ga imamo toliko suhega na travniku?«

»Poslom sem že dala kosilo, da so šli danes poprej na delo. Še enkrat ali dvakrat morajo obrniti in potem začnejo nakladati na vozove. Morebiti ne bo tako hitro nevihte.«

»Si dobila še kaj drugih, da bi pomagali pri spravljajanju?« jo je vprašal Krištof.

»Poslala sem deklo v vas, iskat delavcev. Pripeljala je pet pridnih, ki jih dobro poznate: Tavčarjevega Petra, Rutarjevega Joža, Repkovega Matevža, Volkovo Mino in Ribičevo Reziko.«

Pri zadnjem imenu bi se bil Krištof kmalu izdal, vendar je zamolčal, kar je mislil reči. Odvrnil je samo:

»Da bi le spravili mrvo suho pod streho.«

Tudi Agata je šla pomagat, ker je videla potrebo. Krištof pa je od daleč gledal na travnik, kjer se je gibalo toliko rok. Eni so grabili seno in ga metali na kupe, drugi so ga skladali na vozove, tlačili in povezovali. Gospodar je dobro razložil Reziko od vseh drugih. Videl je, kako spretno suče grablje ter odriva seno proti vozovom. Bil pa je že skrajni čas, da ga ni zmočil dež. Oblaki so prav nizko viseli nad zemljo in od bohinjske strani je prihajalo močno grmenje. Slivnik, mežnar jezerske cerkve, je zvonil zdaj s tem zdaj z drugim zvonom, da bi bila z molitvijo odgnana nevihta. Skoraj vsi takratni zvonovi so imeli običajni napis: »A fulgure et tempestate libera nos Domine.« (Treska in hudega vremena reši nas, Gospod.) Tudi iz grajske kapele se je slišalo zvonjenje. Kdo neki tam poteguje vrvi? Saj so vsi grajski prebivalci pri spravljajanju mrve. Zvonova sta pela tako otožno, kakor bi bila samo čutila nevarnost, ki žuga pokončati trud pridnih poljedelcev. In prav ob najopasnejšem času, v začetku meseca julija, ko zorijo pridelki ter čakajo žetve! Kdo se je spomnil zvonov v stolpiču grajske kapele? Herman Fink je bil ta zvonar, štern-

kukar. Njemu niso bile znane samo krasote nebeškega oboka, temveč tudi sovražne sile, grozeče na prav tistem oboku s strelami in z ledenim zrnjem. Herman Fink je priznal v svoji učenjaški slavi, da imamo nad sabo Gospoda, ki drži v rokah žezlo vse-mogočnosti.

Potem je šel tudi on na travnik k spravljanju mrve.

Nevihtha je ponehaval. Veter je začel pihati v drugo smer in odgnal pogubonosne oblake tja proti triglavskemu pogorju, pobeljno s točo kakor pozimi s snegom. Na ravnino pa je priletelo samo nekaj kapelj dežja, nič drugega.

Proti večeru je dobila Agata v grajski kuhinji pismo za gospoda Krištofa Waidmanna, oskrbnika grajskih posestev na Bledu. Takoj ga je nesla v gospodovo sobo. Na Krištofovo vprašanje, kdo je pismo prinesel, je odgovorila, da nič ne ve o tem. Pismo je ležalo v kuhinji na mizi. Nekdo ga je položil tja brž-kone takrat, ko so spravljali seno na travniku. »Vse sem zaklenila,« je rekla, »le kuhinjo sem v naglici pustila odprto.«

Krištof je ogledoval naslov, da bi iz potez spoznal pisca, toda pisava mu je bila popolnoma neznana. Toliko pa je sklepal iz črk, da so od trde počasne roke. Pogledal je še pečat, pa tudi iz pečata ni nič izvedel, ker ni bilo vtisnjenega nobenega znamenja. Čital je sledeče:

»Spoštovani gospod!

To pismo pošilja nekdo, ki Vam želi le dobro. Ribičevo Reziko bi rad vzel v zakon Resmanov Janez, posestnik lepega in nezadolženega doma v Ribnem. Rezika bi bila tukaj kot kmetska gospodinja na pravem mestu, za grajsko gospo pa nima potrebnih lastnosti. Zdaj Vas moti njena vnanjost, pozneje bi se gotovo kesali svojega koraka. Saj Vi lahko izbirate v nevestah. Ne preiskujte, kdo Vam je to pismo poslal, rajši naredite po dobrem nasvetu, ki ga daje Vaš prijatelj.«

Toliko je bilo pisanega. Krištof je še enkrat počasi prečital kratke vrstice, potem pa začel razmišljati o njih pomenu.

»Pisma,« tako je govoril sam s seboj, »v katerih ne upa dotičnik z imenom na dan, so navadno razžaljiva. Tukaj pa ne najdem ničesar takega. Pisec me torej ni hotel žaliti, temveč je želel z dostojnimi besedami izraziti svoje mnenje. Kaj pa, če ne govori iz pisma nevošljivost? Ako je to, izvira od ženske strani. Lahko pa je tudi od moške, in v tem slučaju pisec ni moj, ampak Resmanovega Janeza prijatelj. V vsakem oziru bom skušal ohraniti mirno kri. Če me Rezika ljubi, ostanem pri svojem sklepu, da jo poročim. Ako bi pa bolj cenila Resmanovega, ki je nekoliko mlajši od mene, se ne bom preveč razburjal, čeprav bi to izgubo težko pozabil. Vem pa dobro, da je Rezikina ljubezen tako čista, kakor solnčni žarek v steklu. Kolikor sem slišal, ni bila še nikdar v slabi tovarišiji. Doraščala je pod slamnato streho lesene Ribičeve koče v varstvu skrbnih staršev in dobre tete Mine. Da pa ne bom živel v mučni negotovosti, hočem govoriti kar danes z njenim očetom Miklavžem in s teto Mino.«

Ko se je napravljajal za odhod, je prišla zopet Agata v sobo. Povedala je, da so shranili vso mrvo suho v senik in vprašala, katero delo je jutri najbolj nujno. To oboje pa ni bilo važnega pomena, temveč le povod, da je spravila v pogovor neko drugo stvar. Agata je bila namreč ponosna, da ji Krištof vse zaupa. To zaupanje je pa tudi zaslužila. Zato je imela po svojem mnenju neko pravico, govoriti o osebnih zadevah svojega gospodarja.

»Vidim vas tako zamišljene,« je začela, »in nič več tako dobre volje, kakor ste bili poprej.«

Krištof jo je pustil govoriti.

»Ali vam smem povedati, kar mi je na srcu?«

»Le povej,« je rekel Waidmann kratko.

»Morebiti že veste, kaj mislim?«

»Mogoče.«

»Saj ne pridem veliko med ljudi,« je hitela Agata, »kadar pa pridem, je povsod prvo vprašanje: Se res misli vaš gospod poročiti z Ribičevo Reziko?«

»In kaj odgovarjaš?«

»Kaj drugega kakor to, da nič ne vem. Pa tudi res nič ne vem.«

Agata je pričakovala, da ji bo Krištof vse natanko razložil. Toda nič posebnega ji ni povedal.

»Kar mirna bodi zaradi tega,« ji je rekel. »Ti ostaneš grajska oskrbnica, naj vzamem v zakon Ribičevo ali katero drugo. Vajena si gospodinjstva in zvesta si tudi, da se na tebe popolnoma zanesem. Si zadovoljna s tem?«

»Sveda sem,« je odgovorila. »Trudila se bom, da останem tudi v prihodnje vredna vašega zaupanja.«

Čeprav ni bilo zadoščeno ženski radovednosti, je šla Agata vendar vesela iz sobe, ko ji je izrazil gospod tako laskavo pohvalo.

»Res dobra oseba,« je mislil Waidmann. »Nič nisem pretiraval s priznanjem. Čuječe oko ima na vso grajsko upravo. Nadomešča mi vsakega nadzornika bodisi pri poslih, pri vsakdanjem delu, pri živini in povsod. Kako lepo urejeno postrežbo je imela pri obisku škofa Welsberga! Vse je preračunala, kaj je treba tukaj in kaj tam. Tudi družina jo spoštuje. Še veliki hlapec se ji pokori brez ugovora. Ni prestroga in ne popustljiva. Kadar pa ne more vsemu kaj, pove meni, da razsodim po svojem prepričanju. Zato ne želim boljše oskrbnice, nego je Agata.«

Tedaj je zaklenil vrata in stopal z grada proti Ribičevi hiši.

Šestnajsto poglavje.

Krištofova pot k Ribičevim.

Večkrat je že hodil Krištof mimo Miklavževe hiše in tudi obstal je pred vrati ter se pogovarjal s temi dobrimi ljudmi, danes pa jih je prav namenoma obiskal v zelo važni zadevi. Tovariš mu je bil črnokodrasti Karo, ki so mu dajale svetlobele lise toliko značilnejšo podobo. Če Karo tudi ne bi bil v bližini, zrasel je kakor iz tal, ako je šel njegov gospodar od doma. Prav tako je čutil še to, kdaj je Krištof dobre ali slabe volje ter uravnaval svoje vedenje po vede-

nju tistega, ki mu je zvesto služil že četrto leto svoje starosti. Z radostnim lajanjem in z drznimi skoki je obletaval nekaj časa grajskega gospoda, toda ko ga je videl vsega zamišljenega, je stopal s povešeno glavo poleg njega.

Krištof se danes ni samo ustavil pred hišo, temveč je vstopil v vežo ter pozdravil teto Mino, ki je že delala ogenj za večerjo.

»Bog vas sprejmi, milostljivi gospod!« je dejala pogumno, saj je poznala Waidmanna kot dobrega in prijaznega človeka. »Ste vendar enkrat prestopili naš prag. Prosim, pojdite še v hišo, da boste videli, kako izgleda kmetško stanovanje.«

Odprla je vrata, spremila gospoda do mize in ponudila sedež na klopi. Takoj pa je odšla in začela klicati na vežnem pragu:

»Miklavž, Miklavž! Gospod graščak so tukaj!«

Ribiča je osupnil Krištofov obisk, čeprav je slutil, zakaj je prišel.

Kmalu so bili vsi trije v hiši. Mina je povabila gospoda, naj prisede bližje k mizi. Waidmann je ogledoval hišno opravo in hvalil gospodinjo, da ima vse tako snažno. Miza pogrnjena z belim prtom, posteljna oprava snežnobela, dva kolovrata lično izrezljana, stenske podobe živo slikane na steklu, tla pomita, kratko: vse je izgledalo, kakor bi bili gospoda Krištofa vprav danes pričakovali.

»Četudi imate leseno hišo,« je rekel graščak, »je vendar tako prijazna, da bi rad prebival v nji.«

»Ni toliko moja zasluga,« je spregovorila Mina, »marveč zasluga Rezičke, ki vedno pospravlja po hiši. Danes pa še ni prišla domov. Klicali so jo na grad k spravljanju mrve.«

Tedaj je položila pred Waidmanna hlebec domačega kruha in ga prosila, naj ga odreže za poskušnjo.

»Saj z drugim vam ne morem postreči« — je dostavila.

Krištof je rad sprejel ponudbo.

»Morebiti veste, zakaj sem prišel« — je začel brez posebnega uvoda. »Ni več skrita stvar, temveč

že javna. Zaradi Rezike sem prišel. Rad bi jo vzel v zakon, ako bi bila Rezika zadovoljna in bi tudi vidva nič ne imela zoper to.«

Mina je pogledala Miklavža, ki je do zdaj samo poslušal. Kaj bo odgovoril na tako vprašanje?

»Gospod!« — je rekel — »to vendar ni primer-no. Je prevelik razloček.«

Miklavž ni govoril navidezno, temveč iz prepričanja. Drugačnih misli pa je bila Mina. Štela si je v veliko čast, da je Krištof kaj takega spregovoril, toda pripravljena je bila to čast tudi sprejeti. Zato je hitro dostavila:

»Če bi bila Rezika za vas, bi bila za njo velika sreča.«

»Poznam njeno lepo vedenje« — je nadaljeval grajski gospod — »in tudi drugi jo hvalijo kot izgledno dekle, zato nimam nobenega pomisleka.«

»Dovolite« — je pojasnjeval Ribič — »da vam povem prav odkritosrčno svoje mnenje. Vi ste velik gospod in Rezika je hči revnega bajtarja. Poleg tega preprosta, neizobražena.«

»To prepustite meni« — ga je prekinil Krištof. »Ta razloček ni nobena ovira. Jaz potrebujem samo vašega dovoljenja.«

Tedaj je pripomnil Miklavž nekako boječe:

»Reziko bi rad vzel za ženo Resmanov Janez iz Ribnega, imovit posestnik dobre kmetije...«

Mina se je bala, da bi ne bil Miklavž še kaj več povedal. Zato se je zopet vmešala v pogovor.

»Resmanovega boš primerjal z gospodom graščakom« — je očitala Miklavžu. »Koliko pa bi morala trpeti na tako veliki kmetiji! Ali bi se ti nič ne smilila?«

»No, saj nismo še nič zgovorjeni z Janezom« — se je opravičeval Miklavž in pustil Mini besedo.

»Kaj pa pravi Rezika?« je vpraševal Krištof.

»Samo to, da ima raje vas kakor Resmanovega« — si je hitro izmislila Mina. »Kje pa hodi tako dolgo? Zdaj bi morala biti že doma.«

Kakor bi jo bil kdo poklical, je stopila Rezika v hišo in začela nekaj nujnega pripovedovati. Ko pa

je ugledala gospoda Waidmanna pri mizi, se je tako ustrašila, da ji je kar zastala beseda.

»O le naprej Rezika!« je rekel Krištof. »Mene se nič ne boj.«

Sramežljivo je odgovorila:

»To sem hotela povedati, kako je bilo danes prijetno na grajskem travniku, kako smo hiteli spravljati seno in še gospod Fink nam je pomagal. Smo se mu pa smejali, ker je tako nerodno vlekel grablje.«

»Lepa zabava« — je smehljaje dostavil Waidmann. »Gospod Fink ni vaju takega dela. On je le za knjige in daljnogled.«

Mina ni dosti poslušala tega govorjenja. Imela je v glavi drugo važno reč, ni pa vedela, kako bi jo spravila zopet v tek. Zato je dejala kar naravnost:

»Rezika, grajski gospod so nas danes obiskali. Veš, čemu so prišli?«

Deklica je zardela. Lahko si je mislila, kakšen namen je pripeljal gospoda v Ribičevo hišo. Saj so jo tovarišice že večkrat dražile zaradi tega. Odgovorila pa ni nič na Minino vprašanje. Iz zadrege jo je rešil oče, ki ji je naravnost povedal, o čim imajo pogovor.

»Jaz rad dovolim, da se poročiš z gospodom graščakom« — je rekel določno.

»In kaj praviš ti, Rezika?« jo je vprašal Krištof pogumno.

Deklici so se prikazale solze v očeh. O kako težko je čakala Mina, kaj bo rekla.

»Če sta oče in teta zadovoljna, sem jaz tudi« — je dejala. »Le prevelika čast je to zame.«

Tedaj se je zasvetil v Krištofovi roki zlat prstan z rdečim biserom. Dal ga je svoji izvoljenki z besedami:

»Sprejmi ga v spomin najine zaročitve.«

Vsi trije so gledali presenečeno Reziko, ki je vzela dragoceni dar iz Krištofove roke. Mina je bila kar zamaknjena. Menila je, da vidi nebeški prizor. Zdaj je bila spolnjena njena največja želja. Miklavž pa je pristopil k plemenitemu gospodu in mu rekel ginjeno:

»Nikdar nisem pričakoval takega iznenadenja. Gospod, Vi dobro veste, kakšna je Ribičeva hiša. Samo to, kar tukaj vidite, je naše in ena kravica v hlevu. Pa ste prišli z grada k nam in si izbrali mojo edino hčerko za tovarišico v življenju. Ali ni to prevelika dobrotā?«

»Kar mirni bodite, oče Miklavž!« — je dejal Krištof pri poslovu. »Jaz dobro vem, da je Rezika vredna moje ljubezni.«

Vsi trije so ga spremili do praga in gledali za njim, ko je odhajal. Z navdušenim lajanjem ga je obletaval njegov spremljevalec, ki je tačas ležal na jezerskem obrežju in že težko čakal, kdaj se vrne na grad s svojim gospodarjem. Menda je bil vesel tudi Karo Krištofove zaročitve pri Ribičevih.

Miklavž, Mina in Rezika so se ves tisti večer pogovarjali o nenavadnem dogodku in skoraj niso mogli razumeti graščakove ljubeznivosti. Le Rezika ni kazala prirojene dobrovoljnosti. Kakor da bi jo trla neka skrb, ki je ni poznala do zdaj. Srečna bi bila vsaka druga mladenka njenih let, ako bi jo bil bogati grajski gospod izbral za svojo nevesto. Rezike pa se je prijela neznana otožnost. Morebiti zato, ker se bo morala ločiti od najlepših dni svoje mladosti.

Sedemnajsto poglavje.

V prijateljski družbi.

Gospod Krištof je imel navado, da je obhajal vsako leto svoj rojstni dan v večji družbi povabljenih gostov. Nemalo skrbi je imela o taki priliki grajska gospodinja Agata, ki si je hotela ohraniti prvenstvo kuharske umetnosti v vsi daljni okolici. Zato je že več dni pripravljala potrebne reči, da bi gospodom prav dobro postregla. Krištofov rojstni dan 26. avgusta pa je bil leta 1630. še toliko večjega pomena, ker je grajski gospod naprosil župnika Oreharja, naj naznani povabljenecem Krištofovo zaroko z Ribičevo Reziko.

Prvi sedež je imel pri obedu vsega spoštovanja vredni gospod Gašper plem. Bobek, ljubljanski stolni prošt. Omenili smo ga že takrat, ko je imel ob sejmu sv. Petra božjo službo v radovljiški cerkvi. Bobek je bil rojen Kropar in je študiral v Bologni na Laškem. Po smrti ljubljanskega knezoškofa Tomaža Hrena (1630) je bila občna želja, naj postane Gašper Bobek njegov naslednik. Ljubljana in kranjska dežela sta prosili zanj pri cesarju, pa brezuspešno. Za to dostojanstvo je bil imenovan Rajnold Scarlichi (Skarlič), bivši škof v Trstu, akopprav je zelo težko hodil. Še v dan slovesnega umeščenja so ga morali prinesiti v škofijsko cerkev. Prošt Gašper Bobek je umrl v Radovljici 5. oktobra 1634. Pokopan je na evangelijski strani cerkve pod oltarjem sv. Katarine. Tam vidiš naslikano njegovo podobo.

Prošt Bobek torej, ki je bil Krištofov dober prijatelj, je nazdravil svojemu gostitelju s sledečimi besedami:

»Z veseljem smo se odzvali prijaznemu povabilu grajskega gospoda Waidmanna, ki oskrbuje že nekaj let briksenška posestva na Bledu in v Bohinju. Ko je bil škof Viljem baron Welsberg tukaj, je javno hvalil vzorno upravo gospoda Krištofa in mu obljubil, da ostane po preteku sedanje najemščine tudi naslednjih šest let oskrbnik na teh posestvih. O priliki rojstnega dneva mu želimo krepko zdravje in srečo pri vseh podjetjih. Bog ga ohrani še dolgo let!«

Gospod Krištof je odgovoril na to čestitko:

»V čast si štejem, da sem mogel sprejeti pod streho blejskega gradu Vas, velečastiti in spoštovani gospodje! Najvdanejša zahvala Vam, milostljivi gospod prošt, da ste prišli v našo družbo. Prisrčna zahvala vsem drugim gostom, posebno pa veleučnemu gospodu Hermanu Finku, ki se danes poslavlja od nas. Pet let ste, gospod Fink, bivali na tukajšnjem gradu. Bled Vam je bil tako všeč, da se kar niste mogli ločiti od njega. Imeli ste tukaj neskajlen mir; nihče Vas ni motil v Vaših znanstvenih preiskavah. Obogatili ste v tem času vedo z uspešnimi opazovanji in mnogimi spisi. Vaše delovanje ni ostalo skrito na

najvišjem mestu. Dobili ste povabilo, da prevzamete vodstvo dunajske zvezdarne. Želim, da bi v tem častnem poklicu storili prav veliko v prosepah astronomije. Pogrešal Vas bom kot blagega gospoda, ki živi za svoje visoke ideale.«

Fink se je ginjeno zahvalil za te poslovilne besede. Rekel je:

»Teško mi je, da se ločim od Vas, dragi gospodje. Seznanil sem se z Vami in Vas spoznal kot ljube prijatelje. Ostali mi boste v najboljšem spominu. Po naklonjenosti svojega strica škofa Welsberga, katerega sliko vidite na steni obednice, sem došel s Tirolskega na lepi blejski grad in tukaj nemoten živel svojim študijam. V Vas, velespoštovani grajski gospod Krištof, sem našel blagega tovariša in podpornika. Sprejmite ob uri slovesa mojo prisrčno zahvalo za vse, kar ste mi dobrega storili.«

Tedaj je prijel za kupico, v kateri se je zrcalilo sladko rumeno vince, tudi župnik Matija Orehar in napil srečno odhodnico gospodu zvezdoslovcu Finku. Potem je nadaljeval:

»Naš dobri gostitelj Krištof se je spomnil besedi, ki jih je govoril Bog v raju: 'Človeku ni dobro samemu biti.' Izbral si je nevesto, čednostno in zalo, ki mu bo draga tovarišica in gospodinja. Dobro poznam Ribičevo Reziko že od njenih otroških let. Kot majhna deklica in kot odraščena mladenka je bila vedno zglednega življenja. Zato iz srca čestitam gospodu Krištofu na ti izvolitvi.«

Ni treba dostavljati, da so navdušeno pritrdili vsi gostje.

Tudi župnika iz Srednje vasi v Bohinju in iz Gorij sta bila vedno v živahnem razgovoru. Veliki župniji obeh mejita visoko v gorah druga k drugi. Zato sta imela gospoda, ki se malokrat vidita, veliko vprašanj o ti ali oni stvari.

Omeniti moramo še ostale gospode, ki so sedeli pri mizi. Bili so:

Župnik iz Zaspega, Tobija Stajdler. Ta in zvezdoslovec Fink sta skupaj študirala v Padovi ter dovršeno govorila italijanščino.

Jezerski prošt Jurij Burnel. Govorili smo o njem v šestem poglavju.

Poleg Burnela je mirno sedel skromni Adolf Waidmann, brat gospoda Krištofa. Adolf ni zahajal v nobeno družbo. Živel je — kakor vemo — kot samotar v mali hišici pod jezersko cerkvijo. Danes ga je povabil Krištof na grad in Adolf je, čeprav nerad, spolnil bratovo željo.

Toliko bolj živahen je bil njegov sosed Tomaž Dorn. Posebno se je ponašal s tem, ker ga je škof Welsberg povzdignil v nadlogarja in nadzornika vseh lovcev briksenških posestev. Ta odlika ga je tako razveselila, da je od tistega časa še bolj vestno opravljal svojo službo.

»Povejte, nadlogar Dorn, zgodbo o medvedu na Pokljuki,« mu je rekel Krištof. »Gospodu proštu je še neznana. Gotovo jo bodo z veseljem poslušali.«

»Sem prav radoveden,« je dejal prošt Bobek. »Prosil bi Vas, da bi prišli nekoliko bliže.«

Dorn je vstal in stopil k zgornjemu koncu mize.

»Povest, ki jo boste slišali, ni izmišljena, temveč čisto resnična,« je začel Dorn. »Zato bi jo rajši imenoval zgodbo kakor povest. To je bilo pred štirimi leti v dan svetega Urbana 26. maja. Ob tem času je že tudi na višjih gorah sneg skopnel, da ni bilo mogoče slediti nobene živali. Z Bohinjske Bele, kjer imam stanovanje, sem odšel prejšnji dan, da bi imel nekoliko več časa za pregledovanje gozdov in da bi tudi obiskal može, ki kuhajo oglje. Prenočil sem pri Žvanu na Gorjušah in drugo jutro nadaljeval pot na Pokljuko. Goré so bile čiste, da sem jih ogledoval v vsi njih krasoti. Prišel sem v star gozd blizu Mrzlega studenca, kjer rasejo smreke in bukve, ki jih ni mogoče objeti z obema rokama. Koliko pa leži in gnije na tleh starih dreves, ki sta jih podrla vihar in starost! Slišal sem, da je v Ameriki veliko pragozdov, v katerih še ni pela sekira. Imamo jih pa tudi pri nas. Kdor ne verjame, naj gre gledat na Pokljuko.«

»O medvedu povejte, gospod Dorn, o medvedu!« se je oglasil župnik iz Gorij.

»Dobro, vse pride na vrsto,« je nadaljeval nadlogar. »Toliko rečem, da bi bilo marsikoga strah v ti odljudni gorski samoti, če bi tudi medveda ne srečal. Ko sem prišel do lovske koč, zbite iz neotesanih hlodov, sem odklenil težka vrata, se odpočil in šel potem zopet dalje. Med drevjem je ležala velikanska skala, ki mi je zapirala pot in pogled naprej. Iti sem moral okoli nje, pa — o groza! — za ovinkom je stal velik medved, ki ga poprej zaradi skale nisem mogel videti. Ustrašila sva se drug drugega. Odskočil sem nazaj in prijel za lok; odskočil je pa tudi medved, mi pokazal hrbet in dirjal nazaj. V naglici sem pripravil močno puščico in jo nameril na medveda. Videl sem, da ga je zadela. Medved je zagodrnjal, se obrnil in lomastil naravnost proti meni. Ker ni bilo več časa, da bi napel drugo puščico, sem zbežal pred kosmatincem. Po potu sem padel čez debel štor, se zapletel med goščo, pa v naglici splezal iz nje. Že sem čutil za sabo divje pihanje, toda pravočasno sem pritekel do lovske koč, zaloputnil vrata in jih zatvoril z močnim zapahom. S strahom sem spoznal, da nimam več loka, ki sem ga pri padcu popustil na tleh.«

Tukaj je Dorn prejenjal s pripovedovanjem, kakor bi se bil moral še danes oddahnuti od prestanega strahu.

»O le naprej!« so vpili gospodje.

»Da, naprej!« je pritrdil Dorn. »Komaj sem bil v koči, že je butal medved ob vrata, pa jih ni mogel razbiti, ker so bila dobro zapahnjena in narejena iz debelih macesnovih desk, deske pa močno zbite in zvezane med seboj. Slišal sem ga, kako je godrnjal ter hotel po vsi sili priti do mene. Skozi okence sem opazil, da je imel medved krvavo dlako in da se je večkrat zavalil po tleh ter lizal rano, ki pa ni mogla biti nevarna. Semintja se je postavil tudi na zadnji nogi, se poprijel s sprednjima šapama stene in silil z glavo skozi lino.«

»Le resnico, gospod Tomaž Dorn, le čisto resnico!« ga je opomnil Herman Fink.

»Samo čisto resnico!« je pritrdjeval Dorn. »Naj povem do konca. Kako pametno so delali graditelji

koče, da so ji naredili tako ozko lino. Medved je spravil skozi njo le rilec, nič drugega. Videl sem njegove močne zobe in si mislil, kako bi me bil drobil ž njimi, če bi bil mogel do mene.«

»Grozno!« je vzkliknil prošt Bobek.

»Če ne govori v latinščini,« se je zopet oglasil Fink.

»Nič v latinščini,« je poudarjal Dorn. »Naj gospodje le pazljivo poslušajo. Medved me je tako dolgo stražil, da se je naredila noč. Besno je dirjal okoli koče, cepetal s komatimi nogami in pihal skozi okence. Če je bil to grozen prizor podnevi, koliko strašnejša je bila še le noč! Na pogradu v koči je ležalo nekaj starih odej. Vzel sem eno in z njo zatlačil lino v steni, da medved ni mogel gledati skozi odprtino. Potem sem se vlegel na slamo s tolažbo, da bo kosmatinec miroval, saj je bil tudi on potreben počitka. Toda še ne! Trikrat je butil ob vrata, da se je vsa bajta stresla. Menda je vedel, da drugje ne pride do mene kakor samo skozi vrata. Vmes je rjovel s tistim votlim glasom, ki mi gre še danes po ušesih. Končno je vendar prenehal. Štel sem, kako dolgo bo tiho in prišel do prav visoke številke. Bržkone se je kam zavalil in zaspal, saj je znano, da medvedje radi in dolgo spiyo. Tedaj so padle tudi meni oči vkup, toda mnogokrat sem se prebudil in planil pokonci misleč, da me bo zverina raztrgala. To je trajalo do jutra. Odmašil sem lino in pogledal skozi. Vse tiho. Ali bi odprl vrata?«

»Jaz bi jih ne bil upal odpreti,« je rekel župnik iz Bohinja.

»Tudi jaz jih nisem upal,« je pritrdil Dorn. »Toda na zadnje sem se moral vendar prepričati, ali me medved še čaka ali ne več. Privzdignil sem železni zapah in ga držal v roki, da bi ga takoj vrgel čez vrata, če bi bila nevarnost. Prestopil sem prag in gledal na vse strani, kje bi bila mrcina, pa je ni bilo nikjer. Naredil sem nekaj korakov naprej, da bi videl na daljavo. Nikjer nič sumljivega. Zdaj sem postal pogumen, vrgel malho okrog vratu in dirjal v tisto gošo, kjer sem izgubil lok. Pobral sem ga in

tekkel po najkrajši poti proti Gorjušam, najprej skozi gozd, potem pa naravnost po strmih senožetih navzdol. Ves upehan in preplašen sem pritekel v Žvanovo vežo. Tukaj sem bil še le na varnem.«

»O ubogi Dorn!« je vzdihnil puščavnik Adolf.

»Da, nikomur ne privoščim kaj takega,« je sklepal Tomaž grozno zgodbo. »Dokler pa ne iznajdejo boljšega orožja, naj s takim nihče ne hodi v nevarnost.«

Gostje so z velikim zanimanjem poslušali Dorna, ki je znal tako živahno pripovedovati, da ni nihče preslišal besedice. Marsikaj so ga še izpraševali, toda kmalu je prišel čas odhoda. Gospodje so se razšli na svoja domovanja in nesli s seboj prijetne vtise na današnji sestanek.

Naslednje jutro je odšel z Bleda zvezdoslovec Herman Fink. Več prijateljev ga je spremilo do Tržiča in mu voščilo srečo v njegovem nadaljnjem znanstvenem delovanju.

Osemnajsto poglavje.

In zabučal je vihar.

Pri Ribičevih se je od tistega dne, ko jih je obiskal Krištof, čisto spremenilo. Poprej so živeli v brezskrbnosti, kakor bi imeli vsega dovolj, zdaj pa je nastopalo toliko vprašanj, ki jim nikoli niso bila v mislih. Družina se je zavedala velike časti, da si je graščak Reziko izbral za nevesto, toda po drugi strani je gledala prihodnosti nekoliko bolj resnobno v obraz. Še teta Mina, ki je smatrala zaročitev kot naj-srečnejši dogodek, kar jih je učakala, je začela omahovati v upanju na sijajno bodočnost. Ali se bo mogla Rezika vživeti v popolnoma druge razmere? Ali bo mogla prestatati nagli spremen iz preproste kmetske deklice v grajsko gospo? Kako okorno bo njeno vedenje v višjih krogih? In — ali ji bo Krištof vedno ohranil tisto zvesto, ljubeče srce? V katerem stanu so ljudje bolj srečni: v imenitnem ali v nizkem? Te

pomisleke so množile še različne ljudske opazke, čestokrat tudi razžaljive.

Poroka je bila določena za dan po sv. Matevžu 22. septembra. Bežal pa je čas tako naglo, kakor še nikdar poprej. Oče Miklavž ni hotel, da bi bila šla Rezika prazna od doma in da ne bi ljudje rekli: Nič ni imela. Zato ji je po svojih skromnih premoženjskih razmerah napravil toliko bale, kolikor je le mogel. Toda bile so same malenkosti, bile so reči, že itak vsakemu potrebne. Vedel je, da bo dobila Rezika od Krištofa ne le poročno obleko, temveč vse drugo, kljub temu je še sam kupoval, da so naposled izdatki že prekašali Miklavževo imovino. Čeprav je bil vedno siromašen bajtar, dolgá vendar nikoli ni imel. Še le zdaj se je moral zadolžiti. Žal mu je bilo, da je mladoletni Reziki dovolil stopiti v zakon. On sam bi ji tudi ne bil dovolil, če bi ne bila Mina tako silila v močitev. Že dvakrat sta se prepirala zaradi tega, ko poprej nikoli ni bilo prepиров v hiši. Nekega jutra pa se je Miklavž nagloma in boljše oblekel, da bi šel na grad in Krištofu sporočil odpoved. Mina ga je komaj pregovorila, da je ostal doma.

Bilo je v soboto popoldne, ko je pripeljala pot Škantarjevega Jaka zopet mimo Ribičeve hiše. Name-njen je bil na otok, da bi drugi dan, v nedeljo, kaj zaslužil s svojo cerkvico. Rezika je poklicala Jaka v hišo in mu nekoliko postregla.

»Odpri cerkvico,« mu je rekla, »da vidim, kakšni so venčki. Če so že stari in obledeli, ti bom dala nove.«

Jaka je z veseljem odklenil vratca.

»Tale mora biti nov in tale mora biti nov,« je naštevala ter ostarele snemala s sten in zamenjavala z novimi.

Kar na smeh je šlo Jaku, videčemu toliko skrb za cerkvico.

Tačas sta dospeli dve mladi romarici k Ribičevim in prosili, naj bi jih kdo peljal na otok. Rezika je bila takoj pripravljena za vožnjo. Odpela je mali čoln, ki je bil z verigo priklenjen ob kolu na obrežju in imel prostora za tri osebe. Na vsakem koncu naj bi sedela ena romarica, na sredi pa bi veslala Rezika.

Ž njimi se je hotel peljati tudi Škantarjev Jaka, toda Rezika mu je rekla, da ni prostora. Saj se bo peljal pozneje z velikim čolnom, ker bo obiskalo danes še več božjepotnikov jezersko cerkev.

Na vsak način pa je hotel v čoln domači varih, kodrasti Belinček. Pa tudi tega ni hotela Rezika vzeti s seboj. Prigovarjala mu je, da se je končno vendar vdal in poiskal svoje navadno ležišče.

»Pozdravi Mežnarjeve!« je klicala teta Mina za njo. »In nikar se ne mudi dolgo. Vidiš, da so za Jelovico temni oblaki in da pride lahko nevihta.«

»Povej Mežnarjevim,« je naročal tudi oče Miklavž, »naj pridejo kmalu v vas. Dolgo jih že ni bilo tukaj; se bomo veliko pogovorili.«

Rezika je odrinila z romaricama in čolnič je plaval mirno proti otoku.

Tedaj pa je Belinček kar v hipu pozabil, kaj mu je rekla Rezika. Vstal je, začel lajati in hitro skočil v vodo. Danes se je hotel peljati z Reziko, naj ga stane, karkoli hoče. Dvakrat je že jezero preplaval, pa ga bo tudi danes. Romarici sta začeli vpiti, da plava pes za njimi.

»Torej ni hotel ostati doma,« je rekla Rezika ter ustavila čoln, da je Belinček priplaval do njega in splezal na krov. Nekoliko ga je okregala, toda psiček se je parkrat otresel in z veselim cviljenjem pozdravljaj svojo dobro znanko.

Romarici sta pripovedovali, da sta s Spodnjega Štajerskega in da imata doma bolno mater, ki ji ne pomaga nobeno zdravilo več. Svetovali so jima, naj gresta še k blejski Materi božji prosit zdravja s trdnim zaupanjem, da bosta tukaj uslišani.

»Ostali bova čez noč na otoku,« je rekla starejša »in prosili vašega puščavnika, da bi opravil jutri sveto mašo za bolno mater. Poznava ga, da je zelo pobožen mož. Bil je pri nas za duhovnega pomočnika, pa so ga hudobni jeziki po nedolžnem pregnali iz župnije. Zato ni hotel prebivati v večji družbi, temveč si je izbral ta otok za svoje samotno stanovanje.«

»Vidve ga torej poznata?« je vprašala Rezika.

»Seveda ga,« sta odgovorili obe.

»Piše se Adolf Waidmann in je iz bogate rodovine,« je pripovedovala mlajša. »Lahko bi bil živel v imenitnem stanu, pa je rajši postal duhovnik.«

»Saj je njegov brat Krištof tudi tukaj,« je dostavila starejša. »Pravijo, da je oskrbnik velikih škofijskih posestev. Morebiti stanuje na tem-le gradu na skali?« je vprašala čolnarico.

Rezika ni mogla v hipu nič odgovoriti, ker takega vprašanja ni pričakovala. Končno je spregovorila kratko:

»Da, na tem gradu prebiva puščavnikov brat Krištof. Ali ga tudi poznata?«

»Kaj bi ga ne?« je rekla ena. »Prišel je večkrat gospoda Adolfa obiskat k nam. Je študiran in bogat gospod, pa prav nič visok. Z vsakim se prijazno pogovarja. Koliko more biti zdaj star? Če ima 35 let, več ne. Ali je že oženjen?«

»Še ni,« je odgovorila Rezika.

»No, ta bo lahko dobil imenitno nevesto,« je pripomnila starejša.

V tem pogovoru se je ustavil čolnič pod jezersko cerkvijo. Belinček je prvi skočil na suho, se sukal v krogu in z repkom mahal sem pa tja. Rezika je privezala čolnič k drevesu in spremila romarici v cerkev ter se priporočila Materi božji. Potem je šla z Belinčkom k Mežnarjevim, sporočila pozdrave in Mežnarjeva dva povabila, naj prideta kmalu k Ribiču. Slivnik in njegova žena sta bila zelo vesela Rezike, posebno še zato, ker sta zvedela o njeni zaročitvi z grajskim gospodom. Pogostila sta jo in čestitala k toliki odliki.

Ko se je vračala k čolnu, je srečala puščavnika Adolfa, ki je hodil, kakor vedno, s knjigo v roki ob jezeru gor in dol.

»Kaj sem izvedel!« je rekel Adolf začudeno. »Da bo Ribičeva Rezika moja svakinja! Prav. Tudi jaz te poznam kot čednostno deklico; takih potrebujemo, pa bo kmalu boljše na svetu. Že danes te blagoslovijam.«

Rezika ni slišala rada hvale. Kar je delala, ji je narekovalo le njeno blago srce.

Tačas se je zelo pooblačilo in veter je začel pihati. Poleg tega je bilo že pozno popoldne in v sredi meseca septembra, ko dnevi niso več tako dolgi.

»Moram hiteti,« je rekla puščavniku, »da se ne stemni.«

Belinček jo je čakal že v čolnu, kakor bi jo hotel priganjati domov. Krepko je prijala za vesli in odplula po jezeru.

Puščavnik je še vedno stal na obrežju in gledal za odhajajočo. Začelo ga je skrbeti, da bi se ne primerila kaka nesreča, ker je vlekel veter vedno močnejše. Iz malih valčkov so nastajali večji ter se končno prav srdito zaganjali proti nabrežju. Toda Rezika je imela že polovico pota za seboj. Vendar je Adolf še vedno gledal za njo, ker je vihar bolj in bolj naraščal. Ako bi bila imela večji čoln, bi ga ne bilo skrbelo, toda manjši čoln se dosti težje upira razburkanj vodi. Pa saj je Rezika vajena vožnje; to je njeno delo že od zgodnje mladosti.

Poslušajte hudo šumenje! Vihar je zapiskal in zabučal, da so pokale veje starih lip pod jezersko cerkvijo. Še en kratek sunek in močan penast val se je zagnal proti čolnu. Za trenutek je vse izginilo s površja, takoj pa se je zopet prikazal čoln — prazen čoln brez Rezike! Bilo je 15. septembra 1630 ob štirih popoldne.

Puščavnika ni motilo njegovo bistro oko. Dvignil je roke proti nebu in jih sklenil nad glavo. Strašna resnica!

Hitel je v zvonik in potegoval zvon kakor o požaru. Plašljivo je pel glas zvona v enakomernih presledkih. Kakor v eni sapi je pritekel mežnar Slivnik vpraševati, kaj to pomeni, za njim Marijana, prošt Burnel in kar je bilo tisto soboto romarjev na otoku. Prav tako so se na onstranskem obrežju zbirali ljudje. Mislili so, da gorí cerkev.

Tedaj je zavpil prošt Burnel:

»Hitro na ono stran naznaniti, kaj se je zgodilo! Hitro iskat Reziko!«

Dva krepka fanta sta se odpeljala po najkrajši vodni črti proti Petranu.

Devetnajsto poglavje.

Nad zvezdami.

Vse je hitelo skup, če bi bilo mogoče še kaj pomagati. Saj nihče ni več dvomil, da je postala Rezika žrtev hudega vrtinca.

Kakor puščavnik, tako sta videla tudi Miklavž in Mina čoln z Reziko na sredi jezera, in kakor Adolf, tako sta bila tudi onadva očividca pretresljivega dogodka. Divji, brezumen krik se je razlegal na vse strani. In ko je plesal prazen čoln sempatja na vodi, in ko je priplaval Belinček sam na suho ter cvilil pa tulil brez odmora — tedaj je postala žalost neskončna.

Kmalu je izvedel tudi Krištof, kaj se je zgodilo. Pretreslo ga je, da je rekel: »Ne bom mogel prestati silnega udarca. Uropan je ideal mojega življenja.«

Vso soboto večer, vso noč in vso nedeljo so z raznim orodjem preiskavali jezero, toda nikjer niso mogli najti utopljenke. Splošno žalovanje je zavladalo po Bledu, saj je vsak poznal Reziko kot blago mladenko. Vsi so milovali Ribičeva dva in grajskega gospoda Krištofa. Še bolj hudo pa je bilo ljudem, ko so po tolikih naporih sodili, da jezero ne bo dalo nedolžne žrtve iz svojih globočin.

Le eden je gojil trdno upanje, da bo Rezikino truplo prišlo na dan. Neprestano je molil v čast svetemu Antonu Padovanu, ki je poseben pomočnik v slučaju kake izgube. Katera izguba pa je bila bolj dragocena kakor ta? Saj je poznal Reziko kot vzor telesne in duševne lepote ter bil pripravljen tudi za mrtvo storiti vse, kar bi bilo v njegovi moči. Obhodil je ne le enkrat vse jezersko nabrežje, odgrinjal goščo ter pregledal vsak grm, da bi našel Reziko. Pridobil je veliko število tovarišev in tovarišic, ki so z njim preiskovali jezersko obal, toda minila sta ponedeljek in torek kot dneva brezuspešnega truda.

V sredo so zastavili iskalci ponovno ves pogum, kakor bi bili trdno prepričani, da morajo revico najti. Načeloval jim je grajski nadlogar Tomaž Dorn. Pridružili so se mu vsi lovci briksenških posestev, vsi

Krištofovi domači uslužbenci in še več drugih. Tedaj pa — v sredo ob petih popoldne — je zapazilo puščavnikovo oko ob razsvetljavi zahajajočega solnca na vzhodni jezerski strani truplo pogrešane. Jezero je bilo tam precej plitvo in zaraščeno z bičevjem. Okolici pravijo na Mlinem. Valovje jo je precej daleč prineslo od kraja nesreče do tukaj.

In kakšna je bila Rezika? Obraz bel kakor vosek, na ustnicah sledovi grenke boleti, lasje razpleteni, roke krčevito stisnjene, obleka polna blata. Ali je zaslužila Rezika tako smrt? Žrtev za druge, zadoščenje za izgubljenke. Naredili so nosilnico in položili nanjo truplo. Vsi so na glas jokali na poti proti domu. Ali pa je res to Rezika? Seveda je. Le pogledjte zlati prstan na roki, zlati prstan z rdečim biserom!

Oče Miklavž in teta Mina sta prišla pretresljivemu sprevodu od daleč naproti. Miklavževa žalost je prikipela do vrhunca. Saj moški ne joka zlepa na glas, toda pri takem udarcu tudi najtrši značaj ni več gospodar svojih čuvstev. Mina pa se je sploh vedla tako, kakor bi ne bila pri zdravem umu. Ljudje so hiteli od vseh strani skup. Vsi so z vzdihli gledali pretresljivi prizor.

Milo pokojnico so položili na mrtvaški oder in jo okrasili z jesenskim cvetjem, ker spomladnega in poletnega ni bilo več. Belo svilen obleko za mrliško postelj ji je oskrbel grajski gospod Krištof, ki bi ji bil rajši podaril poročno. Spoznal je, da vladata ljubezen in smrt na svetu. Spoznal je pa tudi, da je bila njegova nevesta vredna večje odlike in večje časti, kakor bi jo mogel Reziki on dati na zemlji. Vera tolaži, kjer ljubezen joka.

Župnik ji je odločil za posmrtni pokoj lep prostor ob strani glavnih cerkvenih vrat. Rekel je: »Naj ima mladina, kadar gre k službi božji, zgled Rezikinega čednostnega življenja.«

Čitatelj bi morebiti še rad zvedel, kakšen je bil njen pogreb. Tak je bil, kakršnega so sploh mogli prirediti ob takratnem času. Krištof ji je dal zvoniti pri vseh cerkvah v obsegu briksenških posestev. Saj so peli bodoči grajski gospej zadnjo pesem. — Kot

spremljevalce na njeni poslednji poti je povabil vse duhovnike v okolici. Domači župnik je opravil pogrebne obrede, v slovo pa ji je govoril sijajni pridigar Tobija Stajdler iz Zaspega. Vsi so rekli: »O kakšna škoda Rezike v mrtvaško krsto, o kakšna škoda Rezike v črno prst!« Krištofovo največjo ljubezen je spremljevalo največje trpljenje. Mesto poroke — pogreb.

Župnik Orehar je zapisal v mrliško knjigo župnije sv. Martina sledeče spominske besede:

»Die decima quinta Septembris anni millesimi sexcentesimo trigesimi hora quarta pomeridiana abripuit procella in lacu adolescentulam Theresiam, filiam legitimam piscatoris Nicolai Cvetko ejusdemque defunctae uxoris Elisabethae. Quatuor dies erat immersa in profundo et demum quinta die dederunt eam undae in lucem. Nata in Fels die 2. Septembris 1609 explevit annos viginti et unum. Repentina ejusdem mors excitavit tristitiam magnam in tota parochia. Theresia enim erat virgo decora specie — quod autem majus est — candidae vitae et exemplar toti juventuti. Cui donet Dominus vestimenta alba et virginalem palmam in aeterna beatitudine.«

V slovenskem jeziku:

Dne petnajstega septembra en tisoč šest sto in trideset ob štirih popoldne je uropal vihar na jezeru mladenko Terezijo, zakonsko hčer ribiča Nikolaja Cvetko in njegove pokojne žene Elizabete. Štiri dni je bila potopljena v globočini in šele peti dan so jo dali valovi na svetlo. Rojena na Bledu 2. septembra 1609 je dopolnila 21 let. Njena nagla smrt je vzbudila veliko žalost v vsi župniji. Terezija je bila namreč lepe vnanjosti — kar pa je še večje veljave — neomadeževanega življenja in zgled vsi mladini. Gospod ji podéli belo oblačilo in deviško palmo v večni blaženosti.

Grajščak Krištof je dal vzdati svoji nevesti v cerkveni steni belo kamenito ploščo. Spoštoval pa je drago pokojnico tudi v tem oziru, da so bile besede na spomeniku vklesane v Rezikinem jeziku. Rekel je: »Rezika je bila Gorenjka, zato naj so tudi besede

na spominski plošči v kranjski šprahi.« Ob spodnjem robu je dal vdolbsti: Twoi Chrishtof.

Ta dostavek ni vzbujal v začetku nobene pozornosti. Pozneje pa so rahločutni ljudje dodajali opazko, da ti dve besedi nista primerni na pokopališču, posebno na tako očitnem kraju ne. Vsak, ki gre v cerkev, to čita, in si lahko misli, v kakšnem razmerju sta si bila Krištof in Rezika. Naj se mesto tega dostavka vkleše kaj vzvišenega. Grajski gospod je upošteval željo ljudstva. Odstranil je ti dve besedi in dal mesto njih z župnikovim odobrenjem vsekati v ploščo kratko voščilo:

Boh ji dai sweti rai!

Rezikina plošča je vztrajala skoraj 300 let. Bila je že precej razpokana, toda ohranjena še toliko, da se je za silo razbralo, kdo tukaj počiva. Ko pa so na Bledu leta 1904. gradili sedanjo novo cerkev, je tudi ta spomenik dočakal usodo popolnega razsula.

Dvajseto poglavje.

Poslednji dogodki.

Dokler je bilo še kaj cvetja v jeseni, so vedno viseli sveži venci nad Rezikinim grobom. Kadar sta prišla Miklavž in Mina v cerkev, sta ostala dalj časa na kraju njenega zadnjega počitka. Tudi grajskega gospoda so videli velikokrat na pokopališču. Kako hudo so bili prekrizani vsi njegovi načrti! Spoznal je resnico prislovice: »Kdor hrepeni po veselju, hrepeni po žalosti.« Njegova ljubezen pa je segala tako daleč, da je ostal svoji izvoljenki zvest celó onkraj groba. — Nobene tovarišice ni več iskal za prihodnje življenje, dobro vedoč, da ne najde nadomestila za Reziko. Tako ljubezen bi primerjal junaštvu. Kakor do zdaj, tako mu je gospodinjala tudi v bodoče Agata, saj se je zanesel nanjo kakor na samega sebe.

Prav tako se je puščavnik Adolf vedno spominjal dobre Rezike. Ni opustil dneva, da ne bi bil premišljeval žalostne usode tega blagega bitja. Škoda

mladenke, ki bi bila gotovo osrečila njegovega brata Krištofa. Po drugi strani pa jo je blagroval, da je nesla s seboj neomadeževano srce ter odšla vsem nadlogam zemeljskega življenja.

In čudno! Z njeno smrtjo je še bolj ginjevala puščavnikova zadovoljnost na rajskem otoku blejskega jezera. Zelo je pogršel to ljubo deklico, saj je izgubil z njo nekaj, kar je bilo globoko zasidrano v njegovem srcu, nekaj, česar ni mogel izbrisati iz spomina.

Vrh tega pa še ta žalostni nesporazum s predstojnikom Marijinega svetišča, s proštom Burnelom! Ali ga je zakrivil Adolf sam? Tega mu ni očitala vest niti o najmanjši reči. Kaj pa hudobni jeziki? Na to vprašanje bi bil lažje dobil pritrdilen odgovor, ker človeška zavist nikdar ne miruje. Premišljeval je, komu bi bil storil kaj žalega. Toda ni našel nobenega vzroka. Morebiti je pa vendar tudi sam kriv in tega ne spozna, ker ga moti samoljubje.

Lahko si predstavljamo, da so vsi ti pomisleki zelo ohladili srečo, ki jo je užival puščavnik v tihem zavičaju na blejskem otoku. Zdelo se mu je, da ne bo mogel več dolgo nositi mučne negotovosti ter jo bo moral razodeti komu, ki bi imel ž njim prijateljsko sočutje.

Vso stvar je povedal najprej bratu Krištofu, ki ni bil tako občutljive narave kakor puščavnik. Krištof mu je svetoval, naj prenaša ravnodušno to neprijetnost in se vede napram proštu Burnelu tako, kakor bi nič ne vedel o zadevi, ali kakor bi bila malenkost, ki ni vredna upoštevanja.

»Sicer pa,« je rekel Krištof s samozavestnim poudarkom, »sem ti hišico sezidal jaz in ti jo odločil za stanovanje, iz katerega te ne more nihče pregnati in tudi proš Burnel ne. On ti ne bo ničesar dal, vzeti ti pa tudi ničesar ne more. Čemu bi se torej razburjal?«

Bratova krepka beseda je dala puščavniku precej močno zaslombo, čeprav mu ni odvzela vseh dvomov. Stanovanje namreč še ni vse. Je še veliko drugih okoliščin, ki so merodajne, da prebivajo ljudje v miru drug poleg drugega.

Sledeče jutro je vprašal Adolf tudi mežnarja Slivnika o ti reči. Slivnik je pritrdil, da opazuje že delj časa proštovo hladno vedenje do Adolfa, toda več ne more govoriti, ker je Burnel njegov predstojnik, ki mu je mežnar dolžan dostojno spoštovanje.

Puščavnikov značaj pa ni bil takšen, da bi bil opustil kako stvar poprej, preden bi je ne izčistil do konca. Zato je šel naravnost v proštovo stanovanje, da bi od Burnela osebno zvedel, kaj je povod njegove neprijaznosti do njega. Stopil je v kuhinjo in prosil postrežnico, naj sporoči gospodu, da bi rad govoril ž njim. Ta način vljudnosti je izbral Adolf z namenom, da bi Burnel že poprej vedel, kdo bi ga rad obiskal in da bi se tudi pripravil, kakšno pojasnilo bo dal puščavniku na njegovo vprašanje.

Prošt je bil na videz prijazen. Povabil je Adolfa, naj sede in pove vzrok svojega obiska. Adolf je povedal brez ovinka, v kakšni zadevi prihaja.

»Vi me prestrogo sodite,« mu je rekel prošt mirno in skoro s smehom. »Veliko skrbi in sitnosti imam z drugimi rečmi, zato ne morem biti vedno dobre volje. Pripoznam pa odkrito, da tiči nekaj vzroka mojega vedenja tudi v vaši osebi.«

»Rad bi vedel, kdaj bi bil jaz zakrivil kako nerednost?« je vprašal Adolf.

»Ne morem vam očitati kaj takega,« je razlagal Burnel ter po svoji stari navadi v sklenjenih rokah vrtil oba palca semintja. »Slišim pa, da se vtikate v osebne zadeve drugih, poleg tega pa trdite, da ste kot puščavnik zamrli vsemu svetu. S pokojno Ribičevo Reziko blagega spomina ste imeli tudi preveč govorjenja, ne rečem nedovoljenega, toda za vas nepotrebnega.«

Adolf se je čudovito premagoval pri tem očitaniu. Kri mu je rdečila blede obraz in ogenj mu je gorel v notranjščini, vendar se je premagal, molčal in čakal, kaj bo prošt še povedal.

»Prav tako se vedete v cerkvi, kakor bi vam bila poverjena kaka oblast,« je nadaljeval Burnel. »In tudi romarjem dajete navodila, kakor bi bili vi njih predstojnik. Rad vidim, da mi pomagata v duš-

nem pastirstvu, toda ne pozabite, da ste si na otoku izbrali samotarski stan in da se v tem stanu ne morete mešati v druge zadeve.«

Adolf je že vedel, kaj bo odgovoril. Trdno pa je sklenil, da ne bo kazal razburjenja.

»Kar sem delal,« je rekel mirno, »sem delal iz dobrega namena. V bodoče se bom pa še bolj zavedal puščavniškega življenja in nikdar dal povoda, da bi me smatrali kot takega, ki sega v vaš delokrog.«

»Me zelo veseli,« je odvrnil Burnel, »da ste takih misli.«

S tem je bil končan razgovor. Adolf se je priporočil in odšel v puščavico. V hipu pa je začutil še večjo zapuščenost kakor do zdaj. Čeprav vesel, da se je v pogovoru z Burnelom popolno premagal, je bil vendar nemiren zaradi očitkov, ki jih je slišal od prošta. Ali so utemeljeni? Samoljubje mu je reklo, da niso. In če niso, je prošтова sodba krivična. Zakaj pa sem molčal, zakaj se nisem opravičeval? Saj imam tudi jaz pravico, da se zagovarjam.

Kako nam pa nepristranska zgodovina poroča o razmerju med jezerskim proštom Burnelom in puščavnikom Adolfom? V briksenškem arhivu čitamo sledeče:

»Duhovnik Adolf Waidmann je želel kot samotar živeti na otoku blejskega jezera. Prišel je v ta kraj, ker je bil njegov brat Krištof oskrbnik briksenških posestev. Dalj časa je bil zelo zadovoljen. Pozneje pa je nastalo nasprotje med njim in jezerskim proštom Jurijem Burnelom. Kmetje so potegnili z Burnelom zoper puščavnika. Da bi zaradi tega nesporazuma božja pot ne trpela škode in da bi se ne zmanjšala pobožnost do Marije, je briksenški škof Viljem baron Welsberg ob svoji navzočnosti na Bledu leta 1628. napravil mir med njima. Končno je puščavnik Adolf Waidmann zapustil otok in se izgubil nekje na svetu.«

Toliko v drugem zvezku briksenškega arhiva.

Čeprav je bil prošt Jurij Burnel dober duhovnik, iz tega še ne sledi, da je bilo njegovo vedenje do Adolfa v vsakem oziru pravilno. Saj ima slabosti vsak človek; če nima ene, ima pa drugo. Ako bi Bur-

nela sodili iz njegovega pogovora s puščavnikom, bi rekli, da je hotel veljati samo on in nihče drugi. To bi bila previsoka ocena samega sebe. Po drugi strani bi pa smatrali Adolfa za zelo ponižnega človeka, ker se je brez zagovora vdal proštvim očitkom.

V slabši luči pa stoji Adolf zato, ker so držali kmetje z Burnelom in ne ž njim. Imeli so gotovo opravičen vzrok, da se niso potegnili za puščavnika. Ko je ta videl tudi kmetško nasprotstvo zoper sebe, je sklenil, da bo zapustil otok. V ti odločbi ga je potrjevala tudi žalostna smrt Ribičeve Rezike. On je mladenko večkrat videl, ž njo govoril in jo spoznal kot vzorno v vsakem oziru. Ni čuda, da se je vzbudila v njegovem srcu ljubezen do Rezike, ona poduševeljena ljubezen, ki ceni notranjo lepoto. Zato so bili vsi njegovi pogovori z deklico taki, da so jo blažili in povzdigovali k nadzemeljskim namenom.

Zdaj pa ta kruta nesreča! Puščavnik, že zaradi nesoglasja z Burnelom pripravljen za odhod, je dobil nov vzrok, da odpotuje z Bleda. Gotovo je povedal bratu Krištofu in župniku, kam je namenjen, ta dva pa nista izdala zaupane skrivnosti. Adolf je nekega dne kar izginil. Njegova sled je bila popolnoma zabrisana iz blejske okolice.

Tudi dobremu župniku Oreharju so potekli življenjski dnevi. Postaral se je in bolezen ga je položila na postelj, iz katere ni več vstal. Tomaž Kralj, župnik iz Gorij, ga je pripravil za zadnjo uro ter v spremstvu mnogih sobratov in ob splošni žalosti blejskih župljanov spremil na pokopališče.

Grajski oskrbnik Krištof Waidmann, njegov zvesti nadlogar Tomaž Dorn in prošt Jurij Burnel pa so se krepko držali in se več let branili koščeni ženi — smrti.

* * *

V dolgi dobi svojega gospodstva je imel Briksen dosti dobrih, pa tudi dovolj slabih upraviteljev, ki so skrbeli bolj za svoj žep kakor za korist pravih posestnikov. Zaradi velike oddaljenosti Tirolskega od Bleda

in zaradi slabega nadzorstva so bili briksenški škofje in kanoniki dostikrat zelo oškodovani na svojih dohodkih. Krivi so bili pa menda tudi sami, ker so ta lepa posestva malokdaj obiskovali. Najbolj skrben je bil v tem oziru škof Viljem baron Welsberg, ki je prišel — kakor smo precej točno opisali — leta 1628. na Bled ter ni pustil ves čas svojega vladanja te zadeve iz oči. Umrli je leta 1641., ko je šla žalostna doba tridesetletne vojske proti svojemu koncu. Slaven spomin mu je ohranjen v briksenški škofiji, pozabljen pa tudi ni v zgodovini kranjske dežele.

Slednjič so se pa briksenški škofje naveličali težav, združenih z gospodarstvom blejskih in bohinjskih zemljišč. Posedovali so to lepo in veliko imetje od 10. aprila 1004 do 16. junija 1858. Briksenški škof Bernard Galura je spoznal, da so dohodki teh posestev premalenkostni v primeri z izdatki. Zato je v sporazumu s kapitljem prodal 16. junija 1858 vso imovino Viktorju Ruardu, lastniku fužin na Javorniku, za 150 tisoč goldinarjev. Od tega časa dalje je vse blejsko imetje v privatnih rokah.

Samoumevno je prenehala s to prodajo tudi 854-letna zveza Bled - Briksen.

